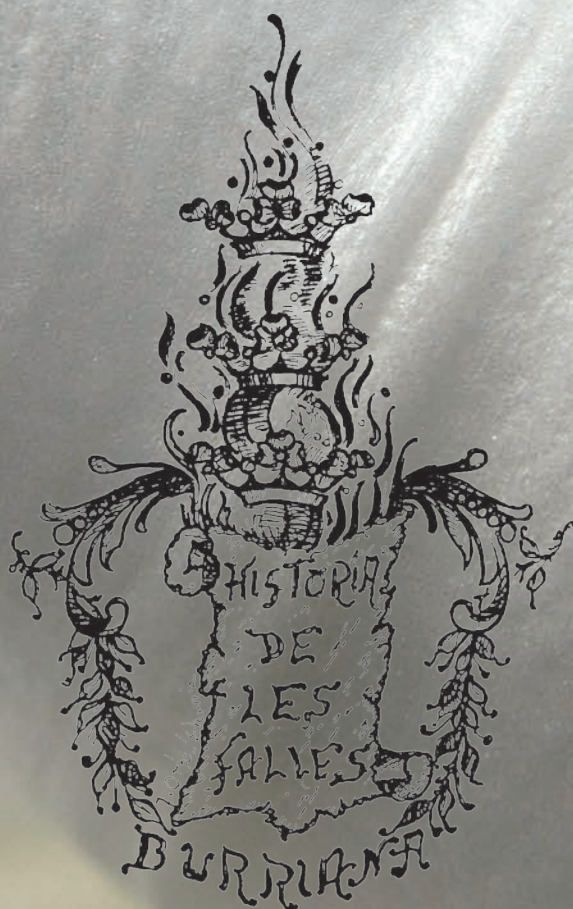

Les creus de maig

Julián Arribas

Grup d'Estudis Històrics Fallers

BORRIANA

Dedique aquest llibre a Àfrica, la Donzella de la Flor que descobrí dins meu l'esperit faller.
També el dedique a Feli i a Edgar, als quals els he furtat massa hores per a confeccionar-lo.

L'oferisc a la Vila, on he après de faller, i a totes les falles de Borriana, les que es quedaren pel camí,
les actuals i les que encara no tenen nom, especialment als fallers anònims que s'hi deixen la pell.

Tinc el sentiment d'agrair al Grup d'Estudis Històrics Fallers la confiança que ha dipositat en mi i
l'efectivitat que ha demostrat a l'hora de donar una resposta instantània a tot allò que li he demanat.

És l'oferiment fatal del secret,
narcisista i nu sota l'esclafit,
l'atracció impassible que ha sucumbit
als teus verals amb el més dolç esplet.

Contín-me al bell mig dels plecs atzarosos
una estona eterna i apassionada
i permet l'atreviment, bella fada,
xantatgista amb la flor del teu bell cos.

Anem-nos-en junts a l'infinit
d'on prové el teu llegat tan capritxós,
enamorats de l'art miraculós
fet flor en maig i d'amor tot ferit.

La deessa em conté, flor descarada,
on la mà arromanga la falda flor,
rabiosament, tota aliena al pudor
al qual la sotmet amb una mirada.

INTRODUCCIÓ

Quan un xiquet creix en una societat amb uns costums concrets, no sol plantejar-se'n les causes o els orígens, sinó que suposa, tot i que siga inconscientment, que els elements tradicionals han existit sempre, de la mateixa manera que sempre hi ha hagut aire, terra, foc o aigua i, a més, accepta com a vàlides, sense més plantejaments, les explicacions dels fets tal com els xiquets de les civilitzacions més antigues admetien les respostes mitològiques amb què els pares silenciaven les preguntes. De la mateixa manera, la convivència amb les creus de maig des de la infantesa i no des d'un moment estipulat pot evitar la recerca de les arrels de la festa, del motiu original i del sentit autèntic de l'esdeveniment. No obstant això, la capacitat de preguntar-se sempre roman i en algun moment sorgeixen les preguntes necessàries per a poder comprendre ben bé el sentit de la festa de les creus amb la convicció que cal conèixer les coses per a estimar-les.

Amb la primera aproximació a l'origen de les creus de maig, l'investigador es troba de seguida amb un rastre d'elements ancestrals desperdigats ací i allà que insinuen relacions inversemblants entre festivitats de diferents civilitzacions, coincidències fascinants que el pas del temps ha silenciats o contaminats fins al punt d'esvair-les en la història, de manera que les conclusions que se'n deriven només es poden valorar com a una teoria o suposició que el lector haurà de considerar personalment, és a dir, no es pretén amb aquest estudi fer cap demostració científica o afirmació taxativa, sinó que sols s'atreveix a instar la llibertat personal per a traure'n conclusions pròpies.

En el moment d'iniciar la recerca dels orígens, apareixen de seguida llegendes mitològiques, cultes a la natura, festes paganes cristianitzades... tradicions que desemboquen en fets actuals i en distints llocs del món, però que tenen elements en comú: celebracions ancestrals i festives en el mes de maig, quan la natura esclata amb tota la força. Es tracta, doncs, de fets lògics atés que en l'ésser humà conflueixen una sèrie de característiques matisades per la consciència. Tot ésser viu depèn dels cicles naturals, però no tot ésser té la capacitat de fer-se preguntes sobre l'existència, ni està dotat amb la consciència, que ha sigut el vincle d'unió entre l'home i el més enllà. La capacitat de preguntar-se, per exemple, per què el cel llança llamps provocà respostes espirituals que derivaren en creences i ritus. Tanmateix, en el Neolític, quan l'home descobrí l'agricultura compregué que la seua supervivència depenia dels cicles naturals: l'època de pluges i la benevolència de la temperatura. Així, doncs, de la combinació de les creences espirituals carregades de mitologia i rituals i de la necessitat de comprendre, conjurar i festejar la natura, els hòmens de l'antiguitat desenvoluparen distintes activitats amb components místics i festius que han arribat als nostres dies, tot i que amb les variacions instaurades durant la història per l'inexorable pas del temps, per les adaptacions sofertes en incorporar-se a les distintes cultures i per interessos. La majoria d'eixes activitats estan relacionades amb els canvis estacionals, equinoccis i solsticis, com ara, Halloween, festa originària dels celtas que, des del segle V a.C., commemoraven el final de l'estiu, rendien culte als morts i creien que les bruixes tenien més poder aquella nit. En l'any 46 a.C. esta pràctica fou assumida pels Romans en conquerir el poble celta i, a poc a poc, es cristianitzà durant els segles IX i X d. C. per a convertir-se en Tot Sants. També les creus de maig conserven components ancestrals.

El supòsit que es pretén argumentar amb aquest estudi està arrelat en una variant d'una festivitat celta, incorporada a la cultura romana i, posteriorment, cristianitzada. I la mirada que es pretén pegar és un recorregut a través de la història de les creus magenques des dels orígens fins als nostres dies. Així, doncs, començarem el viatge en les reminiscències del temps, passarem per distintes parts del món, com Andalusia, Amèrica o València, deixarem en el camí altres variants de les festes de maig i arribarem a Borriana, on ens espera un esclat festiu de bellesa floral.

A LA RECERCA DELS ORÍGENS

ELS CELTES

Els celtes foren una raça, més prompte que un poble, de la qual tenim notícies per primera vegada en la Geografia d'Hecateo de Mileto, cinc segles abans de la nostra era. Oriünds, segurament, d'Alemanya, cap al segle IX a.C. començaren a envair la Gàl·lia i, més tard, Itàlia. S'expandiren per Hongria fins a Grècia i arribaren a Àsia Menor. Alguns grups ocuparen els països del Nord i s'establiren a Gran Bretanya i Irlanda.

Creu cèltica.

De la mateixa manera que tots els pobles de l'antiguitat més remota festejaven els canvis estacionals amb ritus al·legòrics, els celtes també celebraven festes al llarg de l'any: Samhain, de la qual prové la festa de Halloween i el dia de Tots Sants, Ymbolc, que ha derivat en la Festa de la Candelera, Yule, on trobem reminiscències nadal·lenques, Ostara, que assenyalava l'equinocci de primavera, Litha, amb elements comuns amb la festa de Sant Joan, Maron, quan se celebrava l'equinocci de la tardor, Lugnasad, al ple de l'estiu, i Beltaine. De totes elles, Beltaine era la que tenia lloc a principis de maig. La festivitat estava consagrada al déu Belenos "el Brillant" i a la Gran Mare "Senyora del Bosc".

Belenos era el déu celta del Sol i del Foc, molt venerat pels druides i semblant al déu grecoromà Apol·lo, protector del mes de maig. Durant les festes que se li dedicaven s'atribuïen poders curatius a l'aigua dels rius, s'encenien fogueres amb la fusta d'arbres sagrats per a purificar persones i animals amb el foc, de manera que els homes saltaven les pires, els animals passaven entre dues i es feien ofrenes als esperits del bosc.

En aquesta època, de dies llargs i bon oratge, la natura esclatava en colors, tal com si la vida, adormida durant l'hivern, haguera despertat per a manifestar-se amb la màxima bellesa. Era el moment de la sensualitat. La remor dels rierols, el cant dels ocells, la verdor dels prats, la decoració de les flors... La natura es renovava amb el mecanisme evolutiu de la reproducció i els celtes, la vida dels quals estava íntimament lligada a la natura, gaudien d'una sexualitat impetuosa. Fins i tot es permetien llicències sexuals que estaven prohibides durant la resta de l'any.

Emmarcats en la festa de Beltaine, al ple de la primavera, i sota un ambient de permissivitat sexual i d'exuberància primaveral, els celtes celebraven diversos festeigs en els quals sempre estaven presents els elements del bosc i la fecunditat, costums ancestrals amb símbols relacionats que han perdurat amb distintes variants al llarg del temps i arreu del món. Les pràctiques més rellevants eren la dansa de l'Arbre de Maig, les Corones de Flors i la festivitat de la Reina de Maig o Donzella de la Flor.

L'arbre de maig era un tronc clavat en terra amb cintes acolorides que penjaven de l'extrem superior. Els participants en el ritu agarraven una de les cintes i ballaven al voltant del pal seguint la direcció del sol, de manera que les tires de colors es trenaven la direcció del sol, de manera que les tires de colors es trenaven per a simbolitzar d'esdevenir del Cosmos. Un altre costum era la confecció de corones de flors i garlandes amb què adornaven les portes de les cases. A l'enramada li donaven distints significats, que podien anar des de simples adorns fins a ritus de protecció. El tercer costum consistia a escollir la Reina de Maig o Donzella de la Flor, que hauria d'assumir la

representació simbòlica de la deessa com a màxima expressió de la festa, la virginitat i la maternitat. Una vegada triada la Donzella de la Flor, s'imitava la còpula de la deessa amb l'arbre de maig enmig d'un ritual de música i ball. En definitiva, la festa de Beltaine era un ritu relacionat amb l'estació de les flors i la fecunditat en què imperava l'alegria i les llicències sexuals. Un dels símbols celtas que també ha perdurat durant la història és la creu celta, que es distingeix de la resta pel cercle col·locat al voltant de l'encreuament. Segons la mitologia dels druides, el Déu del Sol fou crucificat tres dies després del solstici d'hivern (24 de desembre) i resuscità tres dies després. La creu celta, doncs, simbolitza la crucifixió d'aquest déu.

És arriscat el fet d'intentar establir una relació de causa i efecte entre el festeig celta de Beltaine i altres esdeveniments que combinen simbologies similars, però més arriscat seria tancar els ulls davant de tantes coincidències. Des que l'home ha tingut consciència, s'ha formulat preguntes existencials que, en moltes ocasions, l'han obligat a inventar respostes mítiques o a descobrir els elements reguladors dels cicles vitals. Sempre ha sigut necessari conèixer els mecanismes de la natura per a poder prevenir els canvis estacionals que tan importants són per al conreu de la terra i, per tant, per a la supervivència d'un nucli humà. Per això és lògic que se celebraren ritus festius al voltant dels solsticis i equinoccis i que hagen sobreviscut al pas del temps, a pesar de les variacions formals de cada lloc. Fins i tot no hi hauria motiu per a estranyar-se de la semblança entre les festes de pobles que no hagen tingut cap relació entre ells, perquè la simple observació de la natura i les característiques de cada estació provoquen comportaments semblants en cada civilització. No obstant això, es pot afirmar que els celtas van influir en les distintes cultures europees amb les quals van mantindre una interrelació cultural. Hui dia encara se celebren en distintes parts del món festes d'origen celta relacionades amb el mes de maig.

Donzella de la Flor. Precursora de les Festes Majors dels pobles, com ara, les Falleres Majors o Reines Falleres.

Déu Belenos.

Apol·lo amb

Rostre de Flora, segons Botticelli.

Denari romà. L'anvers de la moneda conté el cap de Flora i es refereix a la institució dels Jocs Florals referents al temple de la deessa en el Circ Maximo, any 240 a. C.

ROMA

Maig és el mes primaveral per excel·lència (març ventós i abril plujós, fan el maig florit i formós), però el mes de les flors no sempre ha caigut al ple de la primavera.

Maig era el tercer mes de l'antic any romà. Havent rebut dels egipcis el costum d'agrupar els dies en setmanes (temps que aproximadament dura cadascuna de les quatre fases de la Lluna) i en mesos (quatre setmanes que ve a durar una llunació completa), el romans dividiren l'any en deu mesos, el primer dels quals era Martius, consagrat al déu Mart, però uns 700 anys abans de Crist, el segon rei de Roma Numa Pompilio reformà el calendari i afegí dos mesos. Fins aleshores, la data del canvi d'estacions variava significativament d'un any al següent pel còmput erroni comés en no haver calculat la quantitat de dies que tarda la Terra en pegar una volta al sol. Així, doncs, el rei Numa afegí els mesos Januarius, dedicat a Jano, déu de l'estat, i Februarius, en honor a Februus i consagrat al culte dels morts, de manera que l'any començava l'1 de març i acabava el 28 de febrer, però com que era norma romana que els còsols prengueren possessió del càrrec en l'època dedicada al déu de l'estat Jano, a mitjans del segle II a.C. es col·locaren els dos últims mesos a principi d'any. Més tard, Julio César regulà meticulosament l'any civil afegint l'any de traspàs cada quatre anys (es comptava dues vegades el 24 de febrer, bis-sextus) a fi d'intentar fer coincidir el dia 21 de març amb l'equinocci de primavera, però no aconseguí el propòsit a la perfecció, així que, a principis del segle XVI l'Església, que necessitava fer coincidir sense error possible el 21 de març amb l'equinocci de primavera perquè la Pasqua (el primer diumenge de primavera amb lluna plena) se celebrara, precisament, durant l'estació de les flors i el bon oratge, va encarregar distints estudis que concloueren durant el papat de Gregori XIII, quan es reformà definitivament el calendari llevant un dia cada 100 anys als que els correspongueren ser bixests però conservant-lo cada 400 anys.

Abans que el rei Numa incloguera gener i febrer, la seqüència dels mesos era: març (consagrat al déu Mart), abril (de apeire, obrir la terra per als cultius), maig (dedicat a la deessa Maia, personificació de la plenitud) i juny (oferit a Juno), seguits de quintilis, sextilis, september, october, november i december, que amb l'ordinal corresponent anomenaven la resta de mesos; però quan Numa va incloure gener i febrer a principi d'any, la sèrie ordinal perdé el significat, per la qual cosa setembre no es correspon amb el mes seté, sinó amb el nové, de la mateixa manera que octubre, novembre i desembre no es corresponen amb l'ordinal original sinó amb els mesos desé, onzé i dotzé. En honor a Julio César s'elegí quintilis per a assignar-li un mes, ja que l'emperador havia nascut durant eixe mes, i el mateix es va fer amb August, a qui li correspongué sextilis.

Després de col·locar gener i febrer a principi d'any, maig passà del tercer lloc al cinqué, al ple de la primavera. L'origen del nom cal trobar-lo en les celebracions dedicades a la deessa Maia, que governava la plenitud. A ella es dedicava el mes i els romans el commemoraven amb distints actes que començaven el primer dia, dedicat

a Flora, la deessa de les flors, dels jardins i de la primavera que regia l'eclosió dels capolls. No és que Flora fóra una deessa massa important, però el fet d'estar associada amb la primavera li atorgava una importància especial i a partir de l'any 173 a.C. se li dedicà la festa de la Floralia que se celebrava anualment entre el 28 d'abril i el 3 de maig per a simbolitzar la renovació de la vida amb balls, begudes i flors. El 28 d'abril era el dia de la consagració de la deessa Flora, tot i que la tradició provenia de l'any 238 a.C. En un principi, la festa era de caràcter campestre i popular, però va degenerar per a convertir-se en un festeig eròtic i llicencios. La gent canviava les túniques blanques per vestits multicolors i les prostitutes consideraven la celebració com a pròpia, de manera que oferien flors a la deessa i bevien menta per tindre la infusió propietats afrodisíacues. Els homenatges a Flora, doncs, es convertiren en esdeveniments sexuals i en cerimònies nocturnes de fecunditat. De fet, l'origen mític de la festa assenyalava que Flora, enriquida gràcies a la prostitució, declarà als romans els seus hereus i destinà la seua fortuna a celebrar els jocs florals el dia del seu natalici, jornada en què es permetia qualsevol classe d'excés i en què les prostitutes eren les grans protagonistes.

El dia 1 de maig acabava l'hivern i començava el bon temps, per la qual cosa es construïen creus celtes amb les flors i branques que començaven a créixer.

Flora fou encunyada en els reversos de moltes monedes i habitualment se la representa en forma de jove alegre i coronada amb flors.

El mes de maig estava protegit per Apol·lo, déu de la curació, de la llum, de la veritat, del tir amb arc, de la música i de la poesia que alguns autors relacionen amb Belenus, l'Apol·lo celta. Es representava vestit amb una gran túnica i una cistella de flors al cap. Era el mandatari de les muses i dirigia un cor de música i poesia. En el seu honor es cantaven els peans, un cant de guerra destinat a animar en la batalla.

Sandro Botticelli: Primavera (1478). Mercuri hi apareix en el cantó extrem esquerre. Al centre està Venus, a l'esquerra de Venus estan les tres Gràcies i a la dreta de Venus està Flora. En la zona de la dreta està Zèfir, déu del vent, perseguint la nimfa Cloris. La respiració de Zèfir provoca que broten flors de la boca de la nimfa.

Zèfir i Flora segons Jacopo Amigoni

L'ABAST DE LA TRADICIÓ MAGENCA A EUROPA

Els ritus celtas deixaren la seua empremta a Roma, que els adaptà a la seua mitologia, però també abastaren altres territoris gràcies al procés de romanització, en molts casos, o per influència directa de la cultura druida. I de la mateixa manera, les civilitzacions europees van transmetre aquestes pràctiques a altres llocs, com Amèrica, en l'època de les grans colonitzacions.

Vara o Pal de Maig

Una de les festes d'origen celta és la Festa dels Maigs que se celebra en tots els països europeus. Són festes que se solen celebrar a principi de maig amb poemes cantats i amb diversos elements que poden variar d'un país a un altre, però que tenen una arrel comuna en la festa druida de Beltaine. A Anglaterra, es cantaven els Maigs i es venerava la Vara de Maig de la qual penjaven cintes de colors que uns ballarins agafaven mentre dansaven al voltant de la vara. A França se celebrava la festa de la "Reina de Maig", representada per una jove verge que simbolitzava la puresa de la primavera, i la festa de "l'Arbre de Maig", molt semblant a la celebrada a Anglaterra, amb la diferència que els joves s'hi enfilaven per a demostrar la seua habilitat. Unes altres pràctiques del país veí eren la confecció de rams de flors que col·locaven en les portes de les dones, la Benedicció del Blat i la Festa de les Roses, durant la qual s'elegia la jove més bonica, de la mateixa manera que els celtas elegien la Donzella de la Flor, pràctica semblant a l'elecció actual de la Reina de les Festes. A Itàlia també s'instaurà el costum de cantar els Maigs, unes cobles carregades d'intencions amoroses i sexuals que anomenaven "Il Maggi", i la coneguda festa de "l'Arbre de Maig". Totes aquests festeigs es manifestaren en altres

llocs d'Europa i amb més o menys components eròtics. El ball i els poemes estaven sovint presents en totes les celebracions, foren Maigs o Jocs Florals, així com rituals per a assegurar la fertilitat de les joves. També era costum en la majoria dels casos que una Reina de Maig fóra la representant anual de la festa, tal com ocorre en l'actualitat.

EL MAIG ESPANYOL

A Espanya ha perdurat significativament la celebració del maig amb distints esdeveniments relacionats. Són molts els pobles en què es canten els Maigs durant el transcurs de "la Nit de les Dames", com variadíssims són els exemples d'aquests poemes que descriuen els cossos de les dones. Antigament solia triar-se una Reina de Maig, costum que ha perdurat, sobre tot en la zona de Llevant, en la figura de les Reines de les Festes o les Falleres Majors, malgrat haver sigut prohibit per Carles III en 1769, i es festejava l'Arbre de Maig, a l'estil dels celtas, que en algunes zones fou el precursor de la Creu de Maig.

LA CRISTIANITZACIÓ

Conten les llegendes que, l'any 311, l'emperador Constantí I "el Gran" havia de lliurar una batalla contra els bàrbars a la vora del Danubi. L'emperador estava convençut que perdria la lluita, ja que la magnitud de l'exercit enemic era molt superior; però, una nit, Constantí tingué una visió en la qual se li aparegué la Creu de Crist amb unes paraules dalt que li deien: "In hoc signo vincis" (amb aquest signe venceràs). Així que l'emperador ordenà construir una creu que col·locà davant del seu exercit i guanyà la batalla sense massa dificultats. Després d'aquest esdeveniment, i donat que sa mare, Santa Elena, era devota del cristianisme, l'emperador va concedir la llibertat de culte als cristians i la Santa viatjà a Jerusalem per a buscar la creu on morí Crist, que trobà en el mont Calvari. La "Creu Vertadera", amb propietats miraculosament curatives, fou venerada des d'aleshores, ja que abans els cristians es reconeixien per altres símbols, com el peix, i la Santa demanà abans de morir que els cristians celebraren la trobada de la "Vera Creu".

Una volta acceptat el cristianisme, Teodosi I l'impulsà com a religió oficial de l'imperi i, a poc a poc, l'Església cristianitzà les tradicions paganes acoblant-les a les pràctiques catòliques, de manera que no dubtà a l'hora de valorar les pràctiques ancestrals com a actes satànics per considerar-los immorals. Així, doncs, durant l'Edat Mitjana, les festes dedicades a la deessa romana Flora i al déu celta Belenos es convertiren en celebracions marianes, tot i que no perderen les referències maternals i primaverals, de fet, maig seguiria sent el més de la Verge, el mes de la mare. Algunes de les tradicions festives aconseguiren mantindre els símbols pagans, com ara, el Pal de Maig, però en alguns llocs es transformaren en símbols cristians. Una d'aquestes modificacions fou substituir la Vara o Pal de Maig per la Creu de Maig.

LA CREU DE MAIG

Després d'instaurar-se el Cristianisme, l'Església adaptà la festivitat de la creu magenca instituint el 3 de maig com a dia per a commemorar la invenció de la Santa Creu per part de Santa Elena, atorgant-li així un caràcter religiós a les festes paganes, tot i que els pobles introduïren o mantingueren les formes pròpies. El ritu catòlic iniciat durant el segle VII desaparegué després del Concili Vaticà II.

ESPANYA

La festa magenca arribà a Espanya per l'Est, amb la romanització, mentre que pel Nord, però, es conservaven les tradicions celtas. Es diria de la festa que viatjà en cercle.

Els primers documents de la celebració popular de la festa de la Santa Creu a Espanya provenen del segle XVIII, però la mancança de testimonis anteriors no implica que no se celebraren abans. El vessant popular de la festa s'estenia per tot el país tant amb variants significatives com amb elements comuns. L'objecte central era una creu adornada amb flors naturals i col·locada al carrer o dins de les cases. S'afegien altres adorns vegetals, objectes diversos, com ara, mantons, utensilis de cuina, quadres o canelobres, i elements més elaborats. Al voltant de la creu es ballava i s'entonaven cançons típiques amb les variacions pròpies de cada lloc.

La festa de les creus de maig ha sigut sempre de gran rellevància a Andalusia, però també se celebra en altres poblacions com València, Sevilla, Còrdova, Granada, Almeria, Màlaga, Alacant (Barri de la Santa Creu), Linares (Jaén), Montilla (Còrdova), Torrelaguna (Madrid), Bonares (Huelva), Santa Cruz de la Palma (Santa Cruz de Tenerife) i en bona part de la província de Ciudad Real, entre altres llocs.

ANDALUSIA

A Andalusia, la festa estava molt arrelada. Una de les ciutats més vinculades a esta celebració era Sevilla, on la gent tenia les vivendes al voltant dels típics patis de veïns que invitaven a una vida social intensa. El dia 3 de maig, els veïns feien del pati un escenari on col·locaven un altar amb una creu de flors i cantaven i ballaven flamenc i sevillanes al voltant de l'efímera obra d'art. Engalanaven els balcons que delimitaven el pati i celebraven una festa que era del poble.

El festeig de la creu tingué la màxima esplendor durant els segles XVIII i XIX. A principis del segle XX, l'Ajuntament decidí premiar la creu de maig millor treballada, la qual cosa ajudà a millorar la qualitat de les creus, però amb la negativa arquebisbal a la celebració i amb la desaparició progressiva dels patis de veïns, la festa decaigué en favor d'altres celebracions com la Romeria del Rocío, que coincidia amb les creus, o l'auge de la Setmana Santa i la Fira d'Abril.

Creus de Maig a Andalusia.

Mentre Sevilla perdia transcendència en la celebració magenca, Còrdova i Granada conservaven la tradició popular. A Granada se celebra el Festival de les Creus de Maig amb tots els elements que s'instauraren a partir del segle XVIII, s'organitzen balls, es col·loquen casetes al carrer i s'engalana la ciutat amb clavells, i a Còrdova encara es manté el premi a la millor creu que s'instaurà en 1953.

A Amèrica arribà la creu de mans dels colonitzadors espanyols. Els indis practicaven ritus primaverals, semblants als que es practicaven a Europa des de la Prehistòria, però quan els primers espanyols arribaren al nou continent, portant sovint la creu davant dels exercits tal com una espasa en alt, començà el procés de cristianització, decidí a partir del segle XVII, mitjançant el qual s'imposaren els costums religiosos europeus. En alguns casos, però, les tradicions cristianes es combinaren amb les índies per a agrair les bones collites a les divinitats prehistòriques.

Quan començà l'evangelització d'Amèrica, les creus es col·locaren en llocs estratègics, algunes de les quals encara es poden trobar en les eixides o entrades a les ciutats, així com en les places dels pobles junt a les banderes espanyoles i a les columnes on s'ajusticiaven els delinqüents. Els viatjants s'agenollaven davant de les creus a fi que el cel els protegira durant el camí. També es col·locaren creus perquè les forces naturals, com les crescudes dels rius, el vent huracanat, les pluges torrencials o la sequera, tingueren pietat. Altres creus es posaven als terrats per a protegir les llars o als pobles per a indicar simplement que els habitants eren cristians. Els missioners, doncs, continuaren tributant homenatge al mes de maig aprofitant la tradició primaveral dels indígenes i exportaren la festa de les creus de maig.

En alguns llocs d'Amèrica és costum vestir la creu amb llenços per a adornar-la. En altres llocs, però, la decoren amb flors de colors, tal com aprengueren dels espanyols, per a celebrar la festivitat del 3 de maig i la situen damunt d'altars bastant elevats.

La tradició és molt variada al llarg de l'Amèrica hispànica, però en tot el continent romanen uns elements comuns, com ara, la creu i les flors. La resta d'elements varia segons les tradicions antigues i inclouen des d'estores de flors que solquen les aigües fins a jocs pirotècnics o proves de valor.

Són molts els pobles americans que mantenen la tradició magenca, sobretot els d'Equador, Guatemala, Perú, Veneçuela i El Salvador.

Als pobles valencians era tradicional la pràctica de beneir els camps el dia de l'Exaltació de la Santa Creu. Durant el segle XVI, els Jurats de València decidiren construir creus gòtiques de pedra o de ferro per a assenyal·lar els límits del terme i els veïns les aprofitaren per a conjurar la divinitat al ple de la primavera. El ritu es practicava des d'alguna creu del camí amb la intenció que la divinitat intervinguera amb la seua mà totpoderosa per a evitar gelades, pedregades i sequera, així com per a afavorir el bon temps i la regularitat de la pluja. Sens dubte, el costum era semblant als rituals ancestrals que se celebraven en primavera amb els mateixos objectius agrícoles, la qual cosa corrobora el sentiment espiritual que ha romàs en l'ésser humà des que fou dotat amb la consciència.

El dia 1 de maig els veïns decoraven sovint les creus del terme amb elements florals per a honrar la creu en l'esplendor de la benèvola estació i, amb el temps, substituïren les creus de pedra per altres confeccionades amb flors i productes naturals, de manera que l'artístic símbol de pedra que perdurava durant els anys es convertí en una obra efímera que sols es creava per a l'ocasió.

Ja en el segle XIX, Ciril Amorós ordenà enderrocar les muralles de València i els veïns traslladaren la festa del camp a l'interior de la ciutat, aprofitant la transició de la pedra a la flor que possibilitava la confecció d'una creu per a exhibir-la durant un dia en places, carrers i balcons. Es preparaven altars amb flors, graneres, objectes d'orfebreria valenciana, mantons, tapissos i mocadors per a adornar com més millor

l'emplaçament on col·locaven la creu i festejaven el maig al voltant del símbol.

Al principi, la festa de la creu se celebrava el dia 1 de maig, que coincidia amb el primer dia del Mes de Maria i la Festa del Treball, jornada, doncs, de manifestacions laborals, per la qual cosa es traslladà el dia de la creu al 2 de maig. Tot i això, les revoltes dels treballadors provocaven la destrucció dels monuments i, finalment, es decidí traslladar la festivitat al dia 3 de maig, que a més s'ajustava a la commemoració catòlica de la Santa Creu. Amb el temps, es traslladà en alguns llocs al cap de setmana.

En 1925, el president de Lo Rat Penat, Francesc Almarche, va proposar a l'Ajuntament de València l'organització d'un concurs per a premiar les creus de maig, però no es pot afirmar que es duiguera endavant, ja que els primers documents que ens parlen de la festa i dels premis es troben en l'Almanac de Las Provincias de 1926, on es llig: "La Fiesta del Trabajo, el día 1, pasó completamente inadvertida; únicamente pudo darse cuenta de ella la gente, porque dejaron de publicarse los diarios locales. En este mismo día comenzaron las llamadas fiestas de mayo, organizadas por nuestro Ayuntamiento. Comenzaron con el festejo titulado La Cruz de Mayo, que ya se celebró el año anterior y que, mejor organizada, resultó muy atrayente: el doctor Payá, desde la puerta de la Catedral que recae a la calle de Zaragoza, bendijo el término municipal; en muchos edificios aparecieron hermosas cruces de flores, mereciendo ser premiadas en el concurso abierto por nuestro Ayuntamiento, las de Lo Rat Penat, Círculo de Bellas Artes, Hotel Reina Victoria, parroquias de San Martín, San Bartolomé, San Esteban y San Valero, y Bar Sorolla".

A partir de 1926, ja hi ha documentació fiable sobre les creus. En 1927 es premiaren a València els monuments de l'Hotel Palace, de l'Hotel Reina Victòria i de l'Acadèmia de Josep Fuster. En 1928 només s'atorgà un premi, segons els documents, que obtingué Lo Rat Penat amb una creu gran i de molta bellesa floral, però és probable que també n'obtingueren altres creus. En 1929, seguint el costum establert, el dia 2 de maig se celebrà la festa de les creus sense massa lluentor. El Centre Escolar i Mercantil rebé el primer premi de 500 pts i Lo Rat Penat, el Cercle de Belles Arts, Unió Patriòtica i la creu representada pel senyor Mira, un industrial valencià, obtingueren quatre premis de 300 pts.

No tornen a haver documents escrits sobre les creus fins a l'any 1940, quan el 2 de maig es va tornar a mampendre el concurs a proposta de l'Ajuntament i s'adornaren algunes cases amb creus de flors, però no hi ha constància de la quantia dels premis, només se sap que la festa no va estar massa animada, tal com ocorreria durant els anys següents, ja que la Guerra Civil, la II Guerra Mundial i els mals temps per a l'agricultura no feren sinó dirigir l'esforç de la gent cap a la busca de mitjans per a sobreviure.

Fou a partir de 1949 quan Lo Rat Penat es va fer càrrec del concurs definitivament i amb molt poca col·laboració de l'Ajuntament. El concurs el va guanyar la comissió fallera dels carrers Feliu Pizcueta - Ciril Amorós, fet que propicià la participació en la festa per part de les falles. Així, doncs, des de 1949 els fallers assumiren la celebració de la creu de maig com a part de la festa fallera. Tot i això, no hi ha dades fins a l'any 1954, quan la falla Feliu Pizcueta - Ciril Amorós guanyà de nou el concurs. Eixe any mateix, el diari Levante, amb la col·laboració d'Educación y Descanso, organitzà un concurs paral·lel, tot i que sembla que no va tindre continuïtat.

A partir d'eixe moment, foren les comissions religioses, les associacions de veïns, les entitats culturals i, com no, les falles els organismes que dugueren la festa de la creu endavant, amb el recolzament de Lo Rat Penat, al qual s'afegirien l'Ajuntament i institucions privades, de manera que s'incrementarien l'import dels premis i la quantitat de creus.

Actualment, la festa de les creus es troba en la màxima esplendor gràcies a l'entusiasme de les associacions religioses, veïnals, culturals i falleres, de les quals planten creu un 90 per 100.

LES CREUS DE MAIG A BORRIANA

Abans d'encetar la tradició de plantar creus de flors al carrer, a Borriana ja existia el costum de beneir els camps de cultiu el 3 de maig des de les creus que hi havia als quatre punts d'entrada a la població, com ara, la creu de Constantí situada en el camí de l'Axiama i que rebia al viatger que hi entrava per la mar, la creu de l'encreuament entre els camins d'Almassora i Vila-real, la creu que donava la benvinguda als que entraven a Borriana pel camí de Nules i, finalment, la que trobava aquell que hi venia de les Alqueries de Santa Bàrbara. Aquestes creus es coneixien amb el nom de "calvaris". El costum d'implorar la benevolència divina, tal com s'esmenta anteriorment, també es practicava a altres pobles, de la mateixa manera que es feia a València aprofitant les creus que es col·locaven per a delimitar el terme.

Antigament, quan la televisió encara no s'havia apoderat de l'atenció nocturna i de la veneració a què ha sotmés adults i xiquets, les famílies acostumaven a raonar al voltant del foc en hivern o a la fresca en estiu. En una d'eixes tertúlies es trobava el xiquet Joaquín Ortells Vernia, a qui el destí li tenia reservades una extraordinària faceta artística i una vinculació vital amb les festes i tradicions del nostre poble, un borrianenc que ja de ben menut demostrava gran devoció religiosa. Tal vegada per ambdós motius es fixava amb la màxima atenció en les creus que es col·locaven contra les cases cada divendres sant a principis dels anys quaranta, costum que segurament ja es duia a terme en anys anteriors. Sobre tauletes vestides amb teles i ornaments s'elevaven creus humils que assenyalaven el camí per on transcorria el Viacrucis. La pràctica consisteix a resseguir, pregant i meditant davant catorze creus o estacions, els episodis del camí que va fer Jesús carregat amb la creu des de la casa de Pilats fins al Calvari, i que finalitza amb la crucifixió i l'enterrament. Però a banda d'aquests records viscuts personalment, Joaquín recorda entranyablement les nits a la vora del foc en què sa mare li contava per què, com i de quina manera la seua família estava vinculada especialment i directa amb la festa de les creus.

La mare d'Ortells, la nonagenària Dolores Vernia Ramos, casada amb Joaquín Ortells Girona que, valga la coincidència, nasqué un 3 de maig, era cosina germana de Teresa Beltrán Vernia. I Teresa estava casada amb Juan Pérez, germà del bisbe d'Oviedo Juan Bautista Luis Pérez "Carallarga".

Juan Bautista va néixer a Borriana en 1878. Fou batejat en la Parròquia de El Salvador el dia 1 d'abril d'eixe any i consagrat bisbe el dia 29 de juny de 1915 en el mateix temple. Va destacar, entre altres ocupacions, com a bisbe d'Oviedo, consiliari nacional de l'Acció Catòlica i cofundador, moderador i difusor del moviment. Escrigué *Meditaciones eucarísticas*, llibre bàsic de l'ARPU (Adoració Reial, Perpètua i Universal del Santíssim Sacrament) que tractava el tema de l'Adoració i en 1931 va presidir a Madrid la Primera Assemblea de l'Obra després d'aconseguir el vistiplau de Roma. Va morir a Madrid el dia 6 de novembre de 1934.

Encreuament dels camins de Vila-real i Almassora.

Creu de Constantí al camí l'Axiama.

Detall de la Creu de Constantí al camí l'Axiama.
 Cesellat en l'encreuament hi ha una llegenda que diu:
 IN HOC SIGNO VINCIS ANO 313.
 Restaurada en 1954.

Grau de Borriana. Casa de la família Vernia on passava períodes de descans el Bisbe Juan Bautista Luis Pérez "Carallarga".

La família passava sovint llargues temporades en la casa que tenia al Grau de Borriana i el bisbe, acompanyat per un seguici de capellans, hi anava de tant en tant per a descansar del treball eclesiàstic. La tia Teresa s'encarregava de tindre-ho tot a punt perquè no els faltara res. Durant les llargues estances, el bisbe solia asseure's al balcó per a meditar, resar i fumar acariciat per la brisa de llevant i bressolat per la remor de les ones, vertaders noninons que, com un mantra efectiu, estenien un pont entre la Terra i el més enllà. Mentre, alguns pescadors llançaven el rall amb l'esperança de capturar alguna llissa o, si hi havia sort, algun llobarro, però no sempre ho aconseguien, per la qual cosa aprofitaven la presència del bisbe per a demanar-li una benedicció. "Bisbe, envie una benedicció, a vore si pesquem un llobarret", demanaven els pescadors des de la mar, i el mossén feia el senyal de la creu des del balcó. D'aquesta manera va créixer l'amistat entre el bisbe "Carallarga" i els pescadors del Grau que, a bon segur, alguna captura li oferirien per a sopar. En aquest ambient on la mar i el cel eren els protagonistes, el dia 3 de maig el bisbe beneïa les aigües, tal com es beneïen els camps des de les creus dels camins, per a garantir la productivitat pesquera. Era aleshores quan el tio Ramonet, fadrí i germà de Teresa Beltrán, elaborava una creu amb un parell de llistons o dues canyes de vora riu que decorava amb flors del jardí i del terme. El treball el realitzava en la casa que la família tenia al Grau. Lligava els dos braços de la creu i omplia el resultat amb flors ben acolorides clavant-les amb tatzetes i amb molt de compte. Tan bon punt el símbol magenc estava preparat, el bisbe pujava a una barqueta, s'endinsava en la mar i, després de les oracions oportunes i benediccions, llançava la creu a les aigües fecundes del Mediterrani. Eren els anys vint, època de la qual provenen les primeres notícies que tenim de creus florals de maig a Borriana, tot i que la mancança de documentació més antiga no implica que no es confeccionaren anteriorment. D'altra banda, un altre personatge de la família Vernia, Carlos Romero Vernia, "el Lianté", a qui se li va ocórrer la brillant idea de plantar falles a Borriana en 1928, també confeccionava creus de maig. La mare de Carlos Romero era cosina germana de Dolores Vernia Ramos (mare de la nostra font Joaquín Ortells), vincle pel qual es podria suposar que "el Lianté" va aprendre l'art floral del tio Ramonet. Siga com siga, Carlos Romero "el Lianté" que aleshores era escolà de la Mercé, construïa creus de maig amb l'ajuda de Francisqueta "la Lejos" al pati del convent de la Mercé per a celebrar l'invent de la Vera Creu per part de Santa Elena. "El Lianté" i "la Lejos" adornaven la creu amb flors i plantes i la col·locaven al lateral de la porta de l'església. Amb aquesta tradició magenca a Borriana no és estrany que la iniciativa d'un professor del Col·legi dels Carmelites, Josep Solá Álvarez, trobara un terreny ideal per a dur-se endavant. El mestre Solá era oriünd de Caravaca de la Creu (Múrcia) i fill adoptiu de Borriana. Vivia al carrer Trinitat i estava casat amb Vicentica Ballester "la Gallinera", que va rebre el sobrenom de la professió. Vinculat, doncs, a la falla de la Mota, exportà el costum de Caravaca a la nostra ciutat durant la primera meitat

de la dècada dels anys quaranta. Conten que proposà a la comissió de la Mota la idea de confeccionar una creu vestida amb flors del terme. Els fallers de la Mota van rebre la idea molt il·lusionats, així que Solà, bon escultor i modelador, construí la creu a sa casa ajudat per algunes veïnes i la plantà al carrer per a festejar la celebració de la Vera Creu el tres de maig. Aquesta notícia sol situar-se entre 1944 i 1945, però a l'Ajuntament es conserva un document de 1944 que confirma la plantada d'almenys tres creus.

De vegades s'ha confós el mestre Josep Solà Àlvarez amb el frare carmelita José Solá Traite (Jacobino del Niño Jesús) per la coincidència amb els noms, per estar ambdós directament relacionats amb els Carmelites, este com a frare i aquell com a mestre laic, i perquè el frare Solá fou també un gran modelador i escultor, però el frare va morir màrtir en 1936, per la qual cosa no pogué ser ell qui instaurara la tradició de les creus en els anys quaranta.

També en Manuel Roselló volgué aportar llum sobre l'inici de la festa de les creus i la relació amb les falles, considerant en les seues Contalles la possibilitat que els borrianencs volgueren imitar el costum de València, però quan a Borriana s'instaurà la tradició de plantar creus de maig, València passava per un moment de decaïment en la festa de les creus i les falles encara no hi estaven vinculades, per la qual cosa es pot argüir que la instauració del costum magenc no fou importat de la capital. És més, s'observa en les primeres fotografies que les falleres no duïen el vestit regional per a festejar la creu, sinó el de sevillana. Així, doncs, el concepte inicial d'esta festa no es basava en la falla, tot i que eren les comissions falleres les responsables de la festa de la creu, però prompte la Junta Local Fallera proposaria la plantà de la creu per a confirmar que, en el mes de març, hi hauria un monument faller en el mateix lloc que hi havia una creu en maig.

Una vegada més, doncs, els inicis de la festa romanen esvaïts en el passat. El símbol de la creu ja era utilitzat pels pobles de l'antiguitat, com ara, els celtes o els egipcis, segurament per com de simple és: dos pals creuats. Durant la història, la creu ha sigut considerada de maneres distintes, des d'una simple marca per a assenyalar un lloc fins a l'emblema dels cristians i tant la realitat com la llegenda han estat presidides moltíssimes vegades per ella. L'ús de la creu i el simbolisme que l'envolta provenen, com hem vist, de tradicions antiquíssimes, com la Floralia romana, que foren cristianitzades durant l'Edat Mitjana i que arribaren a Borriana sense deixar una constància clara sobre la idea immediatament anterior a la instauració oficial, tot i que és evident un passat recent on conflueixen pràctiques magenques. És probable que influïren els costums de beneir els camps des de les creus dels camins, les creus del tio Ramonet, les del "Lianté" o que, tal com afirma la majoria, la idea provinguera dels Carmelites, però el fet és que són el resultat d'una practica ancestral que ha evolucionat fins a l'actualitat.

La confecció de la creu va evolucionar amb el temps. Aquelles creus concebudes pel tio Ramonet amb canyes o llistons i flors del terme donaren pas a altres elaborades fonamentalment amb clavell i decorades amb altres

Carrer Mare de Déu d'Agost. Casa on nasqué el bisbe Juan Bautista Luis Pérez "Carallarga" en 1878.

La placa de la façana diu:

EN ESTA CASA NACIÓ EL EXMO Y RDMO DOCTOR D JUAN BAUTISTA LUIS PEREZ, OBISPO DE OVIEDO CONDE DE NORENA GLORIA DEL EPISCOPADO ESPAÑOL. POR SU CIENCIA, CARIDAD Y VIRTUDES COMO HIJO PREDILECTO, BURRIANA LE DEDICA ESTE RECUERDO DEL CARIÑO, ADMIRACIÓN Y RESPETO.
XXIX ABRIL MCMXXVIII

Detall de la placa que hi ha a la façana de la casa on va nàixer el bisbe "Carallarga".

motius campestres, normalment, elements vegetals i flors que es furtaven dels jardins públics i privats. De vegades, el propietari d'un jardí veia en les creus de maig les flors i les plantes que li havien desaparegut misteriosament la vespra del tres de maig, la qual cosa sols provocava un somriure plàcid de circumstàncies. També era freqüent imitar el costum establert per Carlos Romero de decorar el conjunt amb els tests que els veïns deixaven per a engalanar-lo. El clavell més preat per a cobrir la creu era l'anomenat "clavell de perfum", una flor xicoteta que feia molta olor i que es col·locava en grups de tres elements lligats amb fil d'aram, tal com féu el barri València amb la primera creu que plantà en 1944. També s'usava el clavell normal, que es col·locava d'un en un, de manera que l'obra final era

un vertader esclat floral. Posteriorment, el revestiment de clavell es retocaria sovint amb les tisores i la creu semblaria una uniforme pinzellada magistral.

El desig de presentar obres florals cada vegada més espectaculars afavoriria el desenvolupament dels jardins que envoltaven les creus. A poc a poc, els elements decoratius augmentarien en volum i qualitat junt als dissenys de creus avantguardistes que originaria la imaginació dels artistes. Se'n crearien de majestoses envoltades per jardins paradisiacs en els quals no faltarien estanys amb peixos de colors, nenúfars, fonts, cascades, pèrgoles i tota classe de complements que no farien sinó transformar les places i els carrers en paratges idíl·lics. Fins i tot es concebrien escenes temàtiques que transportarien els observadors a llocs històrics, llegendaris o referencials en els quals seria la

Bisbe borrianenc
Juan Bautista Luis Pérez "Carallarga".

LA DÈCADA DELS ANYS 40

Les primeres referències documentades sobre les creus de maig a Borriana són de l'any 1944 i ja aleshores eren les comissions falleres les encarregades d'esta festa.

A principis de maig, la premsa informava de la identitat de la majoria dels presidents de falla i suposava, sense equivocar-se, que l'any següent Borriana viuria el millor any faller des que en 1928 se li ocorregué a Carlos Romero "el Liante" la idea de plantar falla (en 1945 se superaria el rècord amb escriu plantant-se 10 falles majors i 15 infantils, de manera que no s'igualaria la grandesa de l'esdeveniment fins a mitjans de la dècada dels anys 50). Algunes comissions preparaven distintes activitats falleres, com ara, la del Pla, que estava organitzant un acte literari i musical en el qual també es representaria l'obra Don Manolito. L'activitat fallera, doncs, era frenètica i, mentre, la recent Junta Local Fallera, reconeguda per la Junta Central Fallera el dia 22 de desembre de 1943, organitzava la tradicional Festa de la Flor amb el ball corresponent que se celebraria la nit del dia 18 de maig en el local d'Educación y Descanso. En aquest ambient rabiós de festa, els

fallers volgueren fer una aportació més a Borriana i decidiren plantar creus florals el dia 3 de maig, data en què es commemorava la Invenció de la Creu per part de Santa Elena. L'Ajuntament, en adonar-se de les intencions dels fallers, no deixà passar l'oportunitat i decidí establir premis per a recolzar la iniciativa i afavorir tant la continuïtat de la festa magenca com la meticulositat en l'elaboració artística.

El primer document borrianenc referent a les creus magenques data del dia 1 de maig de 1944. Es tracta d'una notificació oficial de l'Alcaldia que signà Salvador Dosdá, President de la Comissió de Festes. El text es va dirigir a les distintes comissions de falles per a notificar-les que la Comissió de Festes havia acordat, amb motiu de les creus que havien de plantar-se a Borriana el dia 3 de maig, concedir tres premis de 125 pts 100 pts i 75 pts respectivament a les tres millors. Els monuments havien d'estar plantats el dia 3 de matí i el jurat eixiria de l'Ajuntament a les 6 de la vesprada per a valorar les obres. El text és el següent:

El barri la Mota va guanyar el primer premi de creus en l'any 1944. En la fotografia s'observa que les dones no llüen el vestit de fallera, sinó el de sevillana, complementat amb les castanyoles que sostenen en les mans. Sobre una columna floral acabada en una corona s'assentava una creu de dimensions més xicotetes que tot el conjunt que formava la base. La creu era de la classe flordelisada, amb els dos braços rojos i les flors de lis blanques.

ALCALDÍA NACIONAL DE BURRIANA

Pongo en su conocimiento que la Comisión de Fiestas de esta Corporación municipal ha acordado, con motivo de las cruces que han de levantarse en esta población, conceder los siguientes premios:

1° - 125 pesetas.

2° - 100 pesetas.

3° - 75 pesetas

Las referidas cruces amanecerán levantadas el día 3 del actual y la Comisión encargada de examinarlas para el otorgamiento de premios saldrá de esta Casa Capitular el mismo día a las 6 de la tarde.

Lo que manifiesto a V. para su gobierno y efectos.

Dios guarde a V. muchos años.

Burriana, a 1 de Mayo de 1944

El Presidente de la Comisión de Fiestas,
Salvador Dosdá

Finalment, les creus es plantaren el dimecres 3 de maig. Elaborades amb molt de gust artístic, els efimers monuments florals ocuparen els emplaçaments de les falles i les tres millors foren reconegudes amb els guardons promesos. El primer premi el guanyà la Mota, el segon premi el va merèixer la Plaza 18 de Julio, on plantava falla el barri València, i el tercer premi el va guanyar el barri d'Onda, que plantà la creu a la Plaça Cardinal Benlloch. Com a colofó de la festa, la Junta Local

Fallera organitzà un concert musical nocturn, al temps que l'empresa Cine Requena convidà les autoritats i els centres religiosos a veure la pel·lícula Pastor Angélicus. Sens dubte, 1944 fou un any fonamental per a les festes del poble. No sols s'instaurà la tradició de les creus de maig amb el concurs corresponent, sinó que a més intervingué per primera vegada la Junta Local Fallera, es recuperà la figura de la Reina Fallera, se celebrà un bateig faller i s'instituí la Cavalcada del Ninot.

Creu del barri Sant Blai, 1944. La creu és d'estil "Trinitat". Està col·locada sobre dos ortoedres de dimensions diferents que formen una estructura piramidal i sota un arc ornamental. Les joves llueixen el vestit de sevillana. Un xicotet jardí envolta el conjunt.

En 1945, Borriana s'engalanà de nou amb creus de flors durant la jornada del dia 3 de maig i, de la mateixa manera que l'any anterior, la Comissió de Festes de l'Ajuntament organitzà un concurs. El jurat encarregat d'atorgar els premis estava format pel senyor Salvador Dosdá, President de la Comissió de Festes, els vocals Ernesto Fenollosa Oliver, Vicepresident de la JLF, José Gimeno Enrique, faller de la Mercé, i l'assessor Vicente Gamir Matutano. Acabada la deliberació, els membres del jurat acordaren per unanimitat concedir el primer premi de 200 pts a la creu de la plaça Cardenal Benlloch, del barri del Camí d'Onda. El segon premi de 150 pts fou atorgada la creu del carrer Buen Suceso (la Mota) i la creu del carrer Sant Rafael (l'Escorredor) rebé el tercer premi de 100 pts. A més, el jurat considerà que les creus de la plaça Sant Blai, de la plaça Mestre Selma (Mercé) i de la plaça 18 de Juliol (Barri València) mereixien una distinció per la laboriositat en la confecció de les creus respectives i acordaren concedir un accèssit de 30 pts a cadascuna. De la mateixa manera, amb la intenció que servira d'estímul als organitzadors de la festa, acordaren concedir un premi de 10 pts a les creus infantils de la plaça Sant Blai i del carrer de Lourdes, on també s'havia plantat una falla aquell any. De nit, la festa continuà amb concerts musicals en els barris on hi havia una creu.

En l'acta del jurat no consten més creus, però es pot suposar que n'hi hauria més, perquè aquell any es decidí que cada associació fallera en plantaria una per a anunciar que havien constituït comissió. Atés que en 1945 s'havien plantat deu falles majors, a banda de quinze infantils, no és gens descabellat el fet de suposar que aquelles comissions tenien la intenció de continuar plantant falla en 1946 i, per tant, plantarien creu. La nevada, però, interrompé les intencions.

Barri València, 1945. Creu revestida amb clavells blancs i rojos que es col·locà sobre una base decorada de la mateixa manera. El monument s'envoltà amb elements florals.

Barri València. Segon premi de 1944. Creu celta sobre piràmide escalonada i envoltada amb ornaments vegetals.

Barri la Vila. Anys 40. Probablement, 1945.

Escorredor, 1945. Tercer Premi.

Creu premiada de l'Escorredor en 1947. D'esquerra a dreta i de dalt a baix: No identificada, Amparín Serisa, Vicente Renau Muñoz, N. I., Ernestina, Manuel Usó Mulet, Juan Vidal Granell, N. I., José Dols, N. I., N. I., N. I., Vicenta MonraVal, N. I., N. I., Javier Marco Granell, Julián Arribas Abella, José Marco Granell, Javier Piqueres Monsonís i Elia Fortea. La creu es col·locà recolzada en una façana.

La festa de les creus ja s'havia instaurat definitivament en la ciutat i, sota la responsabilitat de les falles, gaudiria de continuïtat. Els premis potenciaven la confecció anualment i els fallers, elements festers indispensables per a la ciutat, se superaven any rere any elaborant obres d'art floral que, amb el temps, es convertirien en la més bella expressió de les festes magenques, tant a Espanya com en la resta del món. No obstant això, molts documents no han sobreviscut a l'impassible pas del temps i la premsa no sempre s'ha preocupat de recollir la informació sobre esta festa, per la qual cosa hi ha una mancança lamentable d'informació difícilment recuperable que obliga l'investigador a pegar bots de gegant entre els anys. Així, doncs, de la resta de la dècada dels anys 40 se sap que en 1948 el Bisbe en Vicent Enrique i Tarancón visità la ciutat i contemplà les creus, que aquell any en foren onze. L'Alcalde cità els fallers en Salvador Dosdá, en Ernesto Fenollosa, en José Borja, en Vicente Adelantado i en Demetrio de Astorza perquè observaren les creus, a fi d'atorgar els premis corresponents, instal·lades a la Plaça 18 de Juliol, Carrer General Aranda, Plaça Sant Blai, Plaça Mestre Selma, Plaça Cardenal Benlloch, Carrer Sant Rafael, Carrer Buen Suceso, Carrer Sant Vicent, Plaça Espanya i Plaça Chicharro. Tan bon punt realitzaren la visita, els membres del jurat redactaren l'acta següent:

En la Ciudad de Burriana, siendo las once horas del día 3 de Mayo de mil novecientos cuarenta y ocho, se reunieron en la Casa Capitular los señores D. Salvador Dosdá Vernia, D. Ernesto Fenollosa Oliver, D. José Borja Cabrera y D. Vicente Adelantado Gil, componentes de la Comision de Fiestas y Ferias, y D. Demetrio de Astorza Llopis como asesor artístico, para emitir el fallo sobre concesión de premios honoríficos a las CRUCES DE MAYO levantadas en esta población; después de practicada la visita al lugar del emplazamiento de cada una de ellas, estiman apreciable el esfuerzo y trabajo artístico en cuatro o cinco cruces y en las restantes, un poco descuidada la confección, pero que en conjunto, el interés de que cada año sea mayor es estímulo mejorando en calidad y acrecentando en número.

En su consecuencia, y por criterio unánime de los reunidos, se acuerda conceder los premios en orden siguiente de méritos: Plaza de San Blas, Plaza del 18 de Julio y Plaza de España.

Y para que así conste, firman la presente acta los señores reunidos en el lugar y fecha que la encabezan.

Els premis, doncs, correspongueren a la Plaça Sant Blai, al barri València, que plantà la creu al bell mig de la Plaça 18 de Juliol, i a la creu de la Plaça d'Espanya, on plantava la falla el barri la Vila.

No hi ha notícies de l'any 1949, però si n'hi ha de 1950, any en què les millors creus foren les de la Mota, Plaça Espanya (Vila), Plaça 18 de Juliol (Barri València) i Plaça de Sant Blai.

Creu del barri València de la dècada dels anys 40 amb components de la comissió. La pluja no va desmerèixer la festa. La creu és del tipus “evangelització- radiada”. Es va ornamentar amb clavells rojos i es va ribetejar amb clavells blancs. Per a completar l’obra, es col·locà una aspa de flors darrere de l’encreuament i s’envoltà de clavells blancs, tal com una aura, seguint el perfil. La zona es cobrí amb elements vegetals.

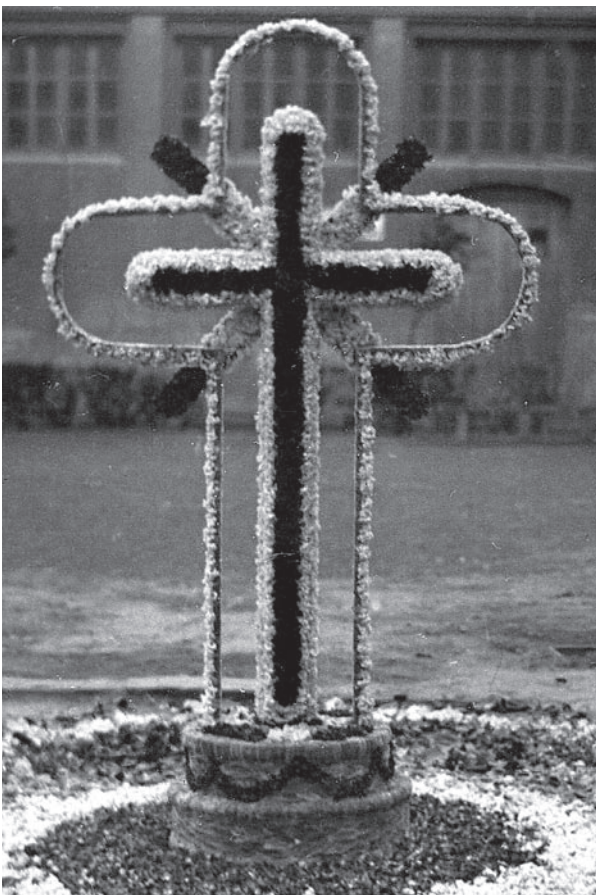
Creu premiada de l’Escorredor en 1947. En la foto posen la Fallera Major Rosita Domingo Esteve i les Dames d’Honor Amparín Serisa Calatayud i Lolita Agustí Coria.

Creu del barri València. Dècada dels anys 40. Sobreïx una casa del carrer Sant Fèlix i es veu el Raval, on hi havia l’Auxili Social.

Creu infantil del barri de la Mercé, 1949. D'esquerra a dreta i de dalt a baix estan Vicentín, Vicentica Urios, Raquel Font (seria Reina Fallera de Borriana en 1955), Ramón José García (el metge Ramón José), Pilar, Mercedes, Teresín, José, Mercedín, Lolita Traver i Paco. La representació infantil en el món de les falles no seria oficial fins a 1950, però si que s'atorgaren premis tant de falles com de creus i els xiquets llüen els vestits regionals durant les festes. La creu, menudeta i sobre un altar, està recolzada en una façana, tal com és feia antigament durant el viacrucis.

Detall de la creu del barri València plantada en la Plaça del Cardenal Benlloch. La imaginació dels artistes florals anava més enllà de les formes tradicionals i elaboraven creus que combinaven la tradició amb la innovació, com aquest cas, que és una fusió entre la creu d'evangelització i la radiada.

LA DÈCADA DELS ANYS 50

La festa de les creus de maig és un esdeveniment escampat per tot arreu del món, però segons el lloc on se celebra són unes o altres associacions les que se n'encarreguen. Normalment, han sigut grups veïnals, confraries religioses i fins i tot algunes empreses compromeses amb el fervor popular les encarregades de continuar cada maig amb la tradició floral. No obstant això, a Borriana en són protagonistes les comissions falleres des que s'instaurà la pràctica magenca en 1944. Ja aleshores foren els barris fallers els qui plantaren creus i en 1945, a l'any següent, la Junta Local Fallera decidí que es plantaria una creu en maig per a anunciar que també es plantaria una falla en març i en el mateix lloc. Aquesta idea, junt amb els premis patrocinats per l'Ajuntament, afavoriren la continuïtat i la qualitat de la festa.

En el món de les festes borrianenques, l'inici de la dècada dels anys 50 quedà marcat pel fet d'atorgar el caràcter d'oficialitat a la vessant infantil, ja que en 1950 es proclamà a la ciutat la primera Reina Infantil de les Falles. Les festes, doncs, creixien a base d'experiència i il·lusió, que mai no ha faltat a Borriana. Amb tot açò i amb el caràcter emprenedor dels borrianencs, les creus també evolucionaven i la festa magenca es perfeccionava.

En l'actualitat, la informació viatja a la velocitat de la llum gràcies al desenvolupament tecnològic, però a mitjans del segle XX, les cròniques periodístiques havien de lluitar contra la lentitud dels mitjans. A més, els esdeveniments populars no sempre tenien cabuda en les poques pàgines dels periòdics, que donaven prioritat a les notícies internacionals, religioses i esportives, per la qual cosa la informació disponible de la festa de les creus ha quedat amputada. Tot i això, els documents que queden demostren l'espectacular avanç en la celebració de la Invenció de la Santa Creu, tant en majestuositat com en participació.

En 1951 es plantaren de nou les tradicionals creus, però les primeres referències documentades dels anys 50, llevat d'alguna fotografia, són de 1952, any en què les creus ocuparen nou barris fallers de la ciutat durant la jornada del dia tres de maig i, una vegada més, sorprengueren els veïns, que les veren de colp i volta en obrir la porta de casa. Així com la "plantà" de la falla suposava tota una nit de treball que mostrava a poc a poc com creixia el monument peça a peça, la creu era un objecte més manejable que es col·locava amb rapidesa. Encara que de vegades es col·locaven els últims clavells a peu de carrer, s'elaboraven sovint en els casals de les comissions i es transportaven fins als indrets assignats, on les faenes que restaves eren els complements decoratius que aleshores no estaven tan elaborats com en l'actualitat. I així ocorregué en 1952. Conclòs tot el treball amb els retocs d'última hora, el jurat avaluà les obres, informà del veredict a l'Ajuntament i s'atorgà el primer premi al barri la Vila. El segon i el tercer premi els van rebre el barri València i el barri d'Onda respectivament. De la

mateixa manera, es lliuraren premis a les creus infantils, que també estaven instaurades a la ciutat, i l'obra floral infantil de la Plaça de Sant Blai en guanyà el primer de la secció representada per la xicalla.

L'Ajuntament volia fer de la festa magenca un esdeveniment popular i elegant, de manera que oferí activitats complementaries, com ara, unes tertúlies poètiques que foren molt ben rebudes en la ciutat. De fet, Borriana comptava amb una bona trajectòria poètica, que havia protagonitzat especialment Juan Bautista Tejado Beltral "el Bessó", de qui agafarien l'alternativa altres lletraferrits locals relacionats amb el món de les falles, i el mes de maig era l'adequat per a celebrar festes poètiques semblants als jocs florals que tan vinculats estan amb les festes magenques, ja que provenen dels mateixos orígens que les creus de flors. D'altra banda, per al dia tres de maig els organitzadors programaren una visita oficial per a exaltar la festa. La Reina Fallera i les seues Dames d'Honor desfilarien pels carrers de la ciutat escortades per les autoritats locals i visitarien cadascuna de les creus borrianenques, però, en aquella ocasió, la pluja obligà a suprimir l'acte, tot i que l'adversitat de l'oratge no aconseguí desmerèixer la festa, que ja s'havia convertit en una tradició metòdica, ben estructurada i de gran bellesa.

Tal com ocorria amb totes les obres efímeres que es produïen a Borriana, la confecció de la creu era una tasca que millorava any rere any. Després d'una dècada de creus, els monuments que es plantaven superaven sovint els de l'any anterior, tant en el disseny de la creu com en els adorns que l'acompanyaven, i el jurat encarregat de valorar-les tenia vertaders problemes per a decidir la manera d'avaluar el conjunt, per això l'Alcalde deixà ben clares les bases del concurs a finals d'abril de 1953. Des d'aleshores, les creus haurien d'estar íntegrament confeccionades amb flors naturals i es valoraria les classes de flors emprades, la manera de combinar-les, la línia artística en la col·locació, la pulcritud de l'execució i l'originalitat del disseny de la creu. El pedestal i la resta d'adorns, però, sols es puntuaria en el cas que existira igualtat de mèrit en dues o més creus.

No hi ha documents sobre l'orde dels premis atorgats a les creus que es plantaren en 1953. La festa de la creu era una tasca encarregada a les comissions falleres que, potser, arribava massa prompte. Cremades les falles el dia 19 de març, els fallers s'ocupaven principalment d'organitzar l'exercici faller següent i les notícies magenques de l'any anterior quedaven massa allunyades per a documentar-les. Tant era així que El faller, publicat per primera vegada en 1944, no parlaria de les creus fins a 1974 i el butlletí Buris-ana sols informaria d'aquesta festa en 1959 i 1979, tot i publicar molta informació sobre les falles. No obstant això, se sap que la quantia dels premis de 1953 fou de 250 pts per al primer, 150 pts per al segon i 100 pts per al tercer.

Creu infantil de l'Escorredor en 1951. El monument era una xicoteta creu llatina col·locada sobre un pedestal escalonat i recolzada en una façana. El conjunt es completà amb un test als peus de l'obra. Per a festejar la celebració, algunes xiquetes llüiren el vestit de fallera, mentre que altres es vestiren de sevillanes. La festa magenca d'origen pagà, doncs, combinava el costum valencià, l'andalús i el religiós.

En 1954, el periòdic Mediterráneo informà de nou sobre la festa de les creus en un xicotet article titulat La festa de la Santa Creu i signat pel corresponsal Dosdá, qui confirmà que es plantaven creus elaborades amb flors naturals tots els anys en els barris fallers. Aquell any, el barri d'Onda guanyà el primer premi amb l'assignació corresponent de 250 pts, mentre que la creu plantada a la plaça Chicharro i confeccionada per l'associació Sport Ciclista rebé les 150 pts del segon premi. El tercer guardó, junt amb 100 pts, anà a parar a la creu del barri València.

La Societat Sport Ciclista estava molt integrada en el món de les falles i col·laborava sovint amb la Junta Local Fallera, per la qual cosa plantà creu i organitzà un concert musical en la seua seu que fou molt ben rebut pel públic. També la societat Filharmònica n'organitzà un de gran èxit. Però la festa no acabà el dia tres, sinó que s'allargà fins al dia 8 de maig, ja que el Barri d'Onda estava tan eufòric pel fet d'haver guanyat el primer premi que volgué celebrar l'èxit amb un festival a l'aire lliure en la Plaça Cardenal Benlloch, on tots els assistents gaudiren d'un ball amenitzat per una orquestrina. Les notícies de 1955 s'enregistraren en l'acta del jurat que avaluà les creus. Els membres encarregats de decidir l'orde dels premis eren els regidors que pertanyien a la

Comissió de Festes i les credencials per a realitzar la tasca no eren sinó l'experiència de més d'una dècada de creus a Borriana. Per a assignar els premis, el jurat valorà la confecció en general dels monuments, la quantitat de flors emprades i el disseny artístic, criteris que acomplí amb major grau la creu del barri d'Onda, obra que obtingué el primer guardó. El segon premi el va rebre la creu del barri la Mota, mentre que el tercer i el quart es lliuraren a la Mercé i al barri València respectivament.

L'Ajuntament continuà patrocinant la festa floral que es duia endavant gràcies a l'esperit emprenedor de les comissions falleres, que superaren el desastre de la riuada de 1956, encara que els premis no s'enregistraren en les cròniques de l'època fins a 1957, any en què el barri València guanyà el primer premi. El segon premi s'atorgà a la creu corresponent al Bar Nacional de la Plaça de Chicharro i el tercer el va rebre el barri Sant Blai. Acabada la festa, les notícies de la dècada se silenciaren de nou fins a 1959, malgrat la continuïtat de l'esdeveniment. Seria aleshores quan es publicaria per primera vegada un ampli i emotiu reportatge sobre la festivitat de la Santa Creu a Borriana en una revista que ens ha acompanyat des de la segona meitat del segle XX, el Buris-ana.

Barri València, 1955.

Borriana compta amb una de les publicacions locals més antigues de la Comunitat Valenciana que, fundada en 1954, s'encarrega de divulgar els principals esdeveniments del món cultural borrianenc. Es tracta del butlletí *Buris-ana* que publica periòdicament l'Agrupació Borrianenca de Cultura (ABC). Els personatges més destacats de la vessant cultural de Borriana han col·laborat durant tots aquests anys per a confeccionar una crònica cultural mitjançant diferents articles que han ocupat les pàgines del butlletí i, en dues ocasions, les creus de maig n'han sigut protagonistes. En 1959, es llegia en el butlletí n° 24: "El dia 3 de maig, i commemorant el dia de la Invenció de la Santa Creu, les distintes comissions falleres enclavaren en els llocs de costum una creu artísticament adornada amb flor natural. Aquesta festa que, com tots els anys, se celebra a Borriana, va adquirint cada vegada major brillantor. Les comissions falleres, que són les encarregades de celebrar aquesta festivitat, no regategen cap esforç per bé de la festa. Enguany han sigut dotze les creus instal·lades, les quals corresponen a les falles de: Barri la Mercé, Barri Escorredor, Barri la Ravalera, Barri València, Barri d'Onda, Barri la Mota, Barri Sant Blai, Barri la Vila, Societat Sport Ciclista, Societat Filharmònica, Societat de Caçadors, i Alqueries – Estació.

Mereix elogi especial aquesta última falla, és a dir, Alqueries – Estació, ja que amb gran esforç el seu digne president, en Juan Serrano Sanjuán, va voler que junt a l'estació del Nord, distant si fa no fa dos quilòmetres del centre de Borriana, s'instal·lara una falla que servira com a insígnia pregonera per a quantes persones circulen pels camins de ferro, que a Borriana, de la mateixa manera que a València, se celebra amb tots els honors la festivitat de Sant Josep. Aquest esforç queda demostrat en els tres premis que han aconseguit, Creu de Maig 1958, Falla i Creu de Maig de l'any actual. Els premis atorgats enguany a les Creus de Maig han sigut els següents: Primer premi, Falla Barri València; segon premi, Falla Barri la Ravalera; tercer premi, Falla Barri Alqueries – Estació. A cadascuna d'aquestes comissions falleres se li ha lliurat un pergami artístic i una quantitat en efectiu. Aquests premis, que tal com en anys anteriors han sigut atorgats pel Magnífic Ajuntament, enguany han sigut superats tant en els distintius lliurats com en allò que afecta a la part econòmica. Servisquen, doncs, aquestes línies per a agrair a les nostres primeres Autoritats, així com al nostre Tinent d'Alcalde, en José Ramón Boix Monraval, alhora President de la Junta Local Fallera, l'especial interès que sempre posen a fi de protegir en tots els sentits les distintes comissions falleres".

Barri València, 1957. Primer premi.

Un any després, en maig de 1960, la ciutat bullia d'activitat. El tribunal competent havia de fallar el concurs Pro Monument a en Jaime Chicharro i les maquetes que optaven al premi estaven exposades en els salons de la Cooperativa de Sant Josep. L'alcalde en José Esteve era a Madrid per a resoldre assumptes relacionats amb el port de Borriana, per la qual cosa era el Primer Tinent d'Alcalde senyor Gómez qui es feia càrrec de l'Alcaldia. Els Salesians preparaven les festes dedicades a Maria Auxiliadora

que se celebraven al voltant del dia 24 de maig i la Societat de Caçadors havia organitzat un concurs de tir per al dia 8 de maig. La festa de les creus, doncs, estava envoltada d'activitat festiva i cultural que no feia sinó engrandir l'esdeveniment. Així, doncs, les creus de maig foren una festa de gran rellevància en un mes de màxima activitat. El dia tres de maig, l'Ajuntament repartí els premis i la Societat Filharmònica en guanyà el primer. El segon premi s'atorgà a l'Escorredor i el tercer, al barri València.

EL CLAVELL

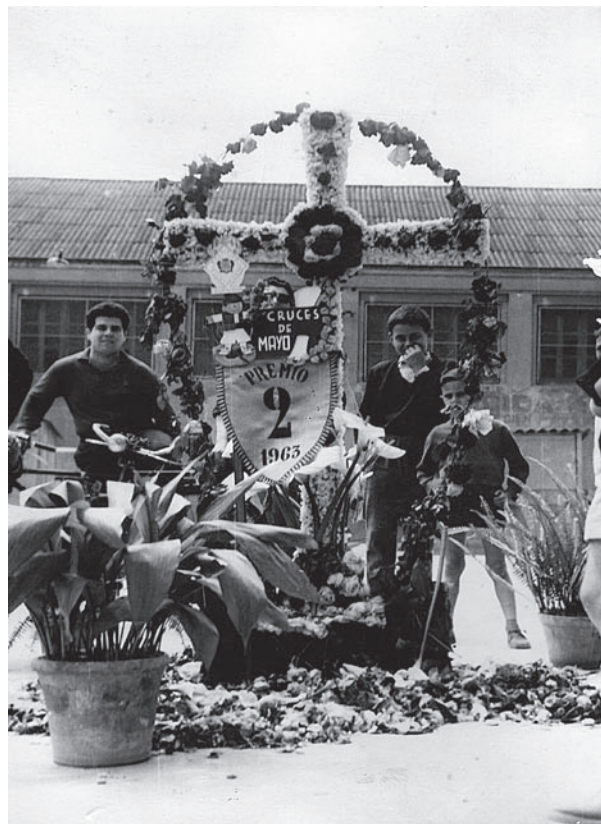
El clavell és una flor originària de la zona mediterrània. Antigament només existia la varietat silvestre, però en 1985 s'adaptà a la producció floral i, mitjançant hibridacions i seleccions, s'obtingué el clavell actual. Hi ha distintes classes de clavells, però els més utilitzats són el miniatura i l'estàndard, que es multipliquen ràpidament i fàcil. Els colors més habituals són el blanc, el roig i el rosa, però també n'hi ha de color taronja, groc, bicolor i estriat, segons la varietat a la qual pertanyen. La paraula "clavell" prové del grec karkya (anouer) i phyllon (fulla), ja que l'aroma és semblant al de les fulles de l'anouer.

LA DÈCADA DELS ANYS 60

La premsa de l'època no es pronuncià fins a 1962, però quan ho va fer no dubtà d'assenyalar que l'esdeveniment era habitual a Borriana, és a dir, la mancança de cròniques sobre 1961 no significa, ni de bon tros, que no se'n plantaren, de creus. Aquestes llacunes exasperants per a l'investigador no fan sinó posar en evidència la necessitat d'instaurar en la ciutat la figura d'un cronista metòdic que recopile la informació sobre tots els fets culturals que esdevinguen a Borriana. La festa de les falles compta amb la publicació *El faller* que serveix d'arxiu històric per a les generacions futures, tot i que caldria una reflexió sobre la manera d'omplir les fulles perquè contingueren una informació més completa, però la resta de les festes borrianenques no tenen cap tipus de servei que en recopile els detalls, llevat d'alguns llibrets eventuals que pregonen la festa. Caldria, doncs, algun tipus d'iniciativa per a lluitar contra el silenci que imposa el pas del temps. De vegades, hi ha hagut ciutadans que s'han preocupat per regirar en el passat, com ara, el Grup d'Estudis Històrics Fallers, i persones que han investigat fets i personatges de Borriana. Algunes publicacions, com la col·lecció *Papers* i altres edicions en les quals l'Ajuntament ha col·laborat de bon grat, han aportat llum sobre el nostre passat. També el butlletí *Buris-ana* ha fet una aportació fonamental al món cultural borrianenc, així com alguns investigadors fallers, lletraferits de tota classe i altres estudiosos, però l'esforç no és suficient. A la nostra ciutat hi ha hagut, i n'hi ha, personatges molt rellevants en el món festiu i cultural que cal investigar perquè no siguem past de l'oblit, i perquè les seues aportacions són de gran qualitat.

Una setmana després de plantar les creus de 1962, la premsa informà que se n'instal·laren en els barris fallers de Borriana, tal com era habitual, i ressaltà que algunes foren de gran qualitat artística, com la de la Plaça de la Mercé, que guanyà el primer premi.

En 1963 hi hagué creus en onze barris fallers de la ciutat, totes elaborades amb clavells i retocades amb altres flors naturals. Els cronistes de l'època remarcaren la gran qualitat en algunes de les obres, i és que l'art efímer borrianenc sempre s'ha tractat amb vertadera pulcritud. L'Ajuntament atorgà el primer premi a la magnífica creu de la Plaça de la Mercé. El segon premi el va merèixer el barri València, el barri d'Onda en guanyà el tercer i l'Escorredor obtingué el quart premi.

Barri València, 1963. Segon premi.

Barri València, 1964. Segon premi.

Les cròniques tornaren a fer un salt de dos anys, llevat d'alguna fotografia esporàdica, fins que en parlaren de nou corroborant la continuïtat de la festa, malgrat la mancança d'informació. La premsa també cità especialment que les creus eren de gran qualitat i que l'Ajuntament seguia encarregant-se dels premis. En 1965, el barri d'Onda guanyà el primer premi. La resta de premis s'atorgaren seguint l'orde Plaça del Mercat, barri València i Escorredor.

En 1966, però, la premsa no donà cap informació sobre els premis de creus. Simplement, es limità a dir que en els barris fallers, el dia tres, festivitat de la Invenció de la Santa Creu, es plantaren a Borriana les magnífiques Creus de Maig. Lamentablement, fins a 1971, no es publicarien més notícies sobre les creus. No obstant això, la informació sobre l'orde dels premis és simplement una data anecdòtica. Els guardons són un incentiu que ajuda i gratifica la festa, però allò més rellevant n'és la continuïtat des de 1944 i la qualitat dels treballs que confeccionen els fallers. Borriana és una ciutat que, en

tre altres coses, destaca per la qualitat de les seues festes i dels seus monuments, com les falles i les creus, que són el resultat del grandíssim esforç d'un grup de fallers anònims que treballen durant tot l'any per a oferir a la ciutat unes festes excel·lents.

Corria l'any 1969 quan la Junta Local Fallera i Joaquín Ortells valoraren la possibilitat de plantar una creu que representara la Junta Local i, per tant, el sentiment mágic de tot el poble. Tan bon punt nasqué la idea, Ortells s'encarregà d'elaborar-la i els de la Local la plantaren al Pla. D'aquesta manera s'inicià una tradició que perduraria molts anys. Posteriorment, la creu es plantaria davant de l'Ajuntament o junt al jardí del Pla, per a aprofitar-ne l'ornamentació i mai no entraria en concurs, ja que sols era un testimoni floral que representava tots els borrianeus.

L'any següent, Ortells tornà a encarregar-se de la creu de la Junta Local. En aquesta ocasió, aprofità la carcassa de l'any anterior, la revestí de nou amb clavells i la plantà davant de l'Ajuntament.

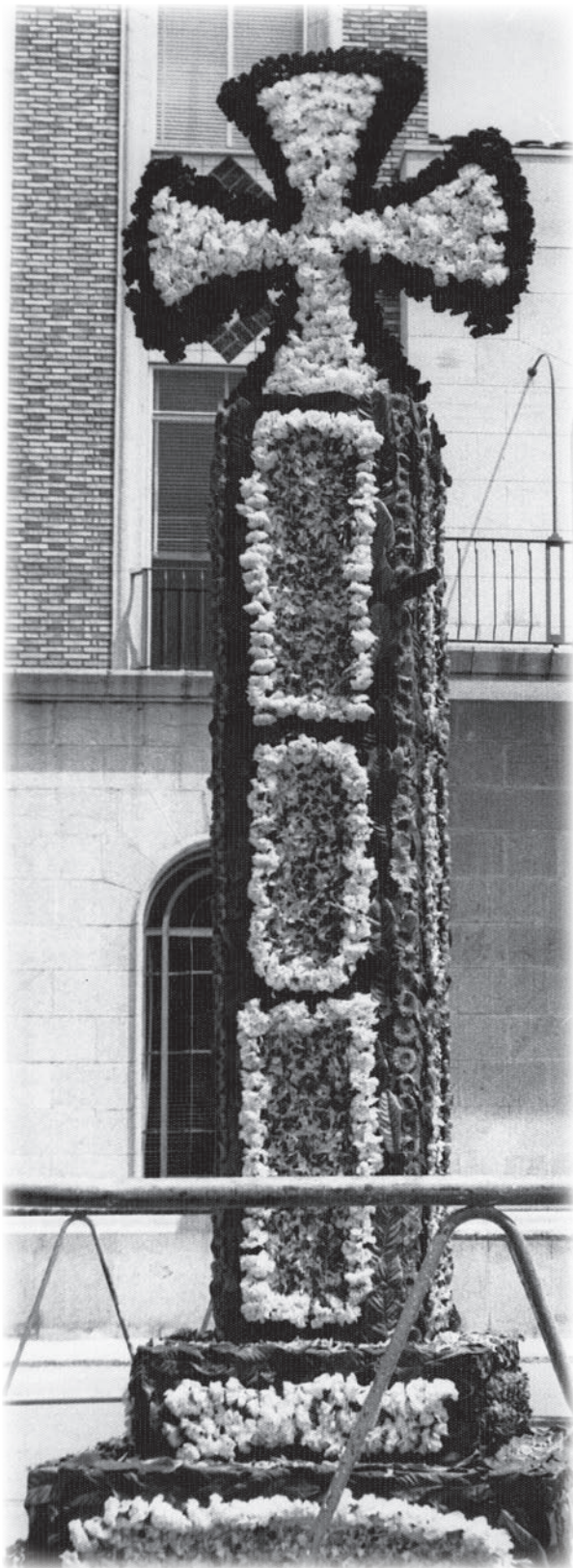

Primera creu de la Junta Local Fallera, 1969.

Joaquín Ortells confeccionà un monument de gran impacte per haver situat la creu sobre un cos floral de gran altura i volum. La base era un altar escalonat de dos nivells sobre el qual s'alçava una columna en forma de prisma quadrangular que sostenia una creu eixamplada d'extremes curvilínies. En aquesta ocasió, l'artista preferí basar-se en la creu grega, amb els quatre pals de la mateixa longitud, que en la llatina. La creu es plantà al Pla, davant de la Caixa Rural.

10/18/9
JUN 18 1909
Kearney
R. 300

Creu de la Junta Local Fallera, 1970.

Ortells aprofità l'esquelet de la creu de l'any anterior i el cobrí amb clavells de color blanc, roig i rosa. Entre els rectangles de la columna col·locà fulles de llorer i nisperer. Aprofitant el fet que la Vila no tinguera comissió aquell any, la creu es plantà davant de l'Ajuntament, ja que era el lloc més adequat perquè representara tot el poble.

Joaquín Ortells Vernia va nèixer a Borriana el dia 28 agost de 1932. Meravellat per les tradicions artístiques, ingressà en el món de les falles en 1950 i s'encarregà de confeccionar les carrosses del barri de l'Escorredor fins a 1959. Al mateix temps, dissenyà l'aparador de la tenda de roba La Subhasta i aconseguí el primer premi durant tres anys consecutius. En 1959 guanyà el primer premi de cartells anunciadors de falla, èxit que repetiria els anys 1974, 1975, 1977 i 1979. A petició de la Junta de l'Adoració Nocturna Espanyola de Borriana, confeccionà el tapís de la Festa de les Espigues en juny de 1959, treball que realitzà a ca Manuel Enrique "el Milionari". L'obra, que era una reproducció de La custòdia d'or i plata que hi ha a l'Església de "el Salvador", s'exposà al Pla, a la dreta de l'embocadura del carrer Sant Vicent, i causà tant d'impacte que, en 1960, Ramón Boix Monraval, qui era aleshores el President de la Junta Local Fallera, li encarregà un tapís per a l'Ofrena que es col·locaria en la façana de l'església dels Carmelites que dona al Camí d'Onda. En 1961 confeccionà de nou el tapís per a l'Ofrena, però en aquesta ocasió es col·locà recolzat contra la façana de l'Església de "el Salvador", costum que ha perdurat fins a l'actualitat. Ortells realitzaria també els tapissos de 1962, 1963, 1964, 1976, 1977 i 1079. Com a artista faller, confeccionà la falla infantil de l'Escorredor en 1960, obra que per la gran qualitat que mostrava fou indultada sencera per la Reina de Burriana. Quant a les falles majors, elaborà el monument de l'Escorredor en 1961 i el de la Mota en 1962. Ingressà en la comissió de la Mercé en 1973, on militaria durant alguns anys. Durant l'exercici 1978-1979 fou President del Gremi d'Artesans Fallers de Borriana. En 1987 fou el President de la Vila i va ser "viler" fins a 1995 per a tornar a la Mercé en 1996, on estigué dos anys. Mentre, en 1992 entrà a formar part del Grup d'Estudis Històrics Fallers, d'on és President des de 2006. La gran habilitat com a decorador i l'apassionament per l'art tradicional valencià han estat les claus que l'han situat com a un dels millors artistes de Borriana. A banda dels treballs professionals, ha sigut una figura fonamental en totes les vessants artístiques relacionades amb les falles. Tant és així que, a banda dels tapissos, dels cartells, de les carrosses, dels aparadors i dels monuments falles, entre altres obres, fou un element clau en la confecció de les creus de maig, tal com demostra la gran quantitat de primers premis que ha aconseguit.

LA DÈCADA DELS ANYS 70

De nou hi ha un salt documental de gegant que silencia quatre anys. Després de 1966, la premsa no va parlar de les magnífiques creus que es plantaven a Borriana fins a 1971, precisament en un article signat per E. Safont que, més que una simple crònica periodística, era una manifestació del sentiment popular sobre la festa de maig. El document, a banda d'oferir al lector l'orde dels premis, serví de testimoni per a confirmar algunes peculiaritats importants sobre la celebració, com ara, la col·locació d'una creu per part de la Junta Local Fallera davant de l'Ajuntament, fet que seria habitual durant molts anys. Els màxims responsables de la festa i promotors de la continuïtat que aprofitaren la iniciativa popular de 1944

plantarien creus al Pla o a la plaça de l'Ajuntament utilitzant el jardí com a element ornamental. També confirmà el cronista que les comissions eren gratificades, a banda de lliurar-les la dotació econòmica del premi, pel fet de plantar creu, de manera que la garantia d'obtenir un ingrés monetari incentivava la relació entre tasca fallera i magenca. D'altra banda, Safont comenta de passada els materials emprats per a la construcció de la creu que, allunyats dels suports sintètics que dominarien les dècades posteriors, eren també elements naturals en els quals predominava la fusta per a aconseguir l'esquelet de la creu. L'article de Safont aparegué estructurat en dues parts, la primera de les quals era la següent:

“La festa de l'exaltació de la Creu a Borriana és a càrrec exclusivament de la gent fallera. El fet d'instal·lar una Creu de maig —esquelet de fusta revestit de flor— és la tasca primera que mamprén una comissió fallera constituïda recentment, de la mateixa manera que les renovades i ja veteranes.

Són les creus el signe, pel que fa a la quantitat, d'allò que seran les falles del pròxim Sant Josep. Enguany s'han instal·lat quinze monuments florals representant la fusta que sostingué el cos de Jesús. Des d'elles pertanyien a comissions de barri; una, monumental, davant de l'Ajuntament, a càrrec de la Junta Local, i quatre infantils”.

“El primer premi va caure, amb tot mereixement, en la creu alçada per la Comissió de la Falla de la Mercé, la més antiga de la ciutat. Destacava del que habitualment hem vist. En forma de creu coberta a base de vegetal, presentava les interessants innovacions d'oferir instal·lacions ben estudiades i realitzades amb llum i aigua, amb l'afegitó del xicotet estany on nadaven peixets de colors. A una distància respectable, direm que volia paréixer quelcom com una mescla de pati andalús, murtes i dollets cantadors”.

“El segon premi fou per a la Societat Sport Ciclista; el tercer per al barri d'Onda i el quart per al barri València, que tots coneixem com a Garbó”.

“En infantils, s'adjudicaren els premis de la forma següent: primer, Onda; segon, Mota i tercer, Barri Mercé.

En el saló d'actes de l'Ajuntament, el Sr. Alcalde en José Igual lliurà els guions acreditatius dels premis, així com les donacions en metàl·lic i les subvencions a les distintes comissions que han plantat la Creu de Maig corresponent”.

A continuació, Safont afegí una crònica sobre el recital de poesia amb què els organitzadors volgueren completar la festa de la creu. L'acte fou a càrrec d'Emilia López Toledo, oriünda de Requena i aleshores locutora de l'emissora La voz de Castellón. Segons el cronista, la poeta demostrà gran sensibilitat i dicció exquisida a l'hora de declamar els poemes romàntics amb què captivà el públic.

El monument que confeccionà Ortells en 1971 per a la Mercé marcà l'inici d'una etapa nova en la concepció de les creus, ja que fou la primera vegada que es presentà al públic un jardí espectacular amb estany, peixos i pèrgola, tot elaborat minuciosament i decorat amb un gust exquisit. D'aquesta manera, Ortells es convertí en l'iniciador dels espectaculars jardins ornamentals que complementarien les creus. L'artista, que era un decorador expert i afamat, dissenyava creus robustes i molt decorades que envoltava sovint amb motius vegetals i rocosos que li proporcionava el terme de Borriana.

No li faltaven, doncs, branques de xiprer per a construir murs i temples, flors acampanades o pedres de vora riu, així com roques amb forats capritxosos i una variada vegetació de costa mediterrània que combinava magistralment. De vegades adornava l'obra amb roses, fulles de palmera i retalls de fusta que cobria amb clavells.

Tot i que en l'obra d'Ortells predominaven els clavells rojos i blancs, l'artista també utilitzaria sovint el clavell rosa com a transició entre el roig i el blanc o per a acolorir els adorns complementaris de les creus. Fins i tot en alguna ocasió utilitzà el clavell groc per a destacar algunes zones.

La dècada dels anys 70, doncs, fou la dècada de les creus d'Ortells, un mestre en el qual s'inspirarien altres artistes, tant per a dissenyar i decorar creus com per a confeccionar altres obres d'art faller. No debades fou l'iniciador, en la dècada anterior, de “l'art del paperet”, ja que a ell se li va ocórrer l'ús del paper ceba per a acolorir els tapissos i les carrosses. Tanmateix, introduí l'aigua com a ornament de les creus.

EL JARDÍ

Després de la invenció de l'agricultura en el neolític amb l'únic objectiu d'assegurar l'alimentació, les primeres referències sobre la jardineria com a ornament es troben en les pintures que adornen algunes tombes egípcies de mitjans del segon mil·lenni anterior a la nostra era. Ja aleshores, els egipcis construïen estanys envoltats per palmeres i acàcies. També els perses posseïen una gran tradició jardineria, de fet, Darius "el Gran" va gaudir d'un jardí paradisiac, tal com féu Nabucodonosor II amb una de les set meravelles del món, els Jardins Penjants de Babilònia, a mitjans del primer mil·lenni abans de la nostra era.

Influenciats per Egipte, els grecs conceberen jardins i se sap que n'hi havia en l'Acadèmia d'Atenes allà per l'any 350 de la nostra era, així com en les terres que posseïa Aristòtil, o Epicur, entre altres pensadors, però el concepte de jardí grec era més religiós que ornamental, ja que estava associat a les deïtats i a la filosofia. Eren sovint avingudes llargues on predominaven les estàtues sobre els elements vegetals.

Tanmateix, Roma va rebre la influència de Grècia, tot i que no amb la mateixa filosofia. Construïren grans jardins amb fonts i rocalles i transportaren l'aigua necessària a través de canalitzacions que, tal com els aqüeductes, es pagaren amb un gran cost econòmic i humà. Des d'aleshores, el costum grecoromà fou construir jardins i avingudes cobertes dins del casc urbà i, fins i tot, del familiar, de manera que les estances i els jardins formaven les dues parts d'una mateixa concepció.

Posteriorment, els àrabs, que eren uns grans apassionats per l'art de la jardineria, exportaren a Espanya les directrius tècniques per als dissenys de jardins que aprengueren dels perses i dels bizantins, al temps que introduïren noves espècies vegetals relacionades amb la producció agrícola, com ara, palmeres, tarongers, llimeres i mangraners. Moltes plantes, tant de cultiu com ornamentals, foren introduïdes en Espanya pels invasors africans i es crearen hortes regentades per àrabs, sobretot, a Múrcia i a València. No obstant això, el concepte del jardí àrab era fonamentalment religiós, ja que els seus jardins representaven el paradís terrenal que havia promès Mahoma, per això realitzaven unes construccions espectaculars amb un eix central a base de fonts i séquies llarguíssimes amb sortidors exuberants que flanquejaven arbres ornamentals i fruiters.

Mentre els àrabs ensenyaven jardineria als espanyols, Xina confeccionava jardins per a l'aïllament contemplatiu dels elements naturals i Japó creava paisatges minimalistes i jardins zen.

Durant el segle XIII s'impulsà la jardineria a Europa i a partir del segle XIV, mentre es gestava el Renaixement que havia d'imperar durant els dos segles següents, s'obriren els espais en favor de la grandiositat amb variadíssims motius vegetals, fonts enormes i conjunts escultòrics impressionants. Es diria, doncs, que triomfà la pedra sobre la vegetació. A Itàlia s'instaurà la tendència a ocupar grans extensions paisatgístiques on dominaven els arbusts sobre les flors i a França es desenvoluparen els parterres, però a Espanya els reis imposaren espais íntims amb patis, gelosies i nuclis vegetals que s'adaptaven al clima del centre d'Espanya, tot i que a la vessant mediterrània no es pogué eliminar el llegat dels àrabs.

Els anglesos s'anticiparen al Romanticisme utilitzant elements naturals que combinaven anàrquicament en parterres amb flors, coves i cims per a crear jocs de llum fantàstics i melangiosos que influïren, ja en el segle XIX, en les reivindicacions romàntiques dels espanyols.

A Espanya s'utilitzaria en el segle XIX la tècnica del mosaic i naixeria el modernisme a Catalunya. Poc després, la jardineria es convertiria en un recurs imprescindible en la planificació urbanística característica del segle XX.

L'art de la jardineria, doncs, està arrelat tant en el sentiment religiós com en el gust ornamental que de vegades es combina amb els recursos gastronòmics. De fet, l'alimentació, la religió i l'art són tres aspectes que s'han relacionat sovint, tal com il·lustra el costum que originà les creus de maig modernes.

La jardineria s'introduí a poc a poc per a decorar les creus de maig. De primeres s'utilitzaren test amb distintes plantes que es col·locaven al voltant de la creu, però poc després augmentaren els dissenys que, de vegades, arribaven a eclipsar el monument central, per això en 1953 l'Alcalde decretà que els jardins només es valorarien per a desfer un empat entre dues creus que optaren al premi. No obstant això, any rere any s'imposaria la tendència a construir paradisos vegetals i les basses que regulaven el concurs es modificarien fins al punt que, en l'actualitat, el jardí que envolta la creu representa un quaranta per cent de la puntuació total.

Detall del monument que plantà la Mercé en 1971. L'obra fou confeccionada per l'artista local Joaquín Ortells i guanyà el primer premi. L'acabament dels quatre extrems recorden la creu d'Alcàntera i Calatrava.

Els quatre pals que sostenien la pèrgola eren postes de telèfon que l'artista trobà en "el corralot" i el revestiment vegetal s'aconseguí amb ulls de xiprer.

La creu, col·locada sobre un altar floral, eixia del bell mig d'una basa envoltada de rocalla i decorada amb flors del terme, de manera que el monument central semblava un doll de flors perennes que mai no deixava de brollar.

Unes fontetes repartides al voltant de l'altar central subministraven aigua a la bassa, on els peixos de colors que Ortells dugué dels sequiols de la Serratella nadaven plàcidament.

El conjunt s'envoltà amb branquetes de xiprer i flors i es col·locaren dos focus per a il·luminar-lo de nit i ressaltar així els elements que marcarien la trajectòria floral de Joaquín Ortells.

CARTELES

Creu de la Mercé que elaborà Joaquín Ortells en 1972. La creu, situada sobre un pedestal amb forma de piràmide trunca, combinava la classe celta i la radiada. Estava perfilada amb clavell roig i decorada amb tonalitats roses en l'interior. Els tres extrems superiors, la corona celta central i els quatre radis de l'encreuament estaven treballats en blanc. L'artista dissenyà un agradable racó delimitat amb xiprers, sobre els quals escampà delicadament flors de colors diferents. A dreta i esquerra de la creu situà dues columnes vegetals precedides per dos tests amb campanes del terme. El sòl es revestí amb taulells, les juntes dels quals estaven tractades amb brossa. El conjunt resultant fou una mena de capelleta acolorida i digna del primer premi.

El tres de maig de 1972 va ploure de bon matí, però l'oratge escampà al poc i al migdia va eixir el sol. Es diria del cel que sols volia mantindre fresques i fragants les flors que adornaven les creus en els emplaçaments fallers, que aquell any en foren nou.

La tònica general de les creus de 1972 que tothom va comentar fou la notable millora dels monuments, fruit de l'esforç i de l'ingeni dels artistes. Eixa classe de creador que del no-res concep una obra per a un instant, eixe dissenyador i alhora fuster, escultor i florista més il·lusionat que un xiquet amb sabates noves i tan vocacional que, més que guanyar algun cèntim, posava diners de la butxaca si en última instància no trobava el detall que li faltava, eixe espècimen de fallers que només comprén un altre faller, apareixia cada maig per a confeccionar una verdadera obra d'art que sols havia de durar un dia, però que reunia les qualitats suficients per a convertir-se en una obra perdurable, tot i que, en esta classe

d'art, la qualitat d'efímer és una condició sine qua non. Les creus aparegueren el dia tres meticulosament elaborades pel que feia a la carcassa interior i als vistosos interiors, a banda dels elements arquitectònics i la majestuositat dels jardins que cada any eren més espectaculars. Tant era així, que el jurat afirmà que els artistes havien treballat de valent per a transformar en un edén les places i els carrers. Pràcticament la totalitat de les creus mostraven característiques que les feia mereixedores, no sols del reconeixement del públic, sinó de l'atorgament d'un premi, però l'Ajuntament tenia previst repartir-ne quatre només, el primer dels quals fou per a la magnífica creu de la Mercé que confeccionà Joaquín Ortells.

Si en 1971, Joaquín Ortells construí una pèrgola impactant que, junt amb la qualitat de la creu, se li va reconèixer amb el primer premi, en 1972 repetiria l'èxit cobrint una ampla superfície de sòl sobre la qual presentaria un paratge floral magnífic.

Creu infantil del barri de la Mercé que guanyà el primer premi en 1972.

Joaquín Ortells elaborà una creu de planta llatina eixamplada i coronada en els extrems superiors per mitges circumferències. L'interior de la creu estava tractat amb clavells blancs, mentre que en el contorn ressaltaven els rojos. Els extrems laterals estaven assenyalats amb clavells de color rosa i els superiors, amb clavells rojos. Les semicircumferències que coronaven els extrems estaven cobertes per floretes de color blanc. L'entorn mostrava els elements bàsics de l'art floral d'Ortells: temple, ulls de xiprer i flors del terme. En la foto es veu Joaquín Ortells.

Atorgat el primer premi, el jurat considerà que el barri València en mereixia el segon. El tercer premi anà a parar al barri la Vila i el quart es lliurà al barri Sant Blai. També les creus infantils, com ara, la de la Mercé i la del barri València, foren mereixedores del reconeixement i obtingueren el primer i el segon premi respectivament.

Durant tota la jornada, els borrianencs passejaren pels carrers de la ciutat per a gaudir de l'observació de les creus i comentar elogiosament la qualitat de les obres que hi trobaven fins que arribà la nit. Aleshores, la Reina Fallera, acompanyada per la Cort d'Honor, les Dames de la Ciutat i els membres de la Junta Local Fallera realitzaren la visita oficial a les creus premiades. L'acte consistí en una desfilada animada per la banda de Música que amenitzà tot el recorregut i en una volta d'honor a cada creu. La festa conclougué amb un sopar i un ball en la Llar Fallera.

De la ploma de Safont tornaren les notícies sobre les creus en 1973. El cronista no es limità a informar dels premis o dels grups fallers que plantaren creu, sinó que, tal com ja havia fet els dos anys anteriors, divulgà en el periòdic Mediterráneo un text que combinava un acurat estil literari amb el sentiment d'un borrianenc compromès amb el seu poble. Tal com indicà Safont, la commemoració de la festa d'Exaltació de la Creu era un esdeveniment exclusivament faller que arribava massa prompte, ja que molts barris encara no havien format la comissió, i la creu era precisament el símbol que confirmava que cada falla ho tenia tot lligat per a l'exercici següent, per això hi hagué emplaçaments fallers en què no hi hagué creu aquell any. S'enyoraren les creus de la Mercé, de la Vila, de la Mota i del Club 53 que a hores d'ara encara no havien aconseguit compondre les comissions respectives. De totes elles, es trobà a faltar especialment la creu de la Mercé, que en anys anteriors havia presentat uns

monuments magnífics que eren de l'admiració de tot el poble per l'espectacularitat i pel meticulós treball d'Ortells, que les elaborava amb mà de mestre.

El fet que només les comissions falleres dugueren endavant la festa de les creus fou la causa de l'apatia d'aquell any, comentava Safont. Des de segles arrere, probablement des de la Reconquesta, s'havia celebrat la festa de les creus a Catalunya, València i Balears amb les peculiaritats de cada lloc. A Mallorca, per exemple, es beneïa la creu que centrava els vents a la plaça del poble; en altres llocs, com la zona de Catalunya o el Maestrat, es beneïen els peirons, un conjunt format per un altar de pedra i una creu també de pedra o de ferro des d'on s'invocava el poder celestial i es demanava protecció per a les collites. No obstant això, els peirons, o pedrots, que estaven repartits pels camins del terme, desaparegueren a poc a poc. A Borriana també es practicava el costum de la benedicció dels camps, però la practica s'abandonà amb la introducció de la creu dins del casc urbà, on els altars i les creus canviaren la pedra i el ferro per fusta i flors. D'aquesta manera, la pràctica magenca es convertí en un art efímer del qual s'encarregaren els fallers, els quals havien d'afanyar-se a idear el monument poc després d'haver cremat les falles i quan encara no estaven formades les comissions. Tot i això, la majoria de les falles plantaven sovint la creu el dos de maig, ja que l'endemà les flors emprades havien d'estar fresques. El disseny, però, així com l'estructura de fusta, es preparava amb l'antelació que calia.

Curiosament, amb les creus de maig vingué l'ajuda ministerial a l'agricultor borrianenc, ja que disminuïa perillosament la quantitat de nàvels que penjaven dels tarongers. Dues setmanes enrere s'havien pagat huit o nou duros per arrova i ara es pagava al voltant dels 15 duros. La millora del preu era presumible per la disminució de taronja disponible, que es destinava al mercat interior, però la causa real del benefici fou l'ajuda dispensada pel FORPPA (Fondo de Ordenación y Regulación de Producciones y Precios Agrarios), que ajudà a refermar la confiança de l'agricultor per a resistir el final de la temporada de la nàvel. No obstant això, l'ajuda haguera sigut més eficaç si, en lloc de vindre a principis de maig, haguera vingut a finals de febrer, quan els llauradors estaven vertaderament espantats pels milions de tones en excés que amenaçaven amb una inevitable reducció dels preus. En 1973 es plantaren nou creus a Borriana, huit que entraren en concurs i una que instal·là la Junta Local Fallera davant de la figura de Jaime Chicharro. El barri Sant Blai guanyà el primer premi, el segon el va merèixer el barri d'Onda, el tercer s'atorgà a la Societat de Caçadors i el quart, a l'Escorredor, que també erigí una preciosa creu infantil. Així, doncs, les creus de la Plaça Chicharro, de la Ravalera i del barri València no obtingueren cap premi.

La festa del tres de maig acabà de nit amb la visita oficial de la Reina Fallera, acompanyada per la Cort d'Honor, les autoritats i la banda de música. L'acte consistí en un recorregut per cadascun dels emplaçaments adornat amb música i coets.

Mentre a Borriana se celebrava el maig amb les tradicionals creus, en altres llocs de la província continuava la pràctica de la Festa de la Rosa, una de les múltiples formes festives derivades de les pràctiques ancestrals, com els maigs amb què els xicots delectaven les jóvens o els jocs florals, en els quals participaven els millors poetes. A Castelló, però, l'Ajuntament instaurà el costum de la Festa de la Rosa en 1928 per a integrar-lo en els actes commemoratius de la Verge del Lledó. L'acte consistia en un concurs de serenates que tenia lloc a la Plaça de l'Ajuntament el primer dissabte de maig. En 1974, V. Peris Blasco versà la festa en un poema titulat Primavera i Joventut que, tot i referir-se a la celebració castellonense, conté els elements que envolten cadascuna de les vessants magenques.

PRIMAVERA I JOVENTUT

V. Peris Blasco

Ací està el mes de Maig, ple de perfums i vida,
per tot arreu s'aspira la dolçor de les flors,
la Naturalesa, per l'hivern entristida,
reviu i es posa ara ses gales de primors.

La sang jove brota i entra en escalfor
al junyir-se en l'alegre Primavera,
tot xic vol per a son nòvia, el millor,
i en obsequis que siga la primera.

És transformar-se el capoll en rosa desitjada
que els fadrins esmicolen en amorós intent
per a fer a les nòvies la clàssica enamada
expressió de l'estima que per elles se sent.

El primer diumenge d'aquest mes florit
és Nit de la Rosa, llirisme d'encant,
les nòvies despertades des del seu llit
escolten les músiques que els nòvies els fan.

Aquesta melodia tot l'any esperada
que a la nòvia ompli i estima molt,
la desgrana el nòvio allà a la matinada
dient-li en les notes tot el que la vol.

Igual que els festejos, els rossinyols primers,
en fins epitalamis omplin l'espai
i canten gojosos en desmesurats plaers
desitjant que aquest maig no s'acabara mai.

Preciosa tradició plena de poesia
que any per any es conserva amb tots els requisits,
en esta terra plena de flors i d'alegria,
de moltes xiques guapes i de xics fornits.

Meravellós ensomni el de la Joventut!
Qui ben bé poguera allargar-lo més!
La vida es mesura més que el or batut
i a la que et descuides... ja no queda res.

La Ravalera guanyà el segon premi de creus en 1974.

A Borriana, però, la celebració del maig era un acte exclusivament faller que havia oblidat el component amorós i el místic transformats amb connotacions religioses durant el procés de cristianització. La creu de flors era un emblema faller que s'havia enriquit amb un caràcter propi i, a diferència d'altres llocs, feia la funció de pregoner per a cridar als quatre vents que Borriana era una ciutat fallera. Els anys passaven i les creus milloraven. Cada any, l'esperit de superació mostrava obres prodigioses i filigranades on la mà dels artistes locals s'aplicava amb gust per a confeccionar uns monuments que destacaven dels que s'erigien en altres llocs del món, ja que era la creu, amb l'ornament complementari, l'element fonamental de la festa. L'obra d'art floral, doncs, li havia llevat el protagonisme al sentiment ancestral i s'havia convertit en un símbol que feia les funcions de l'estendard amb què cada barri faller confirmava que plantaria falla.

En 1974, la Societat Ciclista volgué demostrar, una vegada més, que l'art i l'esport es complementen a la perfecció. Els aficionats al pedaleig també ho eren a les falles i havien combinat sovint ambdues disciplines plantant falla i organitzant carreres de bicicleta, realitzades en el marc de la setmana fallera i en les quals participaren els millors corredors d'Espanya. Aquell any, la Societat Ciclista s'endugué el primer premi de creus i destacà entre les comissions experimentades en l'art floral. El segon premi el va merèixer la Ravalera, que estaria entre les millors comissions dedicades a la tasca de les creus aquell any i des de 1976 fins a 1980. El barri València obtingué el tercer premi, mentre que el barri Sant Blai en rebé el quart.

JUNTA LOCAL FALLEDA

CARTELES NO

CRUCES

Creu guanyadora del primer premi en 1975. L'obra fou confeccionada per Joaquín Ortells per al barri de la Mercé.

Durant la dècada dels anys 70, així com en les dècades següents, Ortells fou un dels principals artistes locals tant en la confecció de les creus com en l'elaboració de tapisos, carrosses i altres tasques falleres. En aquest cas presentà una creu llatina decorada amb tres tonalitats i envoltada per retalls artístics en rosa, tal com si els pals estiguessen envoltats per una aura lluminosa. La base era un altar floral i de les quatre arestes laterals eixien uns filigranats retalls treballats amb clavells rojos.

El suport interior de la creu era fusta de Flandes, un material que, per ser especialment bla, permetia que els artistes clavaren amb facilitat els gavarrots que aguantaven les flor, la qual cosa feien subjectant una pesseta al polze amb un tros d'esparadrap.

En 1975, però, la Mercé recobrà l'honor de plantar la millor creu; no en va s'aplicà Joaquín Ortells en la confecció. El segon premi el guanyà el barri Sant Blai, que fins aleshores ja n'havia guanyat de tots els ordes. El barri d'Onda, que havent guanyat el segon premi en 1973 no en guanyà cap en 1974, s'aplicà al màxim i obtingué el tercer premi. Finalment, l'Escorredor en fou mereixedor del quart.

En 1976, la Mercé i la Ravalera entraren en la més bella de les lluites per aconseguir el primer premi, però els fallers de la Veterana, hàbils en la confecció i dirigits per experimentats mestres florals, no deixaren que se'ls escapara el primer guardó i els del Raval hagueren de conformar-se amb el segon, un premi també magnífic. La resta de reconeixements fou d'allò més inesperat per als qui no havien visitat les creus, ja que la Societat Filharmònica, que des que guanyà el primer premi de creus en 1960 no havia tornat a ser mereixedora de cap guardó, en guanyà en tercer i el barri la Bosca entrenà el seu palmarès amb el quart premi. Anys vindrien, allà per la dècada dels anys 90, en què la Bosca dominaria sobre la resta de comissions, però fins aleshores, hauria d'aprendre'n d'altres, com la Ravalera, l'Axiamao o l'Escorredor.

La Mercé. Primer premi de les creus de maig, 1976.

El monument mostrava els elements més característics de l'obra floral de Joaquín Ortells. Una creu simple, blanca i grega en aquest cas, estava adornada amb quatre radis rojos i amb quatre remats de color rosa en els extrems dels pals que la flordelisaven. El gran altar vegetal estava elaborat amb xiprer, roses, campanes i pedres de vora mar. El fons de darrere era un salze. En la foto es veu Joaquín Ortells col·locant en premi.

Creu guanyadora del segon premi infantil en 1976.

La creu fou confeccionada per Joaquín Ortells per al barri de la Mercé. El monument era una creu llatina roja, perfilada amb blanc i puntejada amb clavells grocs que es col·locà damunt d'un altar vegetal cobert amb ulls de xiprer i roses. El voltant es tractà amb piteres i pedres de la mar que situaven la creu en la costa mediterrània. Les característiques de la magistral mà d'Ortells es posen de manifest en aquesta obra.

Joaquín Ortells dissenyà una creu grega i flordelisada combinant clavells de color rosa, roig i blanc. Amb aquesta obra, la Mercé guanya el segon premi de creus infantils en 1977. Al fons s'observa el cartell que assenyalava la seu del C.D. Burriana, que aleshores estava en els locals de l'església de la Mercé.

La creu que presentà la Mercè en 1977 destacà de la resta per les grans dimensions del monument, el més alt fins aleshores. Sobre un tapis el·líptic d'elements naturals hi havia un estany amb una illa central de rocalla i flors que feia la funció d'altar. Darrere, un cartell recordava que aquell any se celebrava el 50é aniversari de la falla de la Mercè. El monument combinava distintes classes de creus. En l'encreuament de l'enorme creu llatina hi havia una creu grega, ambdues perfilades amb clavells rojos i revestides de blanc formant una sanefa. En els quatre espais que formaven els braços es col·locaren uns ornaments treballats amb rosa que, tot i no ser xicotetes creus, recordaven la creu de Jerusalem. L'artista fou Joaquín Ortells.

L'estany estava envoltat per superfícies cobertes amb ulls de xiprer i formes farcides amb pedres planes, tot decorat amb nuclis florals.

De la mateixa manera que l'any anterior, en 1977, quan s'encetava l'exercici faller (1977-1978) en què se celebraria el 50é aniversari de la Mercè i, per tant, de les falles de Borriana, la Veterana i la Ravalera pugnaren pel màxim guardó... i amb el mateix resultat. Joaquín Ortells s'encarregà de confeccionar una creu que seria la més gran fins aleshores i no deixà escapar la satisfacció

de guanyar el primer premi de creus del 50é exercici faller. I és que els múltiples de 25 tenen una connotació especial en les celebracions. Per segon any consecutiu, la Ravalera hagué de conformar-se amb el segon premi, tot i que n'aconseguiria el primer durant els tres anys següents. La Plaça Chicharro obtingué el tercer guardó i el barri Sant Blai, el quart.

Vista aèria de la creu de la Mercé, 1977. A vista d'ocell, s'aprecia la forma el·líptica de la superfície amb els ornaments naturals que envoltaven l'estany central. Darrere, el cartell que anunciava la celebració del 50é aniversari.

En 1977 la Ravalera guanyà el primer premi de creus infantils i el segon premi de creus majors. En la fotografia destaca la creu major, inspirada en la Creu de Sant Jaume i col·locada sobre un arc vegetal. Orgullosos, els membres de la comissió posen davant del monument.

Creu infantil de la Mercé, 1978. Primer premi.

Al mig d'una decoració costera treballada amb piteres i pedres de la mar, Ortells situà un altar vegetal, cobert amb ulls de xiprers i roses, sobre el que situà uns retalls decoratius que, des del roig de baix, anaven aclarint-se fins al blanc de dalt. La progressió de la gamma de clors donava la impressió que l'obra ascendia cap al cel. De fet, la creu grega, així com tot el conjunt floral, semblava sostinguda en l'aire, tal com un miracle.

Després de dos anys de lluita, la Ravalera aconseguí per fi erigir-se com a guanyadora del concurs i passar davant de la Mercé, que l'havia guanyat els tres anys anteriors. No obstant això, el segon premi de la Mercé no fou, ni de bon tros, una derrota, perquè la creu de 1978 demostrà de nou que els de la Veterana treballaven de valent i amb bon criteri. Tant era així, que la Mercé obtingué el primer guardó del concurs infantil.

En el concurs de 1978, patrocinat per l'Ajuntament, participaren pràcticament la totalitat de les falles, però es notà significativament la falta de monuments en la Mota i l'Escorredor, dos barris que sempre havien estat en primera línia d'activitat fallera. Els premis atorgats a les creus majors es repartiren seguint l'orde següent: Ravalera, Mercé, Sant Blai, Plaça Chicharro, Club 53 i barri València.

La resta de creus, però, la del barri d'Onda, la del Centre Espanya, la de la Societat de Caçadors i la de la Vila es quedaren sense guardó. Quant als premis infantils, se'n repartiren tres, a diferència dels sis lliurats a les creus majors. Les creus premiades de la xicalla foren la Mercé, el barri d'Onda i la Ravalera, que n'obtingueren el primer, el segon i el tercer respectivament.

En general, les creus de 1978 foren de gran qualitat artística. En la confecció de la de la Ravalera, premiada amb el primer guardó, s'utilitzaren, a banda d'altres flors, al voltant de 8.000 clavells, el preu dels quals oscil·là entre 35 pts i 80 pts la dotzena, data que mostra el valor material dels monuments florals. Si a l'increment econòmic se li afegeixen les delicades mans dels artistes locals, es comprén fàcilment que tots els visitants, tant borrianencs com forasters, manifestaren de bon grat i sense embuts la plaent satisfacció que els produïa la contemplació d'aquelles obres d'art.

Mercé, 1978. Segon premi.

Aprofitant com a base una creu llatina coberta amb clavells rojos, Ortells decorà l'encreuament amb radis blancs i travessers de color rosa. Els set extrems resultants acabaven amb formes blanques. El resultat, que ofería un aspecte de lluminositat àurica al voltant del centre, recordava una creu del naixement, al voltant de la qual hi havia un jardí circular delimitat per retalls capritxosos i arcades que donava una agradable sensació de frescor.

El barri d'Onda guanyà el primer premi de creus infantils en 1979 amb un xicotet monument de la classe celta emmarcat amb unes fulles de palmera. En la foto posen la Fallera Major i la Cort d'Honor del barri.

Hi ha alguns anys que són de màxima rellevància en la festa de les creus. L'any 1944 n'és un, perquè a ell pertanyen les primeres creus florals de Borriana. Tanmateix, en 1945 la Junta Local Fallera determinà que es plantaria una creu de maig en els emplaçaments on es plantaria falla l'any següent i en 1953 es publicaren les primeres bases per a avaluar les creus, tot i que probablement hi havia un criteri establert anterior. També en 1971 quedà constància de la creu que plantava la Junta Local Fallera. Així, doncs, en aquests anys s'incorporaren a la festa magenca uns o altres elements determinants. De la mateixa manera, 1979 fou un any amb idees noves, ja que es decidí que la festa aniria paral·lela al primer dissabte de maig, que podria coincidir o no amb el dia tres de maig, tal com informà la redacció del Burisana. Segons el president de la Junta Local Fallera, F. J. Pirelló, els fallers posaven tant d'interés en la confecció de les creus que aconseguien crear obres artístiques d'un valor inusual, però el fet que el dia tres de maig caiguera sovint en jornades laborals dificultava la participació del públic, de manera que, de vegades, la festa corria el perill de passar desapercebuda per a una bona quantitat de veïns i forasters. L'esforç dels fallers, doncs, i els resultats òptims dels seus treballs obligaren a variar una data de gran importància religiosa. De fet, l'animació popular s'incrementà notablement. Junt amb la idea d'aquest canvi, en 1979 es van incloure actes nous que se celebraren al voltant de la concessió dels premis, com ara, la manera de concedir-los. Fins aleshores, els guardons es lliuraven a l'Ajuntament i sols hi assistia el

President de la Junta Local Fallera, però en 1979 hi participaren tots els fallers i totes les falleres després de realitzar una visita oficial a totes les creus de la ciutat. La reina Fallera, Isabel Esteve Navarro, lliurà els premis de la manera següent: primer premi, Ravalera; segon premi, barri d'Onda; tercer premi, barri de la Mercé; quart premi, Club 53; quint premi, Plaça Chicharro i sext premi, barri València. També les creus infantils reberen els guardons respectius: primer premi, Camí d'Onda; segon premi, Ravalera; tercer premi, Centre Espanya; quart premi, la Mercé; quint premi, la Mota i sext premi, la Bosca. A banda de les creus reconegudes amb premi, el públic confirmà que tant les 12 creus que es plantaren aquell any com la que col·locà la Junta Local Fallera davant de l'Ajuntament foren de gran qualitat artística.

Segons Vicente Font Fortea, Secretari de la Junta Local Fallera durant els exercicis 1979 – 1983 i 1983 – 1987, les normes per a avaluar la creu exigien que el monument estiguera separat de la paret per a poder veure'l pels quatre costats, a diferència de les primeres creus magenques que decoraven els carrers a principi de segle, i havia de mesurar, com a mínim, un metre i mig d'altura. El jurat estava format per membres del Gremi d'Artistes Fallers que no pertanyeren a cap falla i per alguns membres de la Junta Local i la puntuació que decidia l'orde dels premis era la suma de la valoració de la creu i del jardí. D'altra banda, la Junta Local permetia qualsevol idea innovadora, però obligava a utilitzar clavells rojos i blancs per a revestir el monument.

El segon premi de creus de 1979 el va guanyar el barri d'Onda amb una creu llatina roja que estava completament envoltada de raigs blancs. En la foto posen la Reina de Borriana Isabel Esteve Navarro i la Fallera Major del Barri Nereida Eixerés Montoro.

Després de lluitar amb flors i contra la Mercé durant dos anys (1976 i 1977) la Ravalera havia aconseguit erigir-se com a la responsable de la millor creu en 1978 i 1979, però la pugna no havia acabat, tot i que en 1980 no seria la Mercé la contrincant, sinó la Vila. Després de deixar un any buit en què no hi hagué comissió vilera, Paco Ferrandis “el Caramel”, qui ja havia sigut President de la Vila en els exercicis 1977 - 1978 i 1978 - 1979 portà de nou les regnes de l'emblemàtica falla en 1980 - 1981 i volgué que la creu de la Vila en fóra una de les capdavanteres. La resta de comissions, tal com afirmà el corresponsal A. L. Egea, també estaven il·lusionadíssimes amb els projectes florals. Tant era així que, amb la convicció que la festa de maig havia de perdurar indefinidament, confeccionaren uns monuments que destacaren dels anteriors per la perfecció i la grandiositat amb què estaven concebuts. En aquest ambient de magnificència floral encara tingué més mèrit el primer premi que aconseguí la Ravalera per tercer any consecutiu. La Vila, però, hagué de conformar-se amb el valuós segon premi. El tercer premi el va rebre

l'Escorredor, comissió que ja feia anys que no en guanyava cap. El quart premi l'obtingué el barri d'Onda, que també estava sovint entre les millors, així com la Mercé, que n'obtingué el quint. Finalment, el sisé premi se li atorgà al barri Sant Blai.

Decidits a què la festa de les creus estiguera ben farcida d'actes rellevants, la Junta Local Fallera organitzà un recital poètic a càrrec d'Amparo Garrabé i José Antonio Font, ambdós membres de l'associació valenciana “Amigos de la Poesía”. El dijous de la setmana floral els declamadors llegiren obres de la poetessa murciana María Pérez y Acosta de Martínez de la Orden davant d'un públic nombrós en el qual no faltà la Reina Fallera de Borriana. El divendres es perfeccionaren els treballs dels fallers a fi que l'endemà estigueren les creus preparades per a rebre la visita del jurat i de la comitiva oficial. El dissabte es lliuraren els premis i la festa acabà el diumenge amb un concert matinal a càrrec del Tríu de Cámara Pro- Música que s'oferí al públic en la sala auditori de l'exconvent de la Mercé i amb altres actes culturals que l'Ajuntament patrocinà durant la setmana.

LA DÈCADA DELS ANYS 80

Si en la dècada anterior havia augmentat la grandària de la creu i s'havien instaurat els jardins i els estanys com a ornaments complementaris de la mà d'Ortells, durant els anys 80 es perfeccionarien els adorns i s'avançaria espectacularment en el tractament de la creu, suavitzant les formes amb traços curvilinis que, combinats amb filigranes innovadores, buscarien en molts casos l'abstracció en l'obra artística, tal com s'observà en les creus que presentà l'Axiama en 1987, obra en què Juan Vidal introduí l'ús del "suro blanc", un material que ofería possibilitats noves. També s'introduïrien afegitons artístics d'elaboració complexa, com ara, els que es contemplaren en les creus de l'Axiama en 1989 i 1990. D'aquesta manera, s'assentarien les directrius que s'imposarien en les dècades següents i que corresponen fonamentalment a Juan Vidal i a Antonio Agut, els dos artistes més representatius de l'art magenc de Borriana tant de la dècada dels anys 80 com de les posteriors.

L'any 1981, mentre es constituïa la nova Junta Local Fallera, el barri l'Axiama irrompé en el repartiment de premis amb una creu dissenyada per Joaquín Ortells i materialitzada per Antonio Agut, qui destacaria en l'art floral, junt amb el seu company Juan Vidal, durant tota la dècada. La comissió fallera del barri l'Aixamo havia nascut eixe any mateix i des d'aleshores seria un barri capdavanter en el monument magenc que, llevat del segon premi que obtingué en 1982 i en 1983, rebria els primers guardons fins a 1991. L'èxit també acompanyà les creus infantils d'aquest barri, les quals obtingueren la majoria dels primers premis de la dècada.

El segon premi de 1981 el va merèixer la Ravalera, barri que n'havia guanyat el primer en les tres convocatòries anteriors i que de manera irregular formaria part de les comissions més rellevants de la dècada. La resta dels sis premis estipulats seguí l'orde: Escorredor, barri d'Onda, barri la Bosca i barri de la Mercé.

La Ravalera, doncs, va veure com el barri de l'Axiama aconseguia el primer premi i trencava la ratxa ravalera que havia durat tres anys (1978, 1979 i 1980), tres exercicis de primers premis que auguraven l'èxit continuat en el barri, però l'Axiama s'encarrega d'enderrocar les previsions i els del Raval hagueren de conformar-se amb el segon premi que, tenint en compte la qualitat dels monuments presentats, fou un premi esplèndid. No obstant això, la comissió del Raval s'adonà que les creus de maig tendien a una majestuositat inusual fins aleshores que els obligava a treballar de valent si volien reprendre el lideratge de les creus, així que decidiren concebre una creu per a 1982 que no fera dubtar el jurat a l'hora d'adjudicar el primer premi. A més, la nova creu hauria d'indicar la celebració del 50é aniversari del barri faller. La bella lluita, doncs, estava servida.

Després de l'auge que havien experimentat les creus des de 1944 i especialment des de feia sis o set anys, la festa de les creus havia deixat de ser un formulisme per a convertir-se en una de les millors festes i 1982 prometia ser un any de molta competitivitat, tant en el monument com en l'entorn decoratiu. Estava prevista la construcció de creus que superarien els cinc metres i mig d'alçària amb jardins que, en molts casos, ocuparien més de cinquanta metres quadrats i els pressupostos s'havien disparat. De fet, s'emprarien més de mil dotzenes de clavells per falla i s'invertirien més de cent mil pessetes en alguns monuments, a banda de la mà d'obra que no es pressupostava, ja que eren els membres de les comissions els encarregats de l'elaboració.

La Ravalera, guanyadora del primer premi en 1982, presentà un monument de grans dimensions que combinava distintes classes de creus. La concepció bàsica era una creu celta, però les puntes dels quatre braços es treballaren amb unes formes curvilínies que recordaven la creu arponada. Al bell mig del centre de l'encreuament es col·locà una creu blanca, la forma de la qual es trobava a mig camí entre la creu grega i la de Malta. Tot el conjunt es treballà amb clavells blancs i rojos i s'envoltà amb un jardí paradisiac.

En la base indicaren la celebració del 50é aniversari de la falla del Raval.

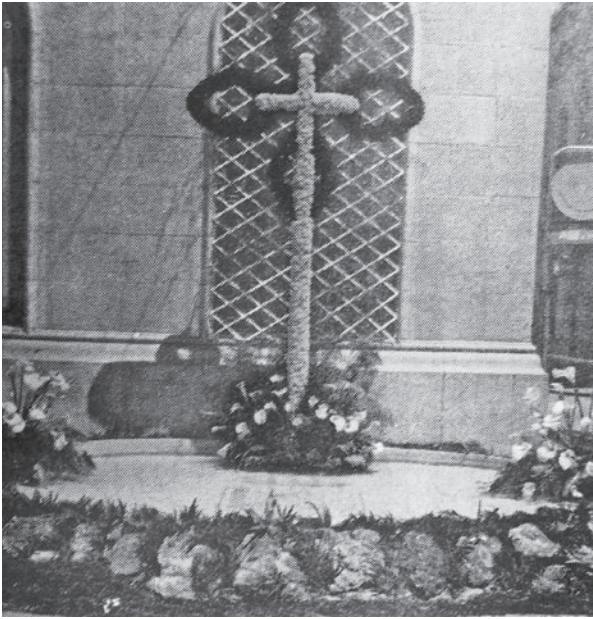
Cru major de l'Axiama confeccionada per Juan Vidal en 1982 i premiada amb el segon guardó.

Es tracta d'una creu flordelisada i oberta en el centre. L'extrem inferior s'engrandeix per a servir de base. Quatre ànecs blancs envoltaren el monument.

José Antonio Gumbau Guerola (Borriana, 1950), obrer de professió i artista de vocació estigué 21 anys en la comissió de l'Axiama, on va ser President un any, 2 anys en la del barri d'Onda i 4 anys en el barri València. Aficionat al dibuix (ell diu que no sap dibuixar, que només sap treballar), feia amb quatre ratlles els esbossos de les creus de l'Axiama i, tan bon punt estava satisfet amb la idea, la materialitzava, procés en el qual li ajudaven alguns membres de la comissió. També realitzà 10 falles infantils per al barri de l'Axiama i dos més per a la Mota, amb les quals obtingué alguns segons premis.

Juan Vidal Oria (Borriana, 1950) ingressà en la comissió de la Mercé als 14 anys, on va militar com a faller durant 10 exercicis. Fou en la Veterana on aprengué de faller i d'artista sota les directrius d'Ortells i Cordell, als quals admirava com a artistes i com a homes compromesos amb la festa fallera. Una volta casat, i aprofitant la creació de la comissió de l'Axiama, entrà en aquesta falla que presidia Antonio Agut i féu algunes creus. Ell feia les grans i Gumbau feia les infantils. Després d'11 anys com a faller de l'Axiama, ingressà en la comissió de l'Escorredor, on confeccionà les creus durant quatre o cinc anys, fins que alguns amics del barri la Bosca el reclamaren perquè col·laborara amb ells. Més avant, la Societat de Caçadors féu Fallera Major Infantil a la seua filla i ell confeccionà la falla infantil i la creu infantil amb tanta il·lusió que guanyà el primer premi en ambdós treballs. També va fer un any la creu infantil del Camí d'Onda i obtingué el primer guardó.

El barri la Vila, 1982. Creu llatina en blanc i puntejada en roig sobre un altar floral i encerclada amb rocalla.

Amb aquest ambient d'intencions festives extraordinàries, la Junta Local Fallera, que organitzà la festa amb la col·laboració de l'Ajuntament i la indispensable implicació de les comissions falleres, volgué recolzar l'esdeveniment amb un pressupost de 800.000 pessetes i un complet programa d'actes que començà la nit del divendres 30 d'abril amb la "plantà" dels monuments. El dissabte, a les sis de la vesprada, s'atorgaren els premis i després s'efectuà la visita oficial a les creus, en la qual prengueren part totes les falleres de la ciutat acompanyades per la Junta Local Fallera. El resultat, segons el cronista Basilio Trilles, fou una festa magenca encomiable que transcorregué durant un cap de setmana d'excel·lent climatologia. Tal com estava previst, els monuments florals, en els quals s'havia invertit una gran quantitat de treball, de diners i d'enginy artístic, foren molt admirats tant pels veïns com pels forasters que es desplaçaren a Borriana.

La premsa de l'època ressaltà especialment la majestuositat de les creus i la gran desimboltura dels artistes que, amb una dotació econòmica molt elevada, havien aconseguit presentar uns monuments de gran impacte. Però de tots ells, el més valorat fou l'elaborat per aquella comissió que s'havia proposat el fet de recobrar el lideratge en l'atorgament dels premis. La Ravalera, doncs, fou la guanyadora del concurs. El segon premi correspongué a l'Axiàmo, que ja havia demostrat l'any anterior el gran potencial artístic que s'imposaria durant la resta de la dècada. El barri d'Onda guanyà el tercer premi, mentre que l'Escorredor, la Bosca i la Societat de Caçadors en guanyaren el quart, el cinquè i el sisè respectivament.

A banda de les espectaculars creus majors, les infantils també es presentaren amb una concepció meticulosa, enginyosa i ben ornamentada, en les quals no faltaren les floritures. Flors del terme, parterres i estanys adornaren els efímers monuments infantils que, a l'ombra

Creu del barri l'Axiàmo confeccionada per Antonio Gumbau Guerola en 1982. El xicotet monument obtingué el primer premi del certamen infantil.

dels majors, embelliren les places i els carrers durant un cap de setmana. L'Axiàmo, que no pogué aconseguir el primer premi en la secció major, fou el barri guanyador del certamen infantil. El barri d'Onda obtingué el segon guardó i la Mercé, el tercer. La resta de premis s'atorgaren a la Societat de Caçadors, a la Bosca i al Raval respectivament.

Amb l'avanç dels anys augmentà la informació sobre les creus de maig a Borriana, tot i que no de forma metòdica. Les notícies de l'època havien de sofrir una lamentable garbellada i, per falta de cronistes o per falta d'espai en els documents, anaven i venien discontinuament tal com les ràfegues d'un vent capritxós. De la mateixa manera, els documents gràfics quedaren desperdigolats en els caixons polsosos fins que el temps, o la memòria, els va fer desaparèixer. Se'n dedueix, doncs, la necessitat de crear la figura d'un cronista eficient i d'un lloc adequat per a conservar la informació dels fets esdevinguts a Borriana, ja que el coneixement del passat és una de les claus per a estimar, comprendre i valorar la comunitat. El silenci documental és, una vegada més, la llosa que cobreix l'any 1983, del qual sols han quedat les reminiscències d'una memòria històrica que concedeix el primer premi a la Ravalera i el segon, a l'Axiàmo.

Creus major i infantil del barri la Vila, 1984, confeccionades per Joaquín Ortells.

Les creus major i infantil compartien el mateix jardí. En la creu infantil predominava el color roig, mentre que en la major dominava el blanc. En el conjunt, especialment en la zona ocupada per la creu major, s'observa la mà d'Ortells, amb l'apuntament dels extrems i els retalls rojos de la base.

El divendres dia 4 de maig de 1984 començà la “plantà” de les creus. Arrere quedaven quaranta anys de creus que sofriren la condició de l'art més efímer, la condemna a desaparèixer abans de concebre'l.

Aprofitant el cap de setmana més pròxim al 3 de maig, tal com ja era habitual per a facilitar l'assistència del públic, 15 comissions falleres col·locaren les creus als carrers recolzades amb una subvenció de quatre-centes mil pessetes. La Junta Local Fallera, seguint el costum instaurat en 1971, també plantà una creu fora de concurs davant de l'Ajuntament, tot i que no plantava falla.

Tal com se sospitava, amb les creus de 1984 s'aconseguí un nivell qualitatiu elevadíssim. Algunes creus foren espectaculars, com també ho foren els jardins i els estanyes complementaris que les adornaren. L'endemà, el jurat, format per membres del Gremi d'Artistes Fallers, va fer públic l'atorgament dels premis des del balcó de l'Ajuntament i, tan bon punt es conegué el veredict, e

totes les falleres es van reunir per a iniciar la visita oficial a les creus. De nit se celebrà a la Llar Fallera el Ball de la Rosa. Segons l'article de Julio Sánchez que aparegué el periòdic Mediterráneo, els sis premis infantils seguien l'orde Axiama, Bosca, Societat de Caçadors, Mota, Onda i Sant Blai. No obstant això, el banderí del tercer premi infantil està actualment en la seu del barri la Vila i la publicació El fallero de l'any següent confirma que, en efecte, la Vila obtingué el tercer guardó, per la qual cosa és probable que l'orde dels premis no fóra exactament com hi apareix, almenys, a partir del tercer lloc.

Pel que fa als premis majors, el barri l'Axiama en guanyà el primer, mentre que el segon correspongué a la Ravalera. Curiosament i lamentable, les fonts consultades no aporten cap informació sobre la resta de premis majors, però sí que es pot afirmar que el tercer premi el va obtenir el barri la Vila, ja que el banderí corresponent es troba a la seua seu.

Barri l'Axiama. Primer premi de 1984.

Juan Vidal Oria dissenyà una magnífica creu radiada enclavada en un jardí que emulava l'Estany de la Vila. El conjunt que el jurat va valorar en primer lloc estava format per una creu radiada de grans dimensions i per un paratge que representava l'Estany de la Vila. La creu estava coberta de clavells rojos i perfilada amb clavells blancs. Els quatre pals estaven decorats amb boles florals i els extrems estaven rematats amb formes artístiques de les mateixes característiques que els adorns dels radis. El context plasmava meticulosament l'Estany de la Vila, tal com havia ideat Juan Vidal, qui volgué mostrar un aspecte concret de la història de Borriana traçant l'entorn del Clot, amb l'Ermite de la Misericòrdia i la campana on uns pastorets trobaren la imatge de la patrona. Tanmateix, inclogueren els motius vegetals necessaris i un estany. Per a concloure l'obra, la comissió de l'Axiama partí d'un pressupost de cent setanta-cinc mil pessetes i treballà quatre hores diàries durant un mes.

La creu major de l'Aixamo evocava un dels llocs més emblemàtics i més bell del terme municipal de Borriana, com és l'Estany de la Vila. L'encertada ambientació de la creu recordava a l'observador l'antiga llegenda segons la qual uns pastorets trobaren la imatge de la Verge de la Misericòrdia dins d'una campana que estava amagada al fons de l'estany. Fou en sentir que quelcom responia al repic del campanar des de dins de les aigües quan s'endinsaren en l'estany, on trobaren una campana que protegia una escultura de la Verge de la Misericòrdia. Quan anunciaren la troballa al poble, els vilatans decidiren construir una ermita al lloc dels fets i anomenar la Verge de la Misericòrdia Patrona de Borriana. Tant la llegenda com el Clot han sigut objecte de nombroses aportacions literàries, una de les quals eixí de la ploma de José Esteve Patuel que, publicada en 1959, és un exemple ideal per a versar l'obra floral amb què l'Aixamo guanyà el primer premi de creus en 1984.

Creu de la Ravalera, 1984. Segon premi.

La creu que confeccionà la Ravalera combinava una creu llatina treballada en roig i perfilada en blanc amb uns adorns artístics treballats al revés.

A poc a poc s'imposaven les formes curvilínies sobre les rígides, sobretot, amb l'ús d'altres suports més fàcils de treballar que la fusta. L'obra floral demostra la gran capacitat dels artistes borrianencs que, agafant la creu com a base, aconsegueixen monuments de gran impacte visual combinant altres formes decoratives.

EL CLOT DE LA MARE DE DÉU

Burriana tiene escondido el manantial en su fuerza, que como sus naranjales brota de bajo la tierra. Burriana, por paradoja, de su energía y grandeza halló la fuente en un río que tiene la madre seca. El río se viste de agua cuando su fin está cerca, cual guerrero que a la muerte fuera vestido de fiesta; y al mar, como en holocausto, los filos de sus riberas, donde el verde se amontona para defender la tierra, van ofrendando la sangre verdi-clara, que serena pasa como sin moverse, como si dolor sintiera de abandonar una ermita antigua, pobre y pequeña, que se contempla en su espejo y al reflejarse la besa. Sabe el agua que la Ermita es razón de su existencia, que Dios el manantial hizo para guardar a su Estrella, durante una larga noche de musulmana tormenta. Cuando el día volvió al pueblo, anunciando el alba nueva con tañido de campana, surgió de nuevo, más bella. Desde entonces, el silencio del río se enseñorea, porque su rumor no turbe aquella canción primera que moduló la campana ondulando el agua tersa, y que en oración perenne la brisa, entre cañas, reza: "Puix que sou de Déu custòdia i de Burriana ventura, empareu-nos Verge pura, Mare de Misericòrdia.

José Esteve Patuel

Amb els primers premis de creu major i de creu infantil, el barri de l'Aixamo fou la gran guanyador del concurs en 1984. Era un barri modest que no podia lluitar per a aconseguir algun dels primers premis de falla, ja que altres comissions podien invertir grans quantitats de diners, però s'esforçava al màxim, com els grans fallers, en tot allò que es podia dur endavant a base de treball i il·lusió.

Creu infantil amb què el barri l'Axiemo guanyà el primer premi en 1985.

L'Axiemo construí un jardí ocupat principalment per una bassa, en el centre de la qual hi havia una font coberta amb clavells rojos i grocs. Envoltada per uns dollets d'aigua, emergia la figura central, que no era sinó una creu eixamplada, flordelisada, radiada i amb un encreuament celta. L'artista fou Antonio Gumbau.

Sota una pluja incessant i treballant tota la nit es plantaren les 13 creus de 1985, a les quals s'afegiria la creu instal·lada per la Junta Local Fallera que no entraria en concurs. Segons que avançava la nit, el públic comprovava que aquell any els fallers estaven decidits a superar els treballs anteriors amb obres de gran qualitat i jardins molt sumptuosos. Els artistes s'estaven aplicant a consciència i complicaven la labor del jurat, que aquell any seria especialment difícil, sobretot, a l'hora d'adjudicar el primer i el segon guardó, ja que competien els tres millors artistes de l'època, com eren Juan Vidal i Antonio Gumbau, per banda de l'Axiemo, i Joaquín Ortells, que amb l'artista local Paco Ferrandis de President, elaborà una creu magistral per a la Vila. Una vegada més, l'esperit de superació s'havia posat de manifest en el món faller.

Per fi arribà el moment de publicar els premis. Des dels balcons de l'Ajuntament i davant la presència d'un públic nombrós que romania expectant en la Plaça Major, s'anunciaren els premis. L'ambient fou de màxima tensió en el moment que es pronuncià el nom dels barris que havien guanyat el tercer guardó, ja que l'Axiemo i la Vila havien de repartir-se els dos premis que faltaven en el concurs de creus major i, a més, l'Axiemo tenia l'oportunitat de fer doblat si també guanyava el primer premi infantil. Finalment, i tal com havia ocorregut l'any anterior, l'Axiemo aconseguí el primer premi de creu infantil i el primer premi de creu major.

L'orde dels premis de creus major fou el següent: primer, Axiemo; segon, la Vila; tercer, barri d'Onda; quart, Sant Blai; cinqué, Club Ortega i sisé, Centre Espanya.

Quant a les creus infantils, l'orde dels premis fou el següent: primer, Axiemo; segon, Societat de Caçadors; tercer, la Mota; quart, la Mercé; quint, Sant Blai i sisé, barri d'Onda.

Creu major de l'Axiemo que obtingué el primer premi en 1985. L'artista fou Juan Vidal.

La creu es treballà destacant en roig el relleu de les arestes dels quatre pals, els extrems dels quals, tant els exteriors com els interiors, es coronaren amb elements blancs que donaven a la creu un aspecte flordelísat i amb unes boles de clavells rojos. El centre de l'encreuament l'ocupava un rombe blau perfilat amb clavells rojos. La base era un altar de roques i al voltant hi havia un jardí amb estanys i diferents elements vegetals. El resultat final fou una creu excel·lent que transmetia una agradable sensació de volum.

Per a la materialització de l'obra, l'Axiemo invertí un pressupost de 300.000 pessetes i emprà 1.800 rams de clavells.

El barri la Vila guanyà el segon premi en 1985.

Joaquín Ortells dissenyà un gran altar de planta grega revestit amb taulells, cobert amb gespa i perfilat amb altres elements vegetals. Sobre la base, quatre sèpals rojos s'obrien completament per a deixar créixer una flor semblant a un calze roig amb tres pètals de color rosa. Del conjunt emergia amb gran impacte visual una creu grega flordelísada coberta harmònicament amb clavells blancs i rojos.

En la dècada dels anys 80, el clavell es fixava amb compte sobre la fusta o el cartó, però encara no s'unificava tallant la superfície amb tisores.

**CREUS
DE
MAIG**

**DIES
3 i 4
BORRIANA
1986**

La vessant cultural de Borriana en 1986 estava protagonitzada per l'anunci de la publicació Burriana en su historia, però amb maig arribà la festa de les creus sota l'expectació de tot el poble. De primeres, havien de ser catorze les comissions que plantarien creu, llevat de la que també plantaria la Junta Local Fallera, però finalment s'uní al concurs el barri la Bosca. Per tant, durant la nit del divendres 2 de maig es plantaren setze creus, quinze que entraven en concurs i una, la de la Junta Local, que es quedava al marge dels premis. El jurat visità les creus durant el matí del dissabte i a les sis de la vesprada anuncià des del balcó de l'Ajuntament que el barri l'Axiama tornava a guanyar el primer premi de creus, tant en la secció infantil com en la major. D'aquesta manera, l'Axiama confirmava que comptava amb els millors artistes de l'època, Juan Vidal i Antonio Gumbau.

Barri l'Axiama, 1986. Primer premi de creu major. Juan Vidal va concebre una creu artística molt enginyosa, ja que aconseguí un monument molt gran i d'allò més impactant amb menys clavells dels que de primeres caldria suposar, de manera que va saber combinar a la perfecció l'estalvi, l'art i la monumentalitat. Els quatre pals, simples i relativament prims, s'unien en un centre que recordava una creu trevolada buidada interiorment i acolorida, mentre que els extrems eren el·lipses que puntejaven el monument. Els adorns complementaris eren 16 peces roges i senzilles que, situades estratègicament, aconseguiren un efecte espectacular. Esta creu fou un exemple que demostrava la manera d'aconseguir un gran volum amb una quantitat reduïda de clavells.

Barri l'Axiama, 1986. Primer premi de creu infantil.

Un cigne blanc tirava d'una barca en forma de flor blanca sobre la qual hi havia una creueta llatina i de vinya que sembla un crucifix, ja que es podria suposar que la creu groga interior amb el disc blanc central era un crucificat.

L'obra, que confeccionà Antonio Gumbau, també era un exemple de monuments magencs en què el clavell no sols s'utilitzava per a cobrir la creu, sinó que acoloria altres elements.

El cicle del temps volgué que en 1987 el primer de maig, Festa del Treball, caiguera en divendres, per la qual cosa els fallers tingueren tot el dia per a construir els jardins decoratius. L'esquelet de la creu es confeccionava dies arrere i sense pressa, ja que els artistes podien treballar tranquil·lament en els casals, però els bellíssims entorns en què es col·locava l'element principal havien de materialitzar-se com més prop del dia de la "plantà" oficial per a no ocupar durant massa temps la via pública i facilitar el tràfic pels carrers principals de la ciutat. Les flors, però, es posaven el mateix dia de la "plantà" perquè els pètals mantingueren la frescor. Acabat el treball floral, el jurat visità les creus i repartí els premis d'una manera molt curiosa, ja que les comissions premiades van rebre el mateix guardó tant en la creu major com en la infantil. Sembla que la coincidència no fou aleatòria. Segons les cròniques, l'any anterior hi hagué tensions lamentables respecte a l'atorgament dels premis i en 1987 intervingué el Jurat d'Incidències per a suavitzar-les. Fóra com fóra, l'article de Tejedó que aparegué en el periòdic Mediterráneo deia:

La falla del barri l'Axiomo fou ahir primer premi en les Creus de Maig per partida doble, ja que també obtingué la primera posició en la creu infantil.

El més curiós del cas, sense cap dubte, d'aquest lliurament de premis fou la coincidència absoluta en la totalitat dels premis, perquè totes les falles que obtingueren guardó en la creu gran, l'aconseguien igualment en la infantil [...] Pel que fa al lliurament de premis, enguany no han existit complicacions. Sembla que la idea pres-tada pel jurat d'incidències poguera ser la més encertada.

El resultat fou que, tant en la creu major com en la infantil, l'Axiomo obtingué el primer premi; la Ravalera, el segon; el barri d'Onda, el tercer; l'Escorredor, el quart; Sant Blai, el cinquè i la Vila, el sisé.

La gran guanyadora, doncs, fou la comissió de l'Axiomo, que guanyà per quarta vegada consecutiva el primer premi amb una creu innovadora. Atés les característiques del barri, que era menut i de pocs recursos econòmics, els fallers s'esforçaven al màxim per tal d'aconseguir els primers guardons amb les obres d'art que no exigien una quantitat desorbitada de diners. Els primers premis en les falles, però, eren inaccessibles per als barris i societats humils. Tot i això, l'Axiomo invertí al voltant de dues-centes mil pessetes en les creus de maig.

El suport econòmic amb què calia recolzar les obres d'art relacionades amb les falles era una gran dificultat per a moltes comissions, però aconseguien combinar a la perfecció la mancança de recursos econòmics amb la imaginació. De fet, no sempre guanyava la creu de major pressupost. Aquest enginy feia de la celebració fallera, en general, i de la magenca, en particular, un esdeveniment imprevisible en què l'habilitat dels artistes, l'esforç

Dels artistes que dissenyaren cartells de creus destaquen Ortiz, Dualde i Vidal. En 1987, però, el cartell fou de "compromís" i el resultat no manifestà cap qualitat artística. Simplement, jugava amb la paraula "creus" per a formar un caligrama.

perseverant i la il·lusió dels fallers estaven per damunt de l'aspecte econòmic, la qual cosa glorificava la festa. Un dels fets més significatius de 1987 fou el descobriment de nous materials per a construir les creus. Decidit a confeccionar una creu de formes innovadores, Juan Vidal valorà la possibilitat d'abandonar la fusta per a modelar el cos del monument, ja que necessitava altres materials que es pogueren modelar amb més facilitat per a obtenir formes filigranades, així que, després de pensar en distints materials, decidí treballar el ferro i el "suro blanc" per a construir el suport intern de la creu. El descobriment possibilitaria en un futur la construcció de creus modernes amb formes impensables fins aleshores. A banda dels materials, Vidal fou el pioner dels nous dissenys fonamentats en la repetició d'una forma amb la creu que construí en 1987. Les peces, modelades seguint el mateix patró, es disposaven de manera que constituïren una forma cruciforme. La creu, doncs, ja no era la idea inicial del disseny, sinó el resultat cruciforme aconseguit partint d'altres formes. D'aquesta manera, la creu que confeccionà Vidal en 1987 per a l'Axiomo es convertí en la primogènita de les creus modernes.

L'original obra d'Antonio Gumbau que li proporcionà el primer premi de creus infantils a l'Axiàmo representava una cascada d'aigua en una basa sobre la qual hi havia una gòndola molt ben decorada. La creu, blanca i situada al mig de l'embarcació, passava desapercibuda. De fet, destacava més la gòndola que la creu pels colors i les floritures amb què estava tractada.

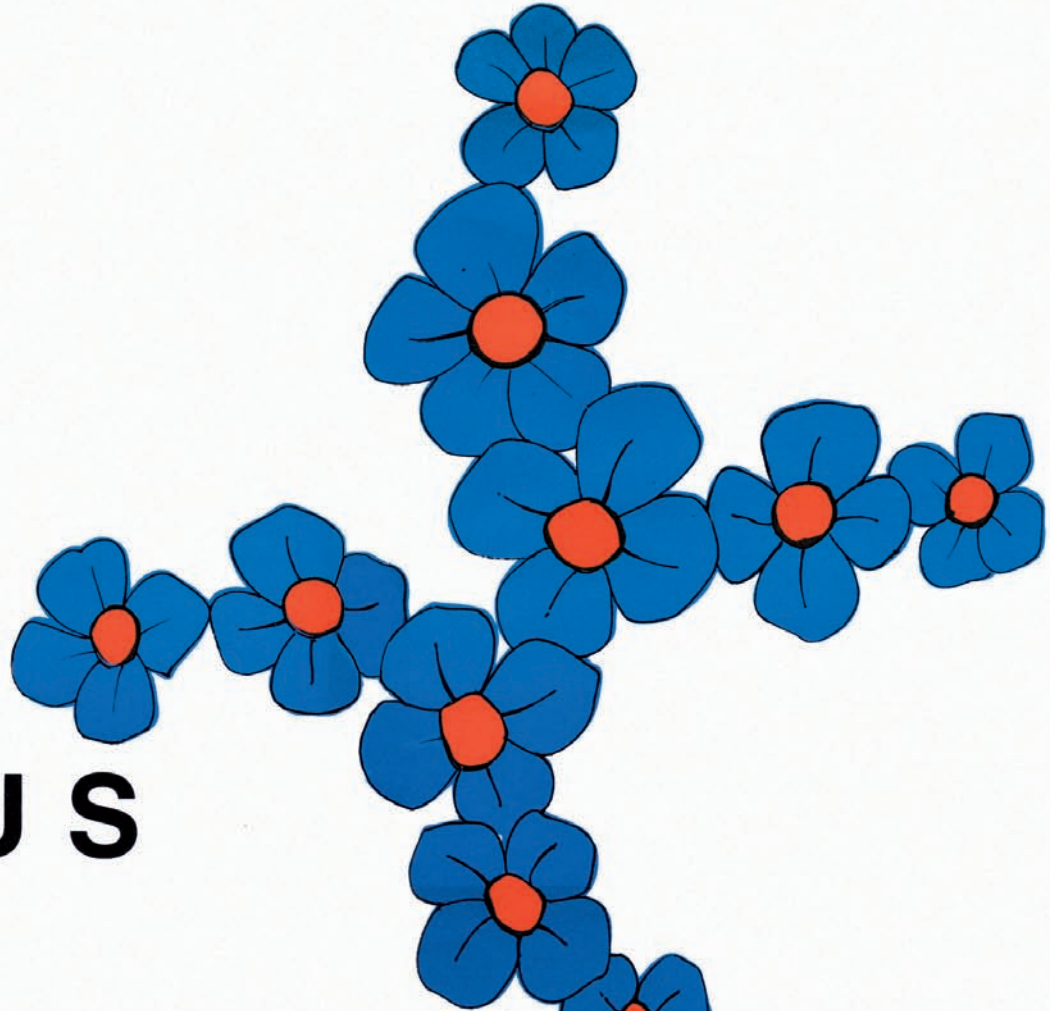
L'Axiàmo, 1987. Primer premi.

Amb aquesta creu, guanyadora del primer premi en 1987, Juan Vidal inicià una nova etapa floral que quedaria marcada per l'abstracció dels monuments, tot i que no totes les creus dels exercicis següents recolzarien la iniciativa. L'ús de nous materials i l'esperit de superació serien les claus que determinarien la nova tendència de dissenyar formes curvilínies i innovadores que només tindrien sentit quan s'unien per a constituir el cos del monument. De fet, fou Vidal qui en 1987 utilitzà per primera vegada el ferro i el "suro blanc" per a construir l'esquelet de la creu.

El paratge que envoltava la creu era un gran estany amb fonts delimitat per una superfície enjardinada. Situats estratègicament, un cigne rosa i un altre blanc custodiaven l'obra tal com un parell de gàrgoles. Al bell mig de l'estany hi havia un altar rocós sobre el qual s'alçava el cos de clavells. La primera peça tractada amb flor era una circumferència voluminosa en la qual hi havia un parell de gavines a punt d'alçar el vol. A continuació, la majestuosa creu es mostrava amb la màxima elegància, com si sentira l'orgull de ser la millor creu de l'any. Estava formada per cinc peces iguals que, distribuïdes a consciència, formaven el símbol floral. Considerant que la creu estava constituïda per aquestes cinc peces i que la circumferència inferior era una transició entre l'altar i la creu, els pals creuats estaven en la proporció 2:3.

**CREUS
DE
MAIG '88**

TRADUCCION

BORRIANA

30 d'abril i 1 de maig

Passades les falles de 1988, setze comissions plantaren les creus el divendres 29 d'abril, ja que eixe cap de setmana era el més pròxim al 3 de maig. La novetat de l'any fou la constitució de la falla Don Bosco, que debutava amb una associació d'antics alumnes del Col·legi Salesià.

L'ambient era de màxima expectació, ja que l'Axiame havia guanyat per primera vegada el segon premi amb la falla major, fet que servia d'al·licient renovat per a posar més interès que mai en repetir l'èxit dels anys anteriors, l'Escorredor lluitava per superar l'Axiame i els de Don Bosco volien irrompre en el món de les falles demostrant amb el primer monument de la seua història fallera que estaven disposats a convertir-se en una de les comissions capdavanteres de la ciutat.

Tal com era d'esperar, les creus foren magnífiques i dificultaren notablement la tasca del jurat, que finalment decidí atorgar els dos primers premis de creus a l'Axiame, barri que, sens dubte, era el millor de l'època quant a creus de maig, ja que comptava amb els grans artistes Antonio Gumbau i Juan Vidal que dissenyaven les creus infantils i majors respectivament. El segon premi infantil, però, hauria sigut d'allò més inesperat si no fóra perquè l'objecte avaluat estava a la vista de tot observador, i és que les creus de la Societat de Caçadors mai no havia destacat, llevat d'alguns premis esporàdics en la secció infantil a principis de la dècada i d'un tercer premi de creu major en 1973, però en 1988 els caçadors van guanyar el segon guardó de creus majors, que fins aleshores era el millor que havien obtingut, i encetaren així una ratxa de premis que, liderats pel primer premi en la secció infantil de 1995, es prolongaria durant les dècades següents. El tercer premi infantil anà a parar a l'Escorredor i la resta es repartí seguint l'orde la Vila, la Mercé i el Club Ortega. En la secció major, i encapçalats pel primer premi de l'Axiame, l'Escorredor aconseguí el segon guardó, Don Bosco en guanyà el tercer i la resta se'ls repartiren la Ravalera, el barri València i el barri d'Onda respectivament. Amb una participació de setze creus i un repartiment de sols sis premis, el fet d'obtindre'n un era un èxit per a una comissió, però de totes elles, Don Bosco era a bon segur una de les que més es congratulà, ja que iniciava la seua camí festiu amb un resplendent tercer premi de creus majors que sols l'havien superat els millors artistes de l'època que militaven en l'Axiame i l'Escorredor, un barri amb molta tradició magenca que lluitava per aconseguir el primer guardó, però que no podria superar l'Axiame fins a 1993. No obstant això, el fet que l'Axiame, l'Escorredor i la Bosca foren els barris que haurien de repartir-se la majoria dels primers premis de creus des de mitjans de la dècada dels anys 80 fins a l'actualitat era degut, en molts casos, a què uns artistes en concret, o els seus alumnes, passaren per aquestes comissions i dissenyaren la majoria de les creus. Alguns dels principals foren Juan Vidal i Antonio Agut.

L'Escorredor guanyà el segon premi de creus en 1988 amb un disseny avantguardista. Els pals de la creu semblaven quatre birles blanques, decorades cadascuna amb dues línies roges que s'havien disposat de manera cruciforme. El centre de l'encreuament era un polígon estrellat de puntes blaves i unes línies roges i curvilínies ressaltaven el perfil de la creu. Sens dubte, el disseny era tan experimental com innovador. El monument se situa en un jardí ben tractat amb estanys, rocalla i matolls que donava sensació de tranquil·litat.

L'Axiama guanyà el primer premi de 1988 amb una creu fonamentalment flordelisada de gran impacte. Els pals, lleugerament pomejats, estaven formats amb una sola línia, tal com si hom en fera una amb un tros de fil d'aram sense trencar-lo. Al centre es col·locà el cercle cèltic en roig i es radià amb quatre espases blanques. El jardí era un passeig flanquejat per basses i plantes que duia als peus de la creu. En aquesta ocasió, l'artista de la creu major fou Antonio Gumbau.

La xicoteta creu amb què l'Axiama guanyà el segon premi de 1988 era grega, eixamplada i coberta de blanc amb línies grogues. L'artista, Antonio Gumbau, recolzà la creu sobre una base entapissada amb rosa i contra un fons roig amb algunes puntes de color rosa, de manera que el conjunt recordava una petxina. Tanmateix, la creu semblava una Venus. El cos de clavells se situa sobre una font de mols dolls que omplien una bassa i el conjunt es decorà amb alguns elements vegetals.

La festa de les creus corresponent a 1989 tingué lloc l'últim cap de setmana d'abril, ja que el dia 3 de maig caigué en dimecres, i fou, a bon segur, una de les millors festes magenques que viuria Borriana des que s'instauraren en 1944 i fins a l'actualitat, perquè l'imprevisible destí que domina les rendes de l'oratge volgué sacsejar les falles en favor de les creus de maig. De fet, l'any 1989 hauria de ser recordat per la supressió de l'ofrena floral a la Patrona de Borriana, la Verge de la Misericòrdia, que s'hauria d'haver realitzat el dia de Sant Josep, però les nefastes condicions atmosfèriques n'impediren l'execució i els fallers decidiren aplaçar-lo perquè tinguera lloc en el marc de la festa de les creus de maig. Les falles havien quedat amputades significativament, ja que l'Ofrena era un dels actes més espectaculars i emotius de la setmana fallera, però la festa de les creus es veuria enaltida amb la llarga i populosa desfilada que realitzen les falleres de l'any cobertes amb mantellines, les falleres d'anys anteriors, les dones i les xiquetes que tenen el desig de lluir eixe dia el vestit regional i tots els membres de les distintes comissions que volen oferir un ram de flors a la Patrona i homenajar Sant Josep. L'acte començà a les cinc i mitja de la vesprada a les portes del Col·legi Salesià i acabà en la façana de l'Església Parroquial, on tots els participants dipositaren un ram de flors als peus del magnífic tapís que Juan Borillo reconstruí per a l'ocasió, després que la pluja del 19 de març el fera malbé. Per a garantir l'èxit de la festa, la Junta Local Fallera acceptà la subvenció proposada per les comissions i lliura 100.000 pessetes a cadascuna a fi que pogueren sufragar les despeses de flors i de bandes de música que havien hagut de comprar i contractar de nou per a l'Ofrena de maig. La verge de la Misericòrdia ha sigut venerada a Borriana des que, segons la llegenda, uns pastorets en trobaren una imatge en el Clot, tal com evocaren els de l'Axiomo amb la creu de 1984. Des d'aleshores, la Misericòrdia ha sigut objecte d'ofrenes i poemes, dels quals destaca Nuestra Patrona, de José Esteve Patuel.

NUESTRA PATRONA

El río te guardaba codicioso
haciendo de sus aguas madreperla,
y un manto de arco iris, de sol roto,
cromaba el pedestal de sus arenas.

En el fondo del río pasaba el día;
fuera, sin Ti, la noche más oscura.

La luz volvió contigo, que traías
el arco iris en tus vestiduras.

El sol fundió en tus ojos el mosaico
de mil colores que en tu honor formara.

¡Te sirve el mismo Sol para mirarnos,
Madre de Luz, Estrella de Burriana!
Y el Padre dejó al Hijo en tu regazo,
cediéndote con El toda su gloria...

¡El mismo Dios te sirve para amarnos,
Virgen y Madre de Misericordia!

Tapis de 1989 elaborat per Juan Borillo.

La creu infantil que presentà l'Escorredor en 1989 era un exemple de la tendència avantgardista que a poc a poc s'imposava en la ciutat i que ja anuncià l'Axiomo amb la creu de 1987. La xicoteta creu estava formada per dues peces curvilínies de colors antagònics que res tenien a veure amb una creu, però que la formaven en disposar-se correctament. D'aquesta manera, es fugia de la concepció tradicional mitjançant un treball de disseny imaginatiu que obria la porta a l'art experimental. Darrere de la creu infantil s'observa la creu major, la concepció de la qual encara era tradicional. Des de lluny, la forma cruciforme recordava la classe puntugada.

De la mà d'Antonio Gumbau, l'Axiama guanyà el primer premi de creus infantils en 1989 amb una creu pomejada que col·locà en un altar flanquejat per dues escales. Als peus del conjunt, un estany transmetia la sensació de frescor. Una vegada més, els clavells s'utilitzaren també per a decorar els elements ornamentals.

Una altra característica de les festes de les creus de 1989 fou la quantitat de premis lliurats. Durant la dècada dels anys setanta el nombre de premis atorgats passà de tres a sis, però en 1989 es considerà que ja hi havia comissions suficients per a afegir dos premis més, així que la quantitat de guardons augmentà fins a huit i romandria així fins a l'actualitat. Els premis es feren públic des del balcó de l'Ajuntament i les Reines Falleres, infantil i major, els lliuraren a les comissions guanyadores. Primer es repartiren els guardons infantils, el primer dels quals guanyà l'Axiama, que dominà el certamen durant els anys 80. La Societat de Caçadors, que també s'havia involucrat seriosament en les creus de maig, en guanyà el segon. El tercer premi correspongué al barri Sant Blai i la resta seguí l'orde Escorredor, Mercé, Mota, Club Ortega i Centre Espanya. Després, les reines lliuraren els premis majors i l'Axiama tornà a guanyar-ne el primer, de manera que es convertí en tradició que aquest barri obtinguera els dos primers premis de creus, no de bades lluitava com el que més per a aconseguir ser el

gran triomfador de cada exercici magenc. El segon premi el va obtenir l'Escorredor, un barri que li xafava els talons a l'Axiama, però que encara no havia pogut superar-lo, i el tercer premi el va rebre la veterana Mercé, que sempre estava entre les millors comissions. La Ravalera guanyà el quart, el cinquè se l'endugué Don Bosco que havia cremat feia mes i mig la primera falla de la seua història i estava disposat a obrir-se pas entre les millors falles, Sant Blai en guanyà el setè i, finalment, el Club Ortega rebé el huité. Concloua l'Ofrena i lliurats els premis durant la vesprada dominical, una comitiva reduïda formada per la Reina Fallera, la Reina Fallera Infantil i el Cavaller Acompanyant, tots seguits per les dames, la Cort d'Honor i la Junta Local Fallera, visità les creus més destacades de la ciutat. Les festes es tancaren amb el castell de foc que no es pogué disparar en Sant Josep a causa del mal oratge i amb un ball al qual acudiren totes les comissions falleres de la ciutat. Les creus de maig de l'any 1989, doncs, estigueren envoltades per una gran quantitat d'actes que les embelliren especialment.

En 1989 l'Axiemo guanyà el primer premi amb una creu ostentosa que no tenia cap zona sense treballar. Els extrems estaven coronats tal com una creu flordelisada i tant el blau com les tres esferes roges recordaven Borriana, tres vegades coronada. Cadascuna de les quatre seccions que quedaven entre els pals estava decorada amb tres formes el·lipsoïdals. En punt central estava assenyalat amb una creu de Sant Andrés. Finalment, els pals cruciformes que formaven el cos principal destacaven perquè contenien els únics clavells blancs del monument, ja que la resta de flors eren totes roges. L'obra es col·locà en un jardí on predominava l'aigua de l'estany i els elements arquitectònics sobre la vegetació. L'artista fou Antonio Gumbau.

Creus de Maig 1990

Borriana

La creu que presentà l'Escorredor en 1990 demostra la rivalitat que tenia amb l'Axiemo. De fet, els de l'Escorredor dissenyaren una creu i un jardí guanyadors, tot i que l'Axiemo aconseguí superar-los. El monument estava format per cinc peces iguals que combinaven el roig, el blanc i el blau. El centre era un octògon estrellat. L'entorn de la creu era un jardí esplèndid decorat amb estanys, gespa i arbusts i flanquejat per columnes. En definitiva, el monument de l'Escorredor estava a mig camí entre l'art tradicional i l'abstracció que no tardaria a imposar-se.

El divendres 4 de maig de 1990 començà la "plantà" de les noves creus que s'allargà fins a la matinada. En una nit de faena es transformà la fisonomia urbana de Borriana, els carrers de la qual quedaren embellits amb les creus i l'ornamentació que, a banda dels estranys i els motius vegetals, es complementà amb jocs de llum i aigua. Cada any que passava, augmentava la importància de les creus i la implicació de la ciutat de tal manera que els fallers volien presentar uns monuments de magnituds i bellesa inusuals. L'esperit faller, doncs, desitjava que les creus de Borriana no tingueren comparança en cap lloc del món, per la qual cosa les comissions plantaren un total de trenta-quatre creus amb dissenys espectaculars que es cobriren amb 12.000 dotzenes de clavells. Però les creus ja no es concebien sense els jardins decoratius, així que s'idearen vertaders paradisos florals que feren les delícies dels observadors.

Quan els membres del jurat avaluaren els monuments lamentaren que sols pogueren atorgar huit premis, perquè les creus que havien de quedar-se sense cap guardó també tenien la capacitat de meravellar el visitant, que

L'Axiemo guanyà el segon premi de creus infantils en 1990 amb una creu dissenyada per Antonio Gumbau que recordava la de 1988 pel fons floral i per la distribució dels elements. La creu, perfilada amb rosa, suaument pomejada i amb un cercle cèltic en el centre, ocupava un dels vèrtexs interiors d'una bassa en forma d'estrella hexagonal i inscrita en una circumferència, de manera que els espais entre els dos polígons enjardinaven el conjunt.

les valorava com a obres d'art i es preguntava per què aquelles meravelles estaven predestinades a viure a penes tres dies. I és que l'art efímer faller és incompreensible per al visitant neòfit.

A l'hora de repartir els premis de creus major, el jurat decidí que l'Axiemo havia de repetir l'èxit dels anys anteriors i li atorgà el primer premi. Una vegada més, l'Escorredor hagué de conformar-se amb un magnífic segon premi, però els examinadors consideraren que mereixia el premi especial que també li assignaren. El tercer premi el va rebre la Mercé i la resta s'entregaren a la Ravalera, al Club 53, al barri d'Onda, al barri Sant Blai i a la Societat de Caçadors, respectivament. Quant als premis infantils, el primer fou per a la Societat de Caçadors, que aconseguí superar el segon premi de l'Axiemo. La Mercé en guanyà el tercer i la resta es repartiren seguint l'orde Centre Espanya, Mota, Bosca, Escorredor i barri d'Onda. En aquest cas, el premi especial el va rebre el barri Sant Blai, que no havia obtingut cap dels huit guardons del concurs. Amb aquest resultat, la festa continuà pels carrers de la ciutat i a l'empara de les creus de maig.

El fet que el barri d'Onda guanyara el sisé premi de 1990 amb una creu tan espectacular confirma la qualitat de les creus de Borriana. Segurament, el premi atorgat hauria sigut més alt si la creu haguera estat situada en un jardí ben elaborat. La creu d'Onda era el resultat d'un disseny rebuscat i recarregat d'elements que va concebre Antonio Gumbau. La figura central estava formada per quatre pals pomejats amb rectangles i el centre estava ocupat per una creu grega. Deu peces curvilínies estaven col·locades dues a dues per a formar cinc figures semblants a una ferradura que es distribuïren al llarg dels pals i que formaven un cercle cèltic al voltant de l'encreuament. Un altre cercle concèntric a l'anterior i decorat amb filigranades formes blanques envoltava la part superior.

Tal com va fer en 1986, l'Axiàmo guanyà de nou el primer premi de 1990 amb una creu elaborada per Antonio Gumbau que combinava el gran volum amb l'estalvi de clavells mitjançant adorns prims distribuïts enginyosament al voltant de la creu. El monument, apuntat i rematat per boletes roges, es col·locà sobre un altar unit amb un estany per dues escales. El lloc es decorà amb un jardí ocupat per unes basses que delimitaven camins laberíntics, fonts, xicotetes estàtues i vegetació.

Tzualdo

LA DÈCADA DELS ANYS 90

La dècada dels anys 90 assentaria les bases dels nous dissenys que tendrien cap a la suavització de les formes i l'abstracció. La utilització del "suro blanc" facilitaria l'elaboració de les creus modernes, ja que és un material que es treballa amb facilitat, admet l'ús de les ferramentes per a tallar, buidar o esculpir, es pot encolar ràpidament i, a més, els clavells s'hi poden clavar còmodament. Es tracta, doncs, d'un material ideal per a construir les creus de maig. El "suro blanc", que tan adequat resulta per a elaborar les creus, necessita, això sí, un suport que el sostinga fermament, per la qual cosa hom començà a fabricar esquelets de ferro. La fusta d'antany, doncs, ja no seria necessària, perquè hi hauria prou amb unes tires de ferro com a suport interior. Del clavell de perfum que s'utilitzava durant la dècada dels anys 40, substituït pel clavell comercial durant els anys següents, es passaria al clavell estàndard retallat, és a dir, una vegada col·locada la flor en el suro, l'artista unificaria les puntes amb les tisores i les obres semblarien cobertes amb tapissos. Quant

a les formes cruciformes, es modernitzarien suavitzant-se i arredonint-se per a aconseguir figures fines i esveltes, com ara, algunes creus de la Bosca i de l'Escorredor, tot i que altres comissions continuarien presentant formes tradicionals. Un exemple aïllat d'abstracció fou la creu que dissenyà Joaquín Ortells en 1994 per a la Mercé. Fou una creu de concepció única, però serviria per a demostrar que en l'art és imprescindible obrir la ment davant qualsevol possibilitat, tot i que parega la més inversemblant de les incompreses genialitats. També l'Escorredor presentaria una creu bellíssima en 1999 que s'avançaria a l'època i que anunciaria el domini d'aquest barri durant la primera dècada del segle XXI. Fins aleshores, l'Axiomo, que havia liderat els premis de la dècada anterior, sols aconseguiria mantindre's en primer lloc en 1991, ja que l'Escorredor, per fi, superaria el seu rival en 1992 i 1993. En 1994 guanyaria l'espectacular creu de la Mercé i en 1995 començaria el regnat de la Bosca, que guanyaria els primers premis de la resta de la dècada.

L'any 1991 hi hagué una creu inesperada. El Club Ciclista formà comissió fallera en 1955 per primera vegada. Anteriorment, havia col·laborat amb les festes falleres organitzant carreres de bicicletes en dues etapes que se celebraven durant la setmana de Sant Josep i en les quals participaven els millors corredors de l'època, de manera que la implicació en la festa del foc desembocà en la creació d'una comissió fallera, però en 1991 ja feia anys que no plantava falla. Per això, quan aparegué una creu de maig davant dels locals del Club Ciclista, el poble festejà el fet que, tal com indicava la "plantà" de la creu, hi haguera una falla més en l'exercici que acabava de començar. No fou una creu rellevant pel que feia a la qualitat del monument, ja que no obtingué cap premi, però serví per a mostrar que l'esperit faller encara romania en els ciclistes.

Detall de la creu que plantà el Camí d'Onda en 1991. El monument combinava la creu pomejada amb la radiada i el centre estava assenyalat amb una creu grega. La varietat de colors (roig, blanc, groc i blau) feia de la creu un monument molt vistós que, amb el filigranat disseny i la grandària causava gran impacte visual. L'artista fou Antonio Gumbau. Tot i que la creu estava formada per una gran varietat de formes, tant rectes com curvilínies, els traços seguien essent tradicionals. No obstant això, ja es notava una tendència avantguardista i una busca de formes noves i de gran impacte en l'observador que desembocaria en l'art floral abstracte que s'imposaria anys després. Destacava també en aquesta creu la combinació entre la monumentalitat i l'estalvi de clavells aconseguida omplint els espais buits, com els que queden entre els dos pals, amb elements lineals. Amb aquesta estratègia s'aconseguia un monument de gran cos aparent i s'evitava la necessitat d'ampliar els braços.

En total, 18 comissions plantaren creu i, per tant, falla aquell any.

De tots els artistes que confeccionaren creus en 1991 destacà Antonio Gumbau, artista experimentat que ja coneixia la satisfacció de guanyar un primer premi. No obstant això, l'alegria fou màxima en esta ocasió, ja que aconseguí el primer guardó tant amb la creu major com amb la infantil, dos vertaderes obres d'art que construï per a l'Axiomo. L'Escorredor, però, que havia presentat un monument admirable dissenyat per Juan Vidal "Lapi", fou superat pels elements decoratius de l'Axiomo, que decantaren l'avaluació del jurat, però l'obra cruciforme de Vidal fou tan espectacular que obtingué el premi al millor creu. De fet, Vidal presentà una creu de gran bellesa i innovadora que, tal com la que construï en 1987, mostrava la nova tendència que s'instauraria anys després.

L'escorredor presentà un conjunt magenc molt ben equilibrat en 1991. Al bell mig d'un jardí quadrat distribuïren cercles concèntrics, el primer dels quals era una superfície amb gespa i floretes. El segon cercle era una bassa amb fonts i en el centre en destacava el tercer, que no era sinó el pedestal rocós que sostenia una creueta apuntada.

Amb la creu de 1991, l'Axiemo acabaria l'etapa gloriosa, amb un palmarés de huit premis consecutius de creus majors que encara no s'ha superat, ja que l'any següent l'Escorredor aconseguiria desbancar l'Axiemo amb una creu de Vidal, el mateix que havia aconseguit un bon grapat de primers premis per a l'Axiemo durant els anys anteriors. Eren els anys de Vidal i Gumbau, dos artistes que garantien l'obtenció dels millor premis, independentment de la comissió en què militaren. I és que, en moltes ocasions, una comissió guanyava una altra perquè l'artista havia canviat d'opció fallera entre ambdues formacions.

L'orde dels premis majors es repartí seguint l'orde següent: l'Axiemo, primer premi; l'Escorredor, segon premi; la Mercé, tercer premi; la Ravalera, quart premi; barri València, cinqué premi; la Mota, sisé premi; Societat de Caçadors, seté premi i Camí d'Onda, huité premi. Pel que fa als guardons infantils, l'orde va ser el següent: l'Axiemo, primer premi; l'Escorredor, segon premi; Societat de Caçadors, tercer premi; Club 53, quart premi; la Mercé, cinqué premi; la Bosca, sisé premi; Don Bosco, seté premi i el barri València, huité premi.

Amb aquesta creu confeccionada per Juan Vidal "Lapi", l'Escorredor guanyà el segon premi i el premi a la millor creu. Es tracta d'un monument característic i iniciador de la tendència abstracta i innovadora que seguiria l'Escorredor durant els pròxims anys. El pal més llarg, inspirat en una figura musical, combinava harmònicament amb els altres tres pedaços que formaven el monument i els colors estaven disposats de manera que destacaven el relleu. Donava la impressió que els tres trossos superiors giraven en el sentit de les manetes del rellotge, mentre que el pal inferior ho feia al contrari, perquè el blanc i el roig estaven al revés. No obstant això, la distribució dels colors no era aleatòria, ja que Vidal pintava en primer lloc la base de "suro blanc" amb els colors dels clavells corresponents perquè els possibles buits entre les flors no destacaren i al mateix temps veia l'efecte abans de cobrir l'esquelet amb els clavells, de manera que comprovava l'efecte abans d'ultimar el monument. La creu lluïa damunt d'un altar arquitectònic precedit d'un jardí amb aigua i vegetació. El conjunt era espectacular i anunciava la bellesa amb què l'Escorredor faria de les creus un art exquisit.

L'estil de les creus de l'Escorredor, que ja s'observà en l'Axiemo amb la creu de Vidal de 1987, s'imposaria en alguns barris, com ara, la Bosca, on també treballaria Vidal. L'ús de materials fàcils de treballar, com el "suro blanc", la concepció de dissenys innovadors, i un retoc final amb les tisores, farien de les creus de Borriana uns monuments de gran bellesa, tal com una pinzellada magistral de blanc i roig.

PREMI A LA FAMILIA

PREMI A LA FAMILIA
CREUDES
SORRIBES
1988

PREMI A LA FAMILIA

PREMI A LA FAMILIA
CREUDES
SORRIBES
1988

L'Axiama guanyà el primer premi de creus infantils en 1991.

Per a contenir la xicoteta creu, els de l'Axiama construïren un jardí amb distintes basses i elements arquitectònics. El conjunt estava separat en dues parts, una ocupada pels elements decoratius i una altra dedicada a la creu, símbol que calia observar de front per a poder apreciar el contrast amb el ventall acolorit que hi havia darrere. L'artista fou Antonio Gumbau.

Creu amb què l'Axiama guanyà el primer premi en 1991.

La creu, col·locada sobre un altar rocós, presentava un disseny innovador i ben estudiat, ja que l'artista Antonio Gumbau aconseguí crear un monument de grans dimensions i reduir, al mateix temps, la quantitat de clavells combinant a la perfecció el cos i el buit. Els braços de la creu estaven formats per dues línies paral·leles cobertes amb clavells rojos i rematades amb unes peces blanques que semblaven papallones. El centre estava assenyalat amb el perfil d'una creu grega. Per a completar el monument s'enjardinà la zona amb basses i elements arquitectònics.

Creu de la Junta Local Fallera

El fet que la magnífica creu del barri d'Onda guanyara el huitè premi en 1992, l'últim dels estipulats, confirma la qualitat de les creus de Borriana, l'esclat d'art que, per ser efímer, sols uns pocs privilegiats podien contemplar in situ. A bon segur, si esta creu haguera estat adornada amb un jardí, hauria obtingut un premi millor. L'artista fou Antonio Gumbau.

Durant l'última setmana del mes d'abril de 1992, els principals carrers de Borriana van sofrir el principi d'una transformació esperada en el mateix lloc on es plantaven les falles. Els fallers hi acudien en acabar la jornada laboral per a continuar treballant, cadascú segons la seua especialitat. Els obrers construïen les basses, els fusters retallaven els adorns i els pintors els acolorien. Mentre, en la intimitat dels casals, els artistes ultimaven els esquelets de les creus dominant la fusta, el cartó i el "suro blanc". I així arribà el divendres 1 de maig. La Junta Local Fallera havia proposat eixe dia per a realitzar la "plantà" oficial de les creus, ja que coincidia amb l'inici del primer cap de setmana de maig, i els fallers aprofitaren part de la vesprada i tota la nit treballant intensament en el més agradable dels ambients. Els monuments havien d'estar acabats l'endemà a les nou del matí perquè el jurat els avaluara, però la pluja va fer acte de presència de vesprada i s'intensificà durant la nit, per la qual cosa hom suposà que les creus no estarien plantades dins del termini establert. No obstant això, els fallers no interromperen el treball i, amb l'eixida del sol, les creus nasqueren de la nit per a mostrar la grandiositat d'uns monuments que superaven amb escreix els que es construïen en la resta del món.

A trenc d'alba les creus despertaren d'un any de letargia, eixe temps d'introversió i de reflexió que no fa sinó nodrir l'esperit amb idees noves. Borriana, doncs, obrí els ulls com un xiquet el dia de Reis per a comprovar que, efectivament, hi havia setze creus escampades per la ciutat, a banda de la creu que plantà la Junta Local Fallera fora de concurs. Els veïns trobaren a faltar la creu de la Societat Ciclista, que aquell exercici no plantaria ni creu ni falla, però es congratularen amb la creu del barri Quarts de Calatrava que anunciava amb el monument floral el naixement d'un nou barri faller. Quan el jurat comença la visita a les creus, comprovà que la combinació dels clavells, amb l'aigua, la llum, les rocalles i els jardins superava una vegada més l'any anterior, per la qual cosa fou especialment difícil decidir quina creu havia de guanyar el concurs.

L'ambient era expectant. Ací i allà s'oïen hipòtesis i argumentacions sobre l'orde dels premis, però la decisió del jurat era inapel·lable. El veredicté es va fer públic en la Casa de la Cultura i deia que, quant a les creus majors, es trencava la ratxa de l'Axiemo, ja que l'Escorredor, que tants anys havia estat a punt de guanyar el primer premi, s'erigia per fi amb el màxim guardó. El segon premi fou per a la Ravalera, mentre que l'Axiemo hagué

En 1992 l'Axiemo optà de nou per una creu que ocupava una gran superfície amb una quantitat reduïda de clavells que cobrien línies fines. Un polígon estrellat de cristall que recordava una flor ocupava el centre d'una creu grega, els braços de la qual es prolongaven amb traços curvilinis. Enginyosament, l'artista combinà dues a dues unes figures que semblaven una raqueta de tennis per a formar la prolongació en forma de cànters de la creu grega i aconseguir-ne així una de proporcions llatines. L'espai entre els pals estava ocupat per traços blancs, també combinats artísticament, i destacaven deu línies de clavells tintats de blau. L'artista fou Antonio Gumbau.

de conformar-se'n amb el tercer. El quart dels huit premis fou per a la Mercé, seguida del Club 53, quarts de Calatrava, Don Bosco, i barri d'Onda respectivament. Així, doncs, Quarts de Calatrava inicià el seu palmarés amb el sisé premi que obtingué amb el primer monument de la seua història, i amb el cinqué que obtindria amb la creu de la xicalla. També l'Escorredor guanyà el primer premi de la secció infantil. La Societat de Caçadors en guanyà el segon i l'Axiemo, el tercer. La resta de guardons infantils es repartiren seguint l'orde Club 53, Quarts de Calatrava, Don Bosco, barri València i la Ravalera. A banda dels premis tradicionals, la Junta Local Fallera volgué destacar la millor creu, ja que l'element principal quedava sovint eclipsat pels majestuosos jardins i, d'alguna manera, calia assenyalar quina creu era la millor de l'any, independentment de la decoració complementària, així que, tan bon punt es lliuraren els premis, el jurat destacà la creu major de l'Escorredor qualificant-la com a la millor creu de 1991. L'Escorredor, doncs, fou el guanyador absolut i li llevà el lideratge a l'Axiemo amb unes creus de traços fins i delicadament curvilinis que es convertiren en una característica representativa dels monuments d'aquest barri. Com a novetat, el premi especial de l'any anterior es convertí en el premi a la millors creu.

El jardí que envoltava la creu de l'Axiemo contenia tots els elements d'un jardí magenc: vegetació, aigua, motius arquitectònics i estàtues. Cada racó estava pensat meticulosament al llarg d'un corredor que duia al monument principal.

El tercer premi de creus infantils en 1992 el guanyà l'Axiomo amb un conjunt d'Antonio Gumbau que combinava fonamentalment els elements arquitectònics i l'aigua. De la porta que hi havia en una façana eixia una acolorida estora floral per a sostindre, elevada sobre l'aigua, una creu eixamplada i lleugerament flordelissada.

L'escorridor guanyà el primer premi de 1992 i el premi a la millor creu amb una magnífica creu radiada que seguia l'abstracció de l'any anterior. El monument estava format per huit peces: quatre que formaven els radis i quatre més que componien la silueta cruciforme distribuïts de tal manera que trencaven atractivament els dos pals en quatre pedaços. La peça inferior era el resultat de l'evolució artística de les altres tres peces que formaven els pals per a aconseguir doblar la mesura. El color estava tractat amb mà de mestre, ja que la distribució estratègica del blanc i el roig ressaltava el relleu. Curiosament, la combinació dels colors dels pals i la dels radis estava disposada al revés. Aigua, arquitectura, i vegetació formaven el jardí que contenia la creu. Palmeres, gespa, iuques, flors de distintes varietats, columnes, ceràmica, fonts i fins i tot un pou lluien ací i allà organitzats en figures geomètriques. L'artista fou Juan Vidal.

L'Escorredor guanyà el primer premi de creus infantils en 1992 amb un conjunt longitudinal molt atractiu. En un jardí tractat amb gespa i floretes hi havia una bassa de dos cercles amb un nucli floral i un pont de fusta. Darrere destacava un templet quadrangular confeccionat amb roques i flors que protegia, penjada del sostre, una creu grega i eixamlada.

Després d'haver guanyat el primer premi i el premi a la millor creu, l'Escorredor volgué repetir l'èxit en 1993, però la gesta era realment difícil, ja que els barris més emblemàtics, quant a les creus, també estaven decidits a aconseguir els primers guardons. La Mercé comptava amb Ortells, tot un especialista en l'art floral, l'Axiama havia demostrat àmpliament una excel·lent optimització dels recursos i altres comissions, com la Bosca, la Ravalera, la Mota o la Societat de Caçadors, estaven disposades a ocupar un dels primers llocs en el repartiment de premis. Els artistes havien pres bona nota de la manera de treballar d'aquells que havien dominat el palmarés durant els anys anteriors, com ara, Ortells, Vidal o Gumbau, i estaven decidits a confeccionar unes creus que superaren totes les expectatives amb creus modernes i ben ornamentades, per la qual cosa 1993 prometia ser un any de màxima rivalitat. Com a estendard magenc, la creu de la Junta Local Fallera, que estava fora de concurs, representava totes les creus de Borriana que lluitaven per obrir-se pas cap al millor guardó mitjançant una lluita en què les armes eren flors.

Quan les creus isqueren als carrers, els veïns comprovaren que, efectivament, les creus de maig havien avançat qualitativament. S'havien modernitzat aprofitant les directrius dels anys anteriors i auguraven expectatives noves per als anys següents, però la faena del jurat encara estava per fer. Finalment, després d'avaluar cadascuna de les creus, el jurat decidí optar per valorar en primer lloc la creu més avantguardista, que no era sinó la que representava el barri l'Escorredor, una creu d'un disseny immillorable en el qual s'observava un canvi substancial en la concepció, ja que en lloc d'anar del contingut a la forma, l'artista experimentà amb les formes per a arribar a un contingut cruciforme, tal com ja havia insinuat Vidal amb la creu que confeccionà per a l'Axiama en 1987. El segon premi el va rebre la creu que construï Ortells per a la Mercé i el tercer premi fou atorgat a la Ravalera. La resta dels premis es lliuraren al barri València, a l'Axiama, a la Societat de Caçadors, a la Bosca i a la Mota respectivament. Quant a les creus infantils, la Ravalera guanyà el primer premi; el barri València, el segon; la Societat de Caçadors, el tercer; l'Escorredor, el quart; la Bosca, el cinquè; la Mota, el sisè; la Mercé, el setè i, finalment, l'Axiama en guanyà el huitè. Però la tasca avaluadora encara no havia acabat, perquè encara calia decidir quina era la millor creu, a banda del conjunt guanyador, ja que la decoració complementària havia avançat tant que cabia la possibilitat que guanyara un monument per la magnificència i bellesa de la decoració que l'envoltava i la Junta Local Fallera volia destacar la creu, que era l'element principal, independentment del conjunt magenc. No obstant això, la creu major de l'Escorredor fou l'elegida i, per segon any consecutiu, rebé el premi a la millor creu patrocinat per Bancaixa.

Creu infantil de l'escorredor, 1993.

Una figura humana sostenia una creu grega eixamplada decorada amb clavells de color rosa i blanc.

Creu de la Junta Local Fallera.

Els membres de la JLF plantaven una creu senzilla perquè representara l'esperit magenc de la ciutat.

L'Escorredor guanyà el primer premi de creus i el premi a la millor creu en 1993. La creu respon a un disseny ben treballat que combina dues formes per a aconseguir l'element cruciforme, basant-se en l'encertada suposició creativa que es pot aconseguir una creu sense creuar dos pals. L'entorn estava format per estanys amb fonts i envoltats per una zona enjardinada, una illa al bell mig de l'estany central i elements arquitectònics amb columnes i mosaics que mostraven l'escut de la ciutat i el del barri.

La Ravalera guanyà el primer premi de creus infantils en 1993.
La creu estava dins d'una forma que, pels sèpals inferiors, recordava una flor, al mateix temps que feia les funcions d'una
aura decorada amb tres flors de lis. Darrere es veu un tros de la creu major de la Ravalera.

La Mercè guanyà el segon premi en 1993 amb una creu de Joaquín Ortells. Al bell mig d'una superfície enjardinada que contenia quatre estanys hi havia una corona espectacular que servia com a base d'una creu radiada. El conjunt combinava l'harmonia amb la majestuositat, i el tractament dels colors (el blau dels estanys, el verd del jardí i els clavells rojos, blancs i grocs) feia que l'observació del monument fóra d'allò més agradable.

Creu infantil de l'Escorredor, 1994.
Creu radiada i envoltada per un cor vegetal. L'entorn es
dissenjà tal com un parc amb un estany central.

Creu de la Junta Local Fallera.
L'esperit de la creu de la JLF no pretenia cap innovació,
sinó que representava totes les creus de Borriana, tal com
un estendard que marcara el camí.

La Bosca guanyà el primer premi de creus infantils en 1994. La superfície estava tractada amb cercles concèntrics. El primer contenia tests i lloses de rodono. El segon era el més estret i estava enjardinat amb gespa i flors. El tercer era una basa amb fonts i el quart era un altar rocós, damunt del qual hi havia la creu. En el costat dret descansaven dues figures infantils de la família Donald. La creu estava formada per quatre peces iguals que proporcionaven una sensació de rotació perpendicular a la dels centres de la base.

La Mercé guanyà el primer premi en 1994 amb una creu confeccionada per Joaquín Ortells. L'artista va fer la creu amb branques lligades amb fil d'aram i disposades de manera cruciforme. El resultat el va tractar amb clavells de distints colors. Per a completar el conjunt, Ortells va concebre un paratge inspirat en el mont Calvari. Uns escalons donaven a un templet central de fusta pintada de blanc i de grans dimensions que protegia la creu, mentre que altres dos, situats a ambdós costats del principal, contenien sengles xiprers. La superfície es va enjardinar amb gespa i taulellets.

Creus major de l'Escorridor, 1994.

Monument de gran bellesa que, amb suaus formes curvilínies i usant la simetria tant en la forma com en el color, mostrava el resultat d'un disseny ben pensat que aconseguí combinar a la perfecció la senzillesa i les formes rebuscades.

L'Escorredor, 1995. Tercer premi.

El monument reivindicava les formes suaus i curvilínies que mostrà l'any anterior, així com una distribució simètrica dels colors.

En 1995 hi hagué una renovació inesperada en el lideatge dels premis. Fins aleshores, la Mercé, la Ravallera, l'Axiama i l'Escorredor havien sigut les comissions més destacades en l'art de la confecció de les creus de maig, però en 1995 el barri de la Bosca irrompé en el món de les creus magenques amb un monument excepcional que no va fer dubtar el jurat a l'hora d'establir els premis. Els artistes Fernando Piera i Juanjo Villalta construïren una creu de grans dimensions i de disseny avantguardista que estava pensada perquè els invidents pogueren percebre-la tocant-la. La incorporació de Villalta com a artista de creus obriria camps nous en els dissenys de les creus, que ja havia insinuat el seu oncle Juan Vidal, i des d'aleshores, a Borriana es contemplarien tots els anys algunes creus abstractes i modernes en les quals se superposarien suaus formes curvilínies cobertes amb clavells rojos i blancs que s'unificarien tallant les puntetes dels pètals amb tisores. Darrere del primer premi de la Bosca, el segon i el tercer els guanyaren el Club 53 i l'Escorredor respectivament. La resta seguiren l'orde barri d'Onda, la Mercé, barri València, la Ravallera i el Club Ortega. En l'àmbit infantil, la Societat de Caçadors, comissió habitual en el palmarés, guanyà el primer premi; la Bosca, el segon; la Mercé, el quart; l'Escorredor, el quint; el barri d'Onda, el sisé; el barri València, el seté i el Club Ortega, el huité.

Així quedà l'orde dels premis als quals optaren les setze creus que es plantaren a Borriana amb uns pressupostos que oscil·laven entre 100.000 i 500.000 pessetes per creu.

Amb les creus de 1995, doncs, arribà el regnat magenc de la Bosca. Aquesta comissió no sols guanyà el primer premi en 1995, sinó que, llevat del corresponent a 1999 que guanyaria el barri València, obtindria el primer guardó durant la resta de la dècada fins que en 2001 començaria un altre regnat, el de l'Escorredor.

La Bosca guanyà el primer premi en 1995 i el premi a la millor creu amb una magnífica obra confeccionada per Fernando Piera i Juanjo Villalta. Destaca, sobretot, les grans dimensions de la creu que obligà a col·locar una gran quantitat de clavells. El disseny era d'allò més enginyós, ja que s'aconseguí una excel·lent variació de la creu de Malta amb una asimetria molt atractiva de traços curvilínies i un tractament exquisit dels colors. La creu s'ornamentà amb un gran jardí.

L'obra de la Bosca és un bon exemple de la qualitat de les creus de Borriana, que combinen a la perfecció la bellesa i la innovació.

BANCAJA
PREMIO
CROSS DE MALO
1991

CROSS DE MALO
1991

Ramos

La Mercé, cinqué premi en 1995.

L'obra d'Ortells era una creu llatina amb radis xicotets i envoltada per un traç ondulant. L'entorn s'enjardinà amb pedres, arena, gespa, estanys, avets i xiprers. Darrere del conjunt, un mur abraçava el paratge.

Creu infantil de l'Escorredor, 1995. Quart premi.

A diferència de les creus majors, les reduïdes dimensions de les creus infantils limitaven l'elaboració. No obstant això, els artistes aconseguien creus de gran bellesa que adornaven amb complements vegetals i arquitectònic. En aquest cas, destaca una gran escala que du als peus de la creu.

L'Escorredor, 1995. Tercer premi.

El monument reivindicava les formes suaus i curvilínies que mostrà l'any anterior, així com una distribució simètrica dels colors.

La incorporació de Juanjo Villalta en la festa magenca oferí una visió nova de les creus, que des d'aleshores buscarien un impacte inesperat mitjançant la monumentalitat i l'abstracció d'uns dissenys avantgardistes ben pensats. En 1996, Villalta confeccionà les creus de la Bosca i aconseguí el primer premi de creu major i de creu infantil. La decisió del jurat a l'hora de decidir quins eren els millors conjunts magencs fou realment complicada, ja que l'Escorredor també presentà unes obres dignes del primer lloc, així com el barri València, que confeccionà una creu major que el jurat elegí per a atorgar-li el premi a la millor creu. La pugna, doncs, posava de manifest la cura amb què s'havien tractat la majoria de les creus de Borriana.

Conclusa la deliberació del jurat, les comissions es van reunir a la Llar Fallera per a escoltar el veredict en un acte presidit per les reines falleres major i infantil i per l'Alcalde. El resultat fou que, quant a les creus majors, la Bosca guanyà el primer premi, seguida de l'Escorredor (segon), barri València (tercer), barri d'Onda (quart), Sant Blai (cinqué), l'Axiama (sisé), Quarts de Calatrava (seté) i la Mercé (huité). Al palmarés s'afegí de nou el barri València amb el premi a la millor creu que destacava l'element principal sense tenir en compte el conjunt enjardinat. En l'àmbit infantil tornà a destacar la Bosca amb el primer premi, seguida de l'Escorredor (segon), Societat de Caçadors (tercer) Sant Blai (quart), l'Axiama (cinqué), el barri València (sisé), Quarts de Calatrava (seté) i la Ravalera (huité).

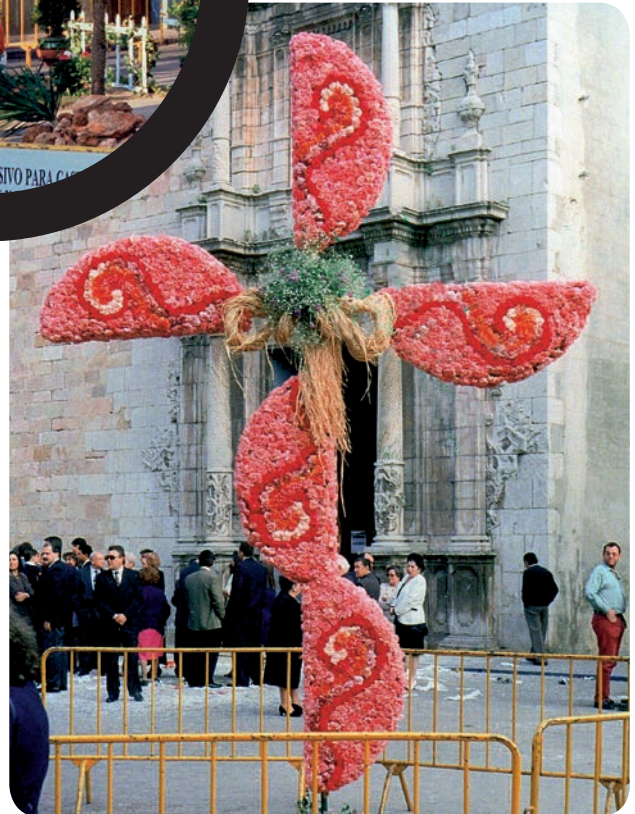
Creu infantil de l'Escorredor, 1996. Segon premi.

La creu infantil de l'Escorredor era un clar exemple de la nova tendència. Dues formes curvilínies es disposaven de manera que formaven una creu. L'altar també es decorà amb clavells. La combinació de dues peces amb forma de ce s'usaria sovint a Borriana.

Creu infantil del barri la Bosca. Primer premi, 1996.

Els motius infantils envoltaven una creu, els braços de la qual tenien forma de cor. El disseny del conjunt infantil, la varietat de colors i la precisió en l'elaboració de la creu que es mostrava enlairada componien el conjunt mereixedor del primer premi.

El barri la Bosca guanyà el primer premi de creus en 1996 amb una de les millors creus que s'havien plantat a Borriana fins aleshores. El monument tenia una alçaria de més de set metres i estava envoltat per un estany amb 17 fonts en les quals estaven representats cadascun dels escuts de la resta de comissions i l'emblema de la Junta Local Fallera. En el fons de l'estany, s'apreciaven els escuts de la Bosca i el de la ciutat treballats amb mosaic; en la superfície nadaven dos cignes. Tota la zona estava enjardinada meticulosament i s'hi podia accedir a través d'un pont de fusta. Per a construir l'obra, la Bosca invertí 2.000 dotzenes de clavells, a banda d'una gran quantitat de plantes variades i elements arquitectònics.

Creu de l'Escorredor, 1996. Segon premi.
L'Escorredor presentà una creu que s'adequava als nous dissenys de l'època.
La distribució del color semblava una pinzellada realitzada amb mà de mestre.
L'entorn es decorà amb un jardí que contenia un estany i varies columnes.

FALLA BARRI
L'ESCORREDOR

Creus infantil i major del barri València, 1996. Amb la creu major, el barri València aconseguí el tercer premi i el premi a la millor creu. La creu infantil va obtenir el sisé premi.

VENECIANAS PERSIANAS
COMPACTOS MINIS
PUERTAS PLEGABLES Y

Creu de la Junta Local Fallera, 1997.

La Bosca havia demostrat durant els dos anys anteriors una gran capacitat d'innovació que ja li havia valgut el lideratge en el repartiment dels premis, tot i que altres comissions que n'havien aconseguit alguns dels millors lluitaven per encapçalar la llista de guardons. No obstant això, Villalta dissenyava unes creus per la Bosca que causaven gran impacte tant als observadors habituals com al jurat i, a més, les envoltava amb uns paratges gegantins i ben estudiats que completaven el conjunt de la manera més espectacular. Així, doncs, el fet de guanyar a la Bosca era una empresa quimèrica.

Els premis de 1997 es van entregar a la Llar Fallera en un acte presidit per les reines falleres de la ciutat. El primer premi de creus majors se li atorgà a la Bosca. La resta es lliuraren a l'Escorredor (segon premi), barri València (tercer), l'Axiemo (quart), Quarts de Calatrava (cinqué), Mercé (sisé), Sant Blai (seté) i la Mota (huité). Els guardons infantils, però, estigueren liderats per l'Escorredor, que n'obtingué el primer. La resta dels premis es lliuraren seguint l'orde la Bosca (segon), l'Axiemo (tercer), Sant Blai (quart), la Ravalera (cinqué), Quarts de Calatrava (sisé), barri d'Onda (seté) i barri València (huité). Tal com era habitual, també es lliurà el premi a la millor creu, que va rebre també el monument de la Bosca.

A banda del monument de la Bosca, alguns conjunts destacaren de la resta, com ara, el corresponent a l'Escorredor que estava decorat amb un gran rellotge de sol o el monument de l'Axiemo, que es considerarà com a un dels més originals.

Creu infantil de l'Escorredor, 1997. Primer premi. La creu era una flor molt simpàtica i molt ben treballada que sortia d'un xicotet estany. La zona es decorà tal com un parc infantil.

La Bosca, 1997. Primer premi.

Villalta dissenya una de les creus més espectaculars que hauria de veure Borriana i la situà en un enorme jardí paradisiac en el qual no faltaven pèrgoles, motius arquitectònics, aigua i vegetació. La creu, carregada de floritures, estava formada per quatre peces amb forma de essa, efecte aconseguit unint dues peces amb forma de ce i amb la distribució dels colors al revés en algunes zones, disposició amb què l'artista aconseguí combinar la simetria i la continuïtat entre les peces. Per a construir el monument, Villalta emprà 1.500 dotzenes de clavells. Quant a la decoració complementària, es va inspirar en fotografies antigues de Borriana per a reproduir amb la màxima exactitud els bancs dels jardins antics de la ciutat. El pressupost global de les dues creus fou de 650.000 pessetes.

Escorredor, 1997. Segon premi.

La creu de l'Escorredor seguia fil per randa les noves directrius que establien formes suaus i curvilínies per a aconseguir un element cruciforme que no estiguera format per dos pals creuats. La creu era d'una bellesa extraordinària i estava envoltada per un jardí en què destacava un rellotge de sol als peus de la creu.

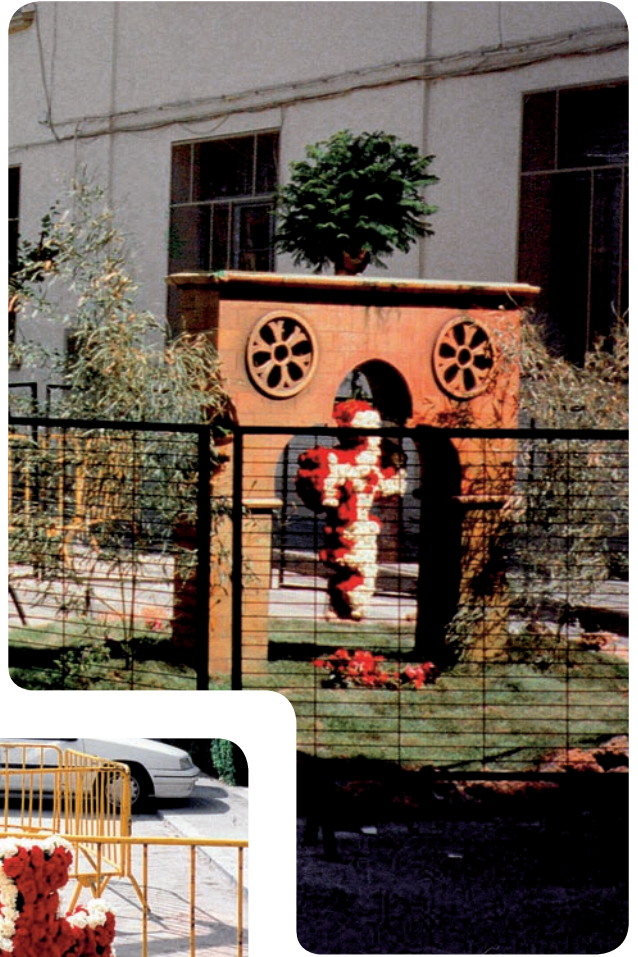
Creu infantil de l'Axiemo, 1997. Tercer premi.
Artista: Antonio Gumbau.

El divendres 1 de maig començà la “plantà” de les creus de 1998. L’esperit faller insistia en millorar les creus de l’any anterior, tot i que s’havia aconseguit un nivell que molts consideraven insuperable. No obstant això, les distintes comissions s’esforçaren fins a tal punt que moltes creus que altres anys haurien aconseguit premi es quedaren sense guardó.

La “plantà” començà prompte, aprofitant la festivitat de l’1 de maig, Festa del Treball. És més, ja havia començat quan la Junta Local Fallera decretà l’inici de la festa. De fet, els fallers havien tallat els carrers dies abans per a avançar el treball i poder concloure la tasca amb temps suficient per a contemplar l’obra degustant el rissolat merescut, però l’oratge que tant temen les festes falleres canvià de sobte. La pluja insistent i un vent perillós amenaçava amb la intenció d’impedir la “plantà” de les creus en amagar-se el sol. Tant fou així que la creu de Don Bosco no pogué suportar les ràfegues del vent i caigué. Les inclemències atmosfèriques foren tant desfavorables que les creus s’acabaren de plantar l’endemà al migdia. La nit, doncs, fou desesperant. I més ho hauria sigut de no ser per la germanor fallera. A les quatre del matí, quan algunes comissions es quedaren sense clavells, tots aquells barris i societat als quals els sobraven flors no dubtaren en oferir-les a aquells que havien errat les previsions. Fins i tot hi hagué barris de València que dugueren clavells a Borriana ja ben entrada la nit. Però els contratemps no aconseguiren minvar la il·lusió dels fallers, que creixia al temps que disminuïen les facilitats. Borriana bullia de festa, amb les grues enlairant les creus, que ballaven sota un vent amenaçador, amb els fallers enfilant-se per les bastides i amb el millor dels ambients fallers, que no és sinó el que uneix les comissions sota la més desfavorable de les situacions.

L’endemà, amb les creus plantades, els carrers de Borriana s’ompliren de goig. Les 17 xarangues que acompanyaven cadascuna de les comissions amenitzaren les desfilades, tant a l’hora de rebre els premis com en la tradicional visita a les creus guanyadores. És diria de la festa fallera, doncs, que millora amb les dificultats.

D’altra banda, el repartiment dels premis, que no entén ni de pluja ni de vent, fou d’allò més complicat, ja que a la pugna que mantenien la Bosca i l’Escorredor s’uniren el barri València i la Mota amb unes creus de gran qualitat que dificultaren la tasca del jurat. Amb tantes creus mereixedores de premis, tothom emetia hipòtesis, la majoria de les quals haurien pogut ser vàlides, però el jurat, format per membres de les 17 comissions que plantaren creu, ja havia realitzat l’avaluació dels monuments i havia atorgat el primer premi de creus majors i el premi a la millor creu al barri la Bosca, comissió que, a més, guanyà el segon premi de creus infantils. L’Escorredor, però, guanyà el segon premi de creus majors i el primer premi de creus infantils, de manera que ambdues comissions es repartiren els millors guardons.

Tant la creu major de la Bosca com la de l’Escorredor posaren de manifest la capacitat de superació dels artistes borrianencs. Foren unes creus exquisides de formes capritxoses amb una combinació del blanc i el roig que

sorprenia el visitant, ja que era impensable que es pogueren aconseguir aquells efectes utilitzant dos colors només. L’Escorredor es basà en un disseny clàssic que, després de sofrir les modificacions artístiques adequades, es transformà en un monument modern. La Bosca, en canvi, aposta per una disposició avantguardista amb una combinació de formes fantasioses que sols tenien sentit disposades estratègicament per a representar una creu. La millora de les formes fou possible gràcies a l’ús del “suro blanc” com a carcassa. Definitivament, i després dels espectaculars monuments que s’havien plantat anys arrere, les creus de Borriana havien demostrat que eren de visita obligada per a tot amant de l’art.

La Bosca, 1998. Primer premi i premi a la millor creu. L’espectacular disseny de la Bosca combinava tres formes distintes disposades enginyosament. Algunes zones, com les que assenyalaven els extrems horitzontals i el superior recordaven animals marins. Per a cobrir l’esquelet s’utilitzaren 1.300 dotzenes de clavells.

La creu s’envoltà amb un jardí grandíssim que proporcionava un ambient de tranquil·litat, idoni per a la contemplació del monument central.

Vist tot el conjunt, el visitant foraster es preguntava sovint que és allò que tenen els fallers que els crea la necessitat de construir paratges i monuments com el de la Bosca per a enderrocar-los al tercer dia, però la resposta sols la comprenen els mateixos fallers, els artistes del més efímer dels arts.

L'Escorredor guanyà el primer premi de creus infantils en 1998 amb una creu en forma de papallona. El voltant es decorà amb motius infantils, com ara, lletres i dibuixos.

L'Escorredor, 1998. Segon premi.

La creu de l'Escorredor era una variant artística de la creu llatina. El tractament dels colors en els pals horitzontals recordava una creu de la classe espiraliforme. A banda de l'excel·lent creu, destaca del conjunt l'altar, un mosaic que combinava el verd i el roig. La zona es decorà de manera que el visitant podia arribar als peus de la creu per dins del magnífic jardí.

Les creus de 1999 encetaren en nou Reglament de Règim Intern de les Falles de Borriana que entra en vigor l'endemà de Sant Josep. La normativa era el resultat del Segon Congrés Faller i dedicava el capítol huité a les creus de maig. Les falles, que havien nascut a Borriana en 1928 de la mà de Carlos Romero Vernia "el Lianté", i les creus magenques que s'instauraren en la ciutat en 1944 evolucionaven junt amb el pas del temps i calgué una reflexió seriosa i profunda sobre la reglamentació de les festes modernes.

En aquells temps eren les cinc primeres comissions del llistat anual les encarregades de realitzar les tasques del jurat. Cada comissió elegia un membre perquè avaluara els monuments i, abans d'emetre el veredict final, es comprovaven les puntuacions i s'arribava a un acord que de vegades estava manipulat, ja que cada membre del jurat defenia sovint la seua creu. De fet, en alguna ocasió es decidiren els primers premis amb el recurs aleatori de la moneda llançada a l'aire. Per a corregir els defectes de la constitució del jurat i garantir l'objectivitat, Paco Collado, Secretari de la Junta Local Fallera des de 1996, proposà una forma nova per a constituir el comitè avaluador que consistia a incloure totes les comissions en el jurat. Cada comissió votaria totes les creus, llevat de la seua, i se n'exclourien dues puntuacions: la màxima i la mínima. La proposta s'aprovà en un ple extraordinari de la Junta Local Fallera i es duqué endavant fins que arribaren de les normes estipulades en el Segon Congrés Faller, on se gestà el nou reglament que regularia les festes falleres de la ciutat.

Tot i que algunes normes ja s'havien aplicat anteriorment, el capítol huité del nou reglament, que desenvolupava en 13 articles les normes a les quals s'havien de sotmetre les creus de maig, aclarí definitivament els aspectes relacionats amb les dates magenques, el lloc on s'havien de plantar les creus, els materials que calia emprar, les dimensions dels monuments, el repartiment de l'ornamentació de la creu infantil i major, la forma d'elegir el jurat i els criteris per a puntuar les obres. Així, doncs, la celebració de la festa de les creus es faria coincidir amb el primer dissabte de maig, i si el dia 1 del mes floral coincidira en diumenge, se celebraria l'últim dissabte d'abril. L'emplaçament de les creus seria obligatòriament el mateix que s'utilitzava habitualment per a plantar la falla, tot i que aquesta norma podria alterar-se sempre que el Ple de la Junta Local Fallera aprovava un canvi de lloc per motius consistents, cas que se sol·licitara per escrit 15 dies abans de la "plantà". D'altra banda, Les creus haurien d'estar confeccionades totalment amb flors i ornaments naturals. A més, la creu major no hauria de tindre una altura inferior als dos metres, mentre que la infantil no podria excedir d'1,25 metres d'altura, sense tenir en compte les dimensions del pedestal en els dos casos. Les dues creus, infantil i major, de cada comissió no podrien compartir els elements complementaris, com ara, jardins, fonts o estanys, i haurien d'estar separades i aïllades, tal com dos monuments independents, amb qualsevol classe de tanques. Seguint aquestes directrius, els monuments, creus i complements, haurien d'estar plantats i ultimats a les nou del matí del

dissabte i caldria notificar l'inici del treball a la Comissió Permanent de la Junta Local Fallera 15 dies abans de començar el condicionament del lloc. Amb tot açò, la possibilitat d'obtenir premis i el fet de rebre les subvencions que s'acordaren per a afavorir la participació estarien sotmesos a l'acceptació i execució de les normes estipulades en el reglament i quedarien fora de concurs, i per tant, al marge de les subvencions, les creus que no compliren les normes. El Ple de la Junta Local Fallera tindria la potestat per a elegir els membres del jurat qualificador, que hauria de puntuar els monuments valorant la creu de forma aïllada en un 60% i els elements complementaris en un 40%. Després, a la una del migdia del primer dissabte de maig i en les Oficines de la Junta Local Fallera, el Secretari de la Comissió Permanent de l'esmentada junta realitzaria el recompte dels punts adjudicats a cada creu. La creu major de major puntuació, sense tenir en compte els ornaments complementaris, obtindria el Premi a la Millor Creu. Les actes del recompte, així com les actes de les qualificacions, s'exposarien en el Tauler d'Anuncis del Magnífic Ajuntament a partir de les huit de la vesprada del dilluns següent i durant un termini superior a 15 dies. Finalment, el lliurament dels premis es faria el dissabte a l'hora i en el lloc que determinara el Ple de la Junta Local Fallera. Amb aquests acords, doncs, arribà la setmana de les creus.

En 1999 Borriana començà a experimentar la transformació dels carrers el dimecres 28 d'abril. Obrers, fusters i fontaners acudiren als emplaçaments per a començar a construir els jardins que adornarien les creus. Eren persones de la classe treballadora que realitzaven la tasca floral per ser fallers i, a banda del temps, no dubtaven en aportar materials de la manera més altruista. Potser aquesta siga la clau, tal com insinuà el cronista Ninot, que explicava la qualitat de les creus de la perifèria, molt superior a les del centre de la ciutat, on estaven les societats que no disposaven de treballadors per a enjardinar el voltant de les creus. La Mercè, però, era un barri del centre de la ciutat que aconseguia unes creus meravelloses. La "plantà" oficial es programà per al divendres. A poqueta nit els monuments ja mostraven la bellesa que haurien de lluir durant tot el cap de setmana. Els veïns s'acostaren als emplaçaments per a comprovar que l'art borrianenc se superava any rere any i deambularen per la ciutat per a meravellar-se'n amb l'observació de les 20.000 dotzenes de clavells que decoraven les creus. Fou aleshores quan es comprovaren els rumors, ja que s'estaven plantant 32 creus, i no 34. L'endemà, la premsa corroboraria que Borriana comptava amb 16 comissions, i no amb 17, perquè la del Centre Espanya encara no estava constituïda.

Una de les anècdotes més simpàtiques de les creus de 1999 fou la que recordà anys després Antonio Gumbau. Ell havia fet la creu infantil del barri d'Onda l'any anterior, ja que la seua filla havia sigut la Fallera Major del barri. Quan acabà la festa, els membres de la comissió desmuntaren el jardí, però Gumbau volgué conservar la carcassa de la creu amb què havia obtingut el seté premi. L'any següent, la comissió de l'Axiama li demanà que confeccionara la creu i l'artista, sense pensar-ho dues vegades, aprofità l'esquelet que havia guardat i el cobrí de flor.

La Bosca, 1999. Segon premi.

Seguint la idea de construir la creu disposant peces iguals, la Bosca plantà una creu, predominantment blanca, unint cinc figures bessones. L'efecte aconseguit els va suposar el segon premi.

El fet hauria passat desapercbut si no haguera sigut perquè els fallers del barri d'Onda comprovaren que la seua creu, guardonada l'any anterior amb el penúltim premi, guanyava l'any següent el segon premi per a l'Axiàmo. Tot i això, l'anècdota fou motiu per a somriure una vegada més.

Una altra anècdota tindria lloc l'any següent. Habitualment, la publicació El fallero incloïa les fotografies de les creus guanyadores de l'any anterior, de manera que servia com a testimoni dels fets magencs per a refrescar la memòria dels nostàlgics. Així, doncs, l'any 2000 aparegué en El fallero la creu del barri la Bosca, que havia guanyat el primer premi quatre anys seguits, encara que, realment, no guanyà el primer guardo en 1999. I és que, de vegades, la inèrcia es confon amb una justificació de l'atorgament dels premis.

Sense el Centre Espanya en actiu, amb unes normes noves per a adjudicar els premis i amb simpàtiques anècdotes les creus veren la llum a trenc d'alba del dissabte. Poc després, el jurat, format per un representant de cada comissió, visità les obres i a les sis de la vesprada es lliuraren els premis. La creu guanyadora fou la corresponent al barri València, que aquell any aconseguí llevar el lideratge a la Bosca, almenys per un any, i obtindre també el premi a la millor creu. La Bosca, doncs, n'obtingué el segon. La resta de premis els van rebre l'Escorredor (tercer), la Mota (quart), el barri d'Onda (cinqué), la Mercé (sisé), el Raval (seté) i el barri Sant Blai (huité). Quant a les creus infantils, el barri d'Onda en guanyà el primer, seguit de l'Axiàmo (segon), la Bosca (tercer), l'Escorredor (quart), Quarts de Calatrava (cinqué), barri València (sisé), Societat de Caçadors (seté) i el barri Sant Blai (huité).

El diumenge, abans de fer-se de nit, les creus abandonaren els carrers per a tornar-hi, sens dubte, un any després.

Escorredor, 1999. Tercer premi.

Amb tota probabilitat, la creu que plantà l'Escorredor en 1999 mostrà la màxima abstracció fins aleshores. El monument recordava un arbre sense fulles i amb branques capritxoses al temps que mostrava els quatre braços de la creu amb formes redones. L'obra, doncs, fou de les més impactants. Per a decorar el voltant, els de l'Escorredor idearen un jardí en què predominava l'arquitectura i els espais arenosos sobre la vegetació.

Creu infantil de l'Escorredor, 2000. Segon premi.

De la ploma del cronista Ninot, la premsa confirmà en l'any 2000 que la festa de les creus a Borriana era única a la Comunitat Valenciana per la manera de desenvolupar les activitats i, sobretot, per la grandiositat dels monuments. Fou aleshores quan, fent la comparança amb altres llocs de tradició magenca, els borrianencs compregueren que calia obrir la festa perquè fóra un referent per tot arreu del món. De fet, era lamentable que l'encisadora observació dels monuments fóra un privilegi dels borrianecs només o, en el millor dels casos, d'alguns curiosos dels pobles veïns. Calia, doncs, pensar en una bona publicitat per a aconseguir que les creus de Borriana foren un reclam turístic, perquè capacitat d'atracció no els faltava. Més avant, ja en el segle XXI, l'Ajuntament es proposaria el fet d'aconseguir que la festa magenca de Borriana fóra d'interés turístic nacional.

Les creus de maig havien nascut a Borriana gràcies a una iniciativa que trobà les condicions idònies per a desenvolupar-se, ja que hi havia a la ciutat una tradició

magenca ben arrelada. De seguida, la Junta Local Fallera decidí que la creu anunciaria que en març de l'any següent i en el mateix lloc hi hauria una falla, de manera que la confecció de la creu abandonà lleugerament el sentit religiós per a convertir-se en un fet faller, però la modificació respecte al sentit del monument no aconseguiria sinó fer de les creus uns monuments extraordinaris on el més pur dels arts efimers superaria amb escreix qualsevol mostra magenca d'altres llocs.

Per a concloure la dècada, l'Ajuntament programà distintes activitats al voltant de les creus. La programació es publicà mitjançant un fullet on, a banda d'un plànol que indicava cadascun dels llocs on hi hauria una creu, quedaven reflectides totes les activitats programades, com ara, exposicions, un concurs de pintura ràpida i una fira alternativa. La idea, de gran acceptació, es repetiria durant els anys següents per a fer de les creus de maig una festa plural on tothom poguera participar segons les habilitats i els interessos.

La Bosca guanyà el primer premi i el premi a la millor creu en l'any dos mil amb una creu confeccionada per Juan Vidal. L'artista recordaria aquest monument com al millor que havia fet. Li agradà especialment la idea de col·locar una creu roja sobre una blanca. Per a construir el monument, utilitzà 1.400 dotzenes de clavells i dues vidrieres de colors on estaven representats distints motius locals, com ara, l'Estany de la Vila, l'ermita de la Misericòrdia, el campanar i la parròquia de "el Salvador". El conjunt es decorà amb aigua, escultures i vegetació.

Creu infantil de la Bosca, 2000. Primer premi.

Amb aquest marc cultural arribaren per fi les creus de l'any 2000. El protocol fou l'habitual, amb "plantà", lliurament de premis, desfilades i festa als carrers, i per primera vegada se seguí fil per randa les directrius que marcava el Reglament de Règim Intern, per la qual cosa el jurat estigué compost per 17 membres, un de cada comissió, i es valorà de manera separada la creu, amb un 60%, i el jardí, amb un 40% del valor total. Per a un jurat novençà que mai no havia hagut de puntuar creus, la situació era ben complicada. La Bosca ja havia guanyat quatre primers premis consecutius durant la dècada, el barri València havia aconseguit el primer guardó l'any anterior i l'Escorredor, amb una creu excepcional, avisava, tal com va fer en 1999, de la mestria dels artistes del barri. Les creus, doncs, complicaren al màxim la tasca del jurat per l'altíssima qualitat artística i monumental. Finalment, sota la tensió obligada del moment, el jurà emeté el veredicté i atorgà el primer premi de creus majors

a la Bosca, comissió que també obtingué el premi a la millor creu i el primer premi infantil. D'aquesta manera, la Bosca recuperava el lideratge que havia perdut l'any anterior, però s'adonà que d'ara en avant, seria molt complicat repetir la gesta, ja que l'Escorredor demostrava any rere any que també optava al màxim reconeixement. Tant era així, que guanyà el segon premi de creus majors. El barri València en guanyà el tercer, mentre que la resta de guardons es lliuraren a la Mota (quart premi), a Quarts de Calatrava (cinqué premi), a la Mercé (sisé premi), al Camí d'Onda (seté) i al barri Sant Blai (huité). Pel que fa a la secció infantil, el primer i el segon premi es lliuraren tal com els corresponents a les obres majors. Així, doncs, la Bosca en guanyà el primer i l'Escorredor, el segon. Els altres premis seguiren l'orde Camí d'Onda (tercer), Sant Blai (quart), barri València (cinqué), Societat de Caçadors (sisé), Quarts de Calatrava (seté) i Axiama (huité).

L'Escorredor guanyà el segon premi de l'any 2000 amb un disseny tan abstracte com el de l'any anterior. Ambdós monuments anunciaven a crits que el Barri estava disposat a ser un referent de les obres magenques. De fet, a partir de l'any següent, les magnífiques creus d'aquest barri aconseguïren proclamar-se durant molts anys com a les millors de Borriana.

Jarova.

En el taller florecen
palabra y pensamiento,
flores que al recibirlas
torna el taller en cielo.
Y sobre el rudo banco
del pobre carpintero,
el vaiven de la sierra
va aserrando misterios.
En el suelo han caído
cruzados dos maderos.

José Esteve

ELS PRIMERS ANYS DEL SEGLE XXI

L'admirable evolució de les creus de maig durant les èpoques anteriors tocava a la porta del nou segle amb grans i merescudes pretensions. Els monuments, tant els cruciformes com els ornaments que els envoltaven, havien abastat una qualitat impensable en altres temps i en altres llocs. Ja en l'any 2000 els cronistes consideraven que la festa magenca de Borriana havia d'arribar més enllà de les fronteres i a poc a poc els màxims responsables de la festa s'adonaren que la idea no era, ni de bon tros, una absurda quimera, sinó una conseqüència obligada de l'art floral borrianenc. Calia, doncs, pensar en alguna classe de publicitat perquè les creus foren un atractiu turístic, de manera que el comerç local podria aprofitar la visita dels forasters, i lluitar perquè la festa fóra d'interés turístic nacional, en primera instància, i internacional, amb el temps i l'esforç de totes les entitats implicades.

A hores d'ara, a punt d'encetar la festa de l'any 2008, les creus de Borriana estan reconegudes pels especialistes com a les més majestoses, impactants i artístiques, però el reconeixement encara no és oficial. I és que de vegades els papers no poden transmetre l'observació in situ, per molt explicatius que siguin. No obstant això, el temps posa cadascú en el seu lloc i les creus de Borriana, tard o prompte, estaran reconegudes burocràticament. Quan aplegue eixe moment, el poble de Borriana haurà d'agrair als fallers que ens observen des del cel, als qui encara treballen cada maig i, sobretot, a alguns artistes, com ara, Ortells, Vidal, Gumbau o Villalta, entre altres, la perseverança des de 1944, el treball sense lucre i la il·lusió que només pot comprendre un faller. Un camí festiu que arranca de 1944 ha travessat els anys embellint-se cada maig i estant cada volta més prop del cel.

Amb els anys, la festa ha après d'ella mateixa i, no sols ha millorat, sinó que s'ha enfortit. La creu, com a element fonamental, ha experimentat una transformació formal que l'ha duta de ser un esquelet de fusta revestit de flors, com digué el cronista Safont, a esdevindre una pinzellada magistral en el llenç de l'aire. Al mateix temps, els jardins que les envolten són en l'actualitat un trosset del paradís. I tot açò, gràcies a l'esperit faller que, instal·lat en les ànimes, guia el poble de Borriana a través d'un camí de foc i de flors. A més, l'Ajuntament i, en ocasions, algunes comissions, programen activitats complementàries perquè la festa de les creus ofereisca distintes alternatives, tant al veí com al visitant.

De la mateixa manera que va ocórrer durant les dècades anteriors, almenys els set primers anys del segle XXI estigueren dominats pels barris. Les societats encaminaven sovint l'esforç cap a la falla, però els barris, que no podien competir contra unes pires falleres de pressuposts elevadíssims, dirigiren les intencions cap a les obres que es podien obtenir amb l'esforç, com ara, les creus. Durant aquests anys, tres comissions s'endurien els millors premis, tant amb les creus majors com amb les infantils, i un d'ells, l'Escorredor, s'imposaria sobre

Barri València, 2001. Tercer premi.

Els del garbó idearen una creu de fantasia carregada de virtuosisme. Els traços allargats que la formaven semblaven flames que es desprenien del centre, assenyalat per una creu grega. La figura era el resultat de variar un element cruciforme amb motius fallers, com ara, el foc. Un camí duia als peus de la creu, de manera que es jugava amb el concepte de la festa magenca, que és, precisament, l'inici del camí que du a les falles de Sant Josep. Així, doncs, avançar pel camí cap a la creu era, poèticament, avançar pel camí que du a les falles.

la resta erigint-se com a guanyador indiscutible durant set anys consecutius. Havia començat, doncs, el regnat de l'Escorredor. Les altres dos, la Bosca, que havia dominat la dècada anterior, i el barri València, acapararien la majoria dels segons i tercers premis.

Actualment, la ciutat bull de màgia al ple de la primavera. Dies abans de la "plantà" els fallers tallen alguns carrers per començar la tasca floral que, amb la magnificència actual, no pot concloure en una nit. Dies després, les creus decoren la ciutat, amb l'extrem superior besant el cel, les falleres desfilen, la música crida la festa i els veïns ixen al carrer amb el sentiment de ser poble, de pertànyer a una comunitat amb una història envejable que es perd en les reminiscències del temps. I Borriana, orgullosa, vol acollir a tots aquells que desitgen gaudir de la festa de les creus i embadalir-se amb l'observació dels monuments.

Creu infantil de l'Escorredor, 2001. Primer premi.

En un entorn infantil on predominava la varietat de colors, una combinació de creu grega i pomejada hi apareixia suspesa en l'aire. La dificultat d'obtenir formes florals ben definides en un monument infantil radicava en les dimensions reduïdes, que dificultaven la consecució de traços ben marcats amb la col·locació dels clavells.

Creu de l'Escorredor, 2001. Primer premi.

La creu combinava a la perfecció la tendència avantgardista de l'abstracció amb els traços tradicionals de les creus. Els quatre braços es mostraven amb claredat, tot i que les formes de cada part no eren lineals, sinó capritxosament curvilínies, com si estiguessen sotmeses al vaivé de la mar. De les cinc peces que formaven la creu, tres iguals constituïen els braços superiors, mentre que les altres dues formaven l'extrem inferior combinant dues formes distintes. Malgrat els tres dissenys distintes que s'empraren per a concebre el monument, el conjunt estava ben equilibrat i presentava un moviment espiraliforme aconseguit amb el tractament del blanc i el roig. L'entorn combinava simètricament elements arquitectònics, vegetació i aigua. La longitud dels doïls que eixien de l'estany proporcionaven un ambient de frescor i provocaven que, observant la creu des de lluny, la zona central de la creu apareguera sobre un cos en moviment.

LA CASA

SATUR

PAELLAS ARROCES

PREMIO
A LA
CASA
DE
CASA

Barri València, 2001. Tercer premi.

La primera comissió que començà a preparar l'emplaçament de la creu en l'any 2001 fou la Bosca. Les seues creus s'havien imposat durant cinc anys de la dècada anterior sobre la resta i enguany volien repetir l'èxit. El dimarts dia 1 de maig tallaren el carrer per a dissenyar sobre el sòl el jardí que hauria de contindre una creu coberta per 1.500 dotzenes de clavells. L'endemà tallaria el carrer Sant Vicent la Societat de Caçadors i, a poc a poc, la resta de les 17 comissions farien el mateix als emplaçaments respectius. La quantitat total de flors utilitzada seria de 10.000 dotzenes de clavells.

Mentre els fallers treballaven en la construcció dels monuments, el President de la Junta Local Fallera exportava la festa. L'edil Granell visità les fires de turisme de Madrid, Saragossa, Barcelona i Bilbao per a oferir la Borriana floral i encetar així la divulgació que les creus demanaven a crits. Hui en dia, les creus borrianenques són una referència per als entesos gràcies al treball de les institucions, que s'han preocupat de donar a conèixer les nostres creus a tots els qui han sabut apreciar-les i, sobretot, gràcies a la dedicació de fallers, moltes vegades anònims, que fan de la seu fallera una segona casa. En un ambient borrianenc, en el qual no falta la ironia subtil i un pessiguet d'orgull, els fallers parixen art per a mostrar-lo durant un parell de dies i, tan bon punt acaba la festa, inicien la idea per a l'any següent. El fet sol passar infravalorat per als borrianencs, tal com ha ocorregut sovint en altres ambients, de manera que, certament, a Borriana és més miraculós el sant que ve de més lluny, però quan un visitant transmet, amb la

paraula o el gest, la sensació que li produeix la contemplació de les nostres creus, ens adonem que el nostre poble és un vertader bressol d'art i cultura. L'afirmació anterior troba un dels fonaments en la trajectòria magenca de la ciutat, però en l'any 2001 no caldria viatjar en el passat per a comprovar-la, ja que les creus superaren, per enèsima vegada, les anteriors. Es podria pensar que la causa fou la pugna entre les comissions més representatives, però la veritat és que l'avanç emanà de l'esperit faller. No obstant això, algunes comissions volien desbancar la Bosca, que havia dominat l'any anterior. L'Escorredor i el barri València, doncs, s'esforçaren al màxim per a aconseguir el primer premi i la Bosca, sabedora de les intencions, aprofità l'experiència per a repetir la gesta dels anys anteriors. Aquesta rivalitat no aconseguiria sinó augmentar considerablement la qualitat dels monuments.

Una vegada plantades les creus, el jurat comprengué que la tasca avaluadora era un suplici. La Bosca continuava mostrant creus de màxima bellesa, però l'Escorredor, que ja havia avisat durant els anys anteriors que tenia una capacitat sensacional per a construir creus, presentà un monument gegantí, enginyós i d'elaboració perfecta que acaparà el millor guardó. El barri València hagué de conformar-se amb el tercer premi. I així ocorregué també amb la pugna de la vessant infantil. Havia arribat el temps de l'Escorredor, de les creus amb capacitat d'impressionar l'observador a pesar de recordar la creu de l'any anterior. Quan arriba el mes de maig, el món faller està expectant. Tothom vol visitar la creu de l'Escorredor i comprovar com se supera una creu insuperable.

Creu infantil de l'Escorredor, 2002. Primer premi.

En aquesta ocasió, l'Escorredor trià les estacions per a ambientar la creu. Els elements característics de l'hivern (cases amb el sostre cobert de neu, trineus i ninots de neu) eren l'antítesi de l'estiu, a l'altre costat del monument, on destacava una caseta de bany. La creu, perfectament traçada, recordava la transició primaveral entre les estacions antagòniques. La tardor, a un costat de la creu, també estava representada amb un arbre sense fulles. El voltant del monument es col·locaren els noms dels mesos i de les estacions.

Malgrat la dificultat del disseny de les creus infantils, ja que no podien excedir d'1,25 metre d'altura, l'escorredor aconseguí elaborar-ne una grega amb formes ben definides.

Creu de la Junta Local Fallera, 2002.
Anuncia el 75é aniversari de les falles de Borriana.

La Mota, 2002. Homenatjava l'inici de l'exercici 75é de les falles de Borriana.

L'Escorredor, 2002. Primer premi.

No faltava cap element en el monument que presentà l'Escorredor. Mosaics, vegetació, camins, bancs, fonts i tota classe de complements ocupaven l'emplaçament. Fins i tot hi havia l'esbós de la creu a un costat, mentre que a l'altre hi havia una paleta de pintor al·lusiva. La simetria del magnífic conjunt sols la trencaven algunes zones del monument principal. D'aquesta manera, la possible monotonia de l'efecte espill es veia delicadament alterada i relaxava l'observació de l'obra. La creu era un conjunt de formes variades. Els extrems superiors eren semblants a l'inferior, sobre el que es recolzava una flor invertida. El centre estava ocupat per peces que feien d'enllaç entre la simetria d'alguns elements i la asimetria global de la creu. La flor invertida i el traç de color rosa que eixia del centre trencaven la uniformitat, tal com un condiment agradablement sorprenent.

Les creus, concebudes antigament tal com dos pals creuats, havien evolucionat tant que mostraven la forma cruciforme a base d'elements imaginatius combinats adequadament. La nova tendència, doncs, possibilitava que la tasca del creador gosara d'una llibertat capaç de produir vertaderes obres mestres de l'art efímer. Els entorns de les creus s'havien convertit en paratges idíl·lics, capaços de transportar l'observador als llocs més fantàstics i la festa, cada vegada més completa, feia d'un cap de setmana magenc, una estona on prevalia el goig i la bellesa. En aquest ambient, i havent guanyat l'any anterior el primer premi tant amb la creu major com amb la infantil, l'Escorredor volgué assegurar-se que en 2002 repetiria l'èxit i començà el treball amb molt de temps per davant, pressupostà la creu major amb 8.000 euros i demanà 2.000 dotzenes de clavells per a revestir els monuments. A tot açò, afegí un disseny modern i espectacular que no deixà cap dubte quan els veïns i el jurat el contemplaren al bell mig del carrer.

17 comissions falleres plantaren les creus de 2002, de manera que un total de 34 creus embelliren els carrers de Borriana durant un cap de setmana per a celebrar la festa de maig. L'ambient, les aportacions al món faller i la bellesa dels monuments foren els aspectes més importants, però a més calia afegir els premis que motivaven la tasca. El resultat fou que el monument de l'Escorredor guanyà el primer premi de creus majors, seguit per la Bosca (segon), barri València (tercer), la Mercé (quart), el Club 53 (cinqué), Quarts de Calatrava (sisé), la Mota (seté) i la Societat de Caçadors (huité). L'escorredor també guanyà el primer premi de creus infantils, davant del barri València (segon), la Mercé (tercer), la Bosca (quart), el barri d'Onda (cinqué), Sant Blai (sisé), la Ravalera (seté) i l'Axiomo (huité).

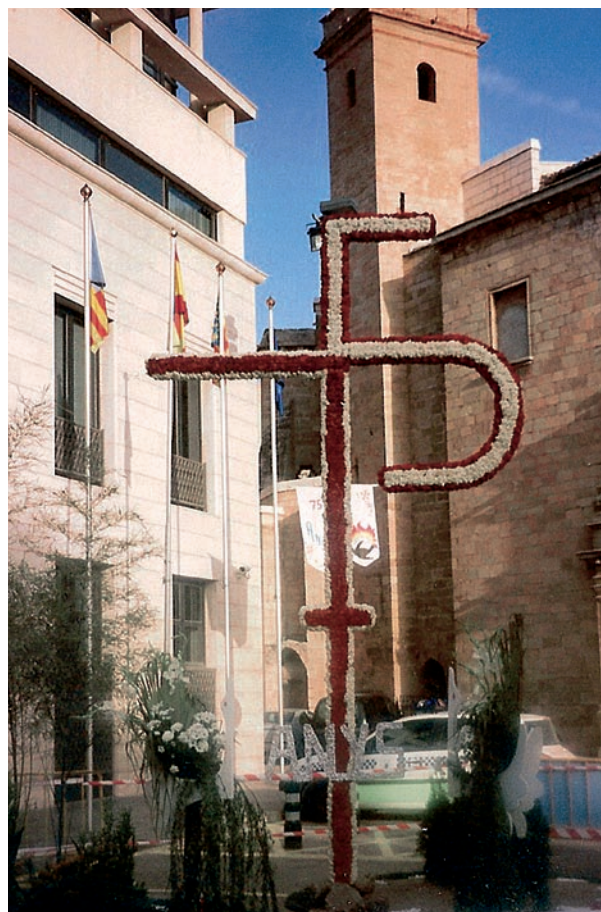

Des que en 1928 s'importà la festa de les falles a Borriana de la mà de Carlos Romero Vernia, a qui se li ocorregué en un sopar informal la brillant idea de plantar una falla, moltes han sigut les comissions i els grups d'amics o de veïns que n'han plantat, de falla. Durant les primeres dècades de la història fallera de Borriana, era ben fàcil trobar-se una falleta en qualsevol carrer, ja que eren molts els grups veïnals que mamprenien la tasca de confeccionar una falla infantil per a cremar-la la nit de Sant Josep. Una de les primeres iniciatives infantils va nàixer al col·legi dels Carmelites, els alumnes del qual plantaven sovint la falleta a la porta de l'escola i confeccionaven les crítiques corresponents. També altres grups en plantaren, de falles infantils, com ara, moltes associacions veïnals dels carrers inscrits al barri de la Mercé. Amb un ambient faller que s'obria pas per tots els carrers de Borriana, les comissions majors naixien al cor dels barris i de les societats, però no totes aconseguiren mantindre la continuïtat. Llevat de la tràgica excepció de la Guerra Civil, algunes comissions plantaren falla cada exercici des de l'any en què es van formar, altres, com la Mercé, trencaren la continuïtat sols en 1946, ja que no pogueren suportar la nevada, i unes poques es mantingueren al llarg del temps a pesar de deixar sense falla algun exercici, com li ocorregué a la Vila. Moltes comissions, però, hagueren de quedar-se pel camí. Els avatars del temps, doncs, no feren sinó consolidar les iniciatives falleres de les comissions que han perdurat fins a l'actualitat.

Com a homenatge històric, cal recordar totes les comissions que, almenys alguna vegada, plantaren falla i l'any que ho feren per primera vegada: la Mercé (1928), la Vila (929), el barri València (1929), el barri d'Onda (1930), l'Escorredor (1931), Plaça del Mercat (1932), Alqueries de Santa Bàrbara (1932), barri Sant Blai (1933), la Ravalera (1934), el Pla (1935), la Mota (1945), la Societat de Caçadors (1943, de manera no oficial i 1945 inscrita en el llistat de la JLF), Filharmònica (1955), Sport Ciclista (1955), Centre Espanya (1956), Nostre Bar (1958), Alqueries-Estació (1959), Cooperativa de Llauradors (1964), Club Ortega (1965), Chicharro (1970), Club 53 (1972), la Bosca (1977), l'Axiama (1981), Frontó Esportiu (1981), Don Bosco (1989) i Quarts de Calatrava (1993). A totes aquestes comissions, algunes de les quals variaren els noms durant el transcurs dels anys, caldria afegir l'espòròica Falla del Port, que ja en 1945 plantava monument.

Durant els primers anys del segle XXI, només 17 de les 26 comissions reconegudes que es formaren durant la història continuaven en actiu i plantaven falla i creu de maig: la Mercé, la Vila, el barri València, el barri d'Onda, l'Escorredor, el barri Sant Blai, la Ravalera, Chicharro, la Mota, la Societat de Caçadors, Centre Espanya, Club Ortega, Club 53, la Bosca, l'Axiama, Don Bosco i Quarts de Calatrava. Aquestes 17 comissions, doncs, foren les que plantaren creu en maig de l'any 2003.

Les creus de l'any 2003 es caracteritzaren per un gran atreviment quant al disseny. De fet, la premsa comentà que era difícil veure el dibuix clàssic de la creu entre les línies innovadores que traçaren els artistes, els quals buscaven l'originalitat en les obres respectives.

Creu de la falla la Vila, 2003.
Anunciava el 75é aniversari d'aquest barri faller.

La dificultat de la tasca avaluadora, doncs, no millorava. És més, el jurat, format per un membre de cada comissió, tenia cada any més problemes per a decidir l'orde dels premis. Amb la creu de l'any 2003, el barri València anunciava que començava el seu 75é aniversari i volgué construir un monument guanyador. També la Vila iniciava les activitats del 75é aniversari i la Bosca, que tants anys havia plantat la millor creu de Borriana en la dècada anterior, volia recuperar el lideratge. Així, doncs, i afegint la competència d'altres barris de gran tradició magenca, la rivalitat desembocà en pressupostos que en algunes comissions foren de 6.000 euros i, per tant, en unes creus de tanta qualitat que obligaren el jurat a filar prim. No obstant això, els primers guardons no deixaren lloc al dubte, ja que l'Escorredor s'imposà clarament sobre la resta de comissions i rebé el primer premi de creu majors i el primer de creus infantils. El barri València rebé els dos segons premis, de manera que començà excel·lentment el 75é exercici, i la Bosca hagué de conformar-se amb els dos tercers premis. La Vila, però, obtingué el quart premi de creus infantils que, tenint en compte la pugna d'aquell any, fou un premi magnífic. L'orde dels premis majors fou Escorredor, barri València, Bosca, Ravalera, Societat de Caçadors, Centre Espanya, Quarts de Calatrava, i Mercé. Els premis infantils s'atorgaren seguint l'orde Escorredor, barri València, la Bosca, la Vila, barri d'Onda, la Mercé, Quarts de Calatrava i la Ravalera.

Creu infantil de l'Escorredor, 2003. Primer premi.

La creu estava formada per tres peces distintes, però harmòniques entre elles, de manera que es demostrava una vegada més l'originalitat a l'hora de variar la forma de dos pals creuats.

El concepte del monument estava pensat per a presentar distintes cultures del món, com ara, els esquimals, els japonesos, els africans o els indis, entre altres, i la bola del món, que servia com a pedestal de la creu, reunia tots els països sota el símbol magenc.

Creu infantil de la Vila, 2003.

La creu recordava un viler, l'emblema de la Vila.

L'Escorredor, 2003. Primer premi.

La creu oferia dues classes d'observació. Des de lluny semblava una creu espiraliforme i d'estructura llatina, per la distribució dels colors en els extrems superiors i per la diferència entre el pal vertical i l'horitzontal, però de prop destacaven les proporcions de la creu grega (amb els dos braços iguals) que es recolzava en una base semblant a una bota coberta de clavells.

Un jardí molt acurat, amb un estany cruciforme, com si fóra l'ombra de la creu, engalanava el conjunt.

Creus de Maig

2004

BURRIANA
1 i 2 de maig

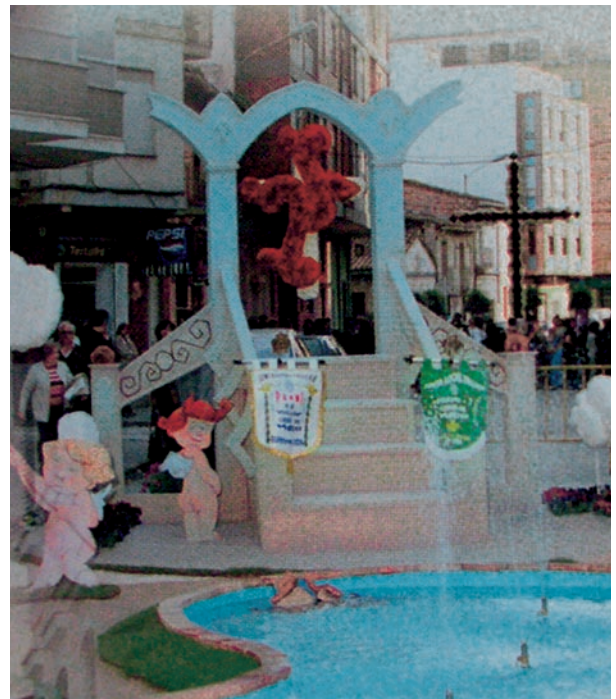
A pesar d'haver plantat creus a Borriana durant 60 anys, els fallers mamprenien la tasca cada exercici com si fóra la primera vegada. Eixa, precisament, és la vessant més meritòria de l'esperit faller, el fet de renàixer cada maig amb una comissió que mai no mira els èxits del passat, sinó que arremet contra el futur amb la mateixa il·lusió que un dia s'instal·là al bell mig dels barris i societats per a retre culte al foc primaveral. La creu de maig, al ple de la primavera, és el símbol que anuncia la falla següent i la majoria de les comissions falleres fan d'ella una veritable obra d'art més efímera que la falla mateixa per a proclamar als quatre vents que Borriana és una ciutat amb cos de fusta i pell de cartó, que mor i naix cada equinocci i que viu eternament a l'empara del pare foc. Amb el sentiment forjat en les últimes flames de la "cremà", les comissions començaren l'exercici 2005 amb les creus de l'any 2004. Una vegada més, moltes comissions volgueren confeccionar una creu guanyadora per distints motius. L'Escorredor volia mantenir-se com a líder indiscutible, la Bosca pretenia recuperar l'èxit de la dècada anterior, que encara recordava tothom, el barri d'Onda anunciava amb la creu que iniciava el 75é exercici faller i l'Axiama, que sempre havia estat en els millors llocs del palmarés, volia demostrar de nou la capacitat artística que li havia propiciat molts primers premis, entre creus infantils i majors, dels quals es recordaven especialment els huit primers premis consecutius de creus majors, des de 1984 fins a 1991. Amb aquesta situació, la rivalitat obligava els fallers a millorar les creus dels anys anteriors per a sorprendre amb monuments que pogueren deixar bocabadats els visitants. Tan bon punt el jurat d'incidències comprovà la legalitat de cada creu, el jurat avaluador, format per un membre de cadascuna de les 17 comissions participants en el concurs, visità les creus i les puntuà tal com indicava el reglament de 1999. El resultat fou que, per quart any consecutiu, l'Escorredor plantà la millor creu de Borriana, un dels millors monuments que hom recordava per com d'original era, per les dimensions i per l'acurada col·locació dels clavells. En aquesta ocasió, però, no pogué fer doblat a pesar de dispondre d'una creu infantil amb un escenari molt elaborat i ambientat en l'època medieval, ja que el 60% de la puntuació destinada exclusivament a la creu fou superat per la creu infantil del barri València, que es considerarà especialment original per estar suspesa d'un pòrtic. La Bosca guanyà el segon premi de creus majors gràcies a un jardí que contenia l'estany més gran de l'any i a un mecanisme que feia rodar la creu, de manera que es podia contemplar des de qualsevol angle. El barri València, el barri d'Onda, que celebrava el 75é aniversari, i l'Axiama obtingueren el tercer, el quart i el cinqué premi respectivament. El sisé premi, el seté i el huité s'atorgaren a la Societat de Caçadors, a la Ravalera i a la Mercé. Quant a la resta de premis infantils, l'Axiama en guanyà el tercer; el barri d'Onda, el quart; la Bosca, el cinqué; la Mercé, el sisé; la Societat de Caçadors, el seté i Quarts de Calatrava, el huité.

Després de lliurar els premis a la Llar Fallera, les reines del poble visitaren les creus acompanyades per la comitiva oficial i bressolades pels acords de les xaranges.

Creu major de la Vila, 2004.

Es tracta d'una creu llatina amb un cercle vegetal cèltic i decorada amb formes geomètriques.

Creu infantil del barri València, 2004. Primer premi.

La creu, de formes modernes, penjava d'un arc apuntat, tal com si estiguera enlairada per art d'encanteri. Una escalinata unia el monument principal amb el voltant, decorat amb un estany i amb figures tradicionals infantils.

Creu infantil de l'Escorredor, 2004. Segon premi.

Creu infantil de la Vila, 2004

L'Escorredor, 2004. Primer premi.
 El majestuós monument, considerat el millor de l'any, era de proporcions gegantines. De la mateixa manera que l'any anterior, l'Escorredor el va concebre combinant les dimensions de la creu llatina i de la grega. La part superior, molt filigranada, responia al traç grec, tot i que els dos braços horitzontals es ramificaven en dos i una gràciosa figura avícola assenyalava el centre. Baix, una peça unia la part superior amb el pedestal al temps que prolongava el pal vertical i li donava al conjunt les proporcions de la creu llatina. Tal com en la creu de l'any 2001, la distribució dels colors era longitudinal, és a dir, no hi havia peces monocolors, sinó que els clavells d'un mateix color es distribuïren com si respongueren a una pinzellada que canviara de pintura en canviar el sentit del traç.

VALERO

Lola Capella

La Subasta

LA SUBASTA

JUNTA LOCAL FALLERA
PREMI
A LA
VILLOSA
CREU DE
MAIG
BURRIANA 2004

JUNTA LOCAL FALLERA
PREMI - 1
ORDI DE
MAIG
CIUDA DEL RECREOLLAMA
MAYO 04

In. Fra

CREUS DE MAIG 2005

BURRIANA

DEL
29 D'ABRIL
AL
2 DE MAIG

MAGNÍFIC AJUNTAMENT
DE BURRIANA

Les festes de l'any 2005 foren de les més amenitzades i populars. L'Ajuntament pretenia que la festa de les creus de Borriana es declarara d'Interés Turístic Nacional i no dubtà a l'hora de patrocinar totes les activitats que naixien al si de les comissions. De fet, totes les iniciatives festives del poble s'han originat en els grups veïnals i les autoritats només han hagut de potenciar-les amb facilitats i patrocinis. Per això, la premsa suggeria que caldria incrementar les dotacions econòmiques perquè els fallers, que són els únics que poden aconseguir amb el seu treball uns monuments que interessin a tota la nació, se sentiren més recolzats i estimulats. Tant la festa de les falles com la de les creus es fonamenta en la tasca dels membres de les comissions, sense els quals no seria possible que Borriana fóra un referent de les festes més ben organitzades i més espectaculars que es poden trobar enlloc. Els fallers dediquen moltíssim temps, esforç i diners perquè la festa siga un fet gloriós, per això necessiten que les ajudes econòmiques s'incrementen cada any, ja que en cas contrari la qualitat dels monuments i de la festa corre el perill de minvar. No obstant això, l'ingeni dels fallers ha sigut la clau per a mantindre l'excel·lent nivell festiu dels últims anys. A banda de les aportacions econòmiques dels veïns i de les quotes estipulades en cada comissió, amb els nous temps s'hi han afegit alguns patrocinadors particulars que han ajudat a millorar els monuments any rere any. Amb l'esperit de donar a conèixer la festa de les creus i d'agermanar les distintes comissions, en l'any 2005 es dugueren a terme moltes activitats. El diumenge 1 de maig hi hagué jocs infantils a la plaça Quarts de Calatrava i, a les dues del migdia, la Junta Local Fallera oferí una paella monumental a tots els ciutadans. De nit, la comissió de Quarts de Calatrava organitzà un pa i porta popular que acabà amb un ball amenitzat per una gran orquestra. Junt a aquests esdeveniments, altres activitats aprofitaren la festa de les creus, com ara, la Fira del Comerç, la Copa d'Espanya de Windsurfing, la Primera Carrera 10.000 metres Trofeu Titanbur i el Concurs de Pintura Ràpida.

Creu infantil de l'Escorredor, 2005. Primer premi.

L'ambient de l'any 2005 fou dels més festius que hom recorda, malgrat que les creus no es consideraren tan bé com l'any anterior, probablement, perquè els veïns ja estaven acostumats a contemplar creus extraordinàries. Aquell any s'empraren un total de 20.000 dotzenes de clavells per a cobrir 34 creus i es repartiren 18 premis: 8 majors, 8 infantils, 1 premi a la millor creu major i 1 premi a la millor creu infantil. L'orde dels premis de creus majors fou el següent: l'Escorredor (primer), la Bosca (segon), barri València (tercer), l'Axiama (quart), Don Bosco (cinqué), la Mercé (sisé), Quarts de Calatrava (seté) i Sant Blai (huité). Els premis infantils es repartiren així: l'Escorredor (primer), barri València (segon), la Mercé (tercer), Don Bosco (quart), Quarts de Calatrava (cinqué), l'Axiama (sisé), la Vila (seté) i la Societat de Caçadors (huité). Així, doncs, l'Escorredor s'erigí com a guanyador absolut, ja que en guanyà el dos primers precisament amb les creus que anunciaven el 75é aniversari, per la qual cosa ho celebraren de manera especial. Ja era el cinqué any consecutiu que obtenia el primer premi de creus majors i, amb la qualitat de les creus que plantava habitualment, amenaçava amb la intenció de continuar l'èxit a pesar de la gran competència que li presentaven la Bosca i el barri València. La pugna, doncs, era un incentiu que, tal com ocorregué en ocasions anteriors, no faria sinó afavorir l'increment de la qualitat en els monuments.

En el repartiment de premis s'observa que les millors creus eren les dels barris, i és que la creu és un dels pocs monuments que sempre elaboren les comissions. Les falles es contracten habitualment i les millors carrosses també s'encarreguen sovint a professionals, però les creus de maig ixen del treball dels fallers, que han de fer d'obrers, de decoradors, de fontaners, de jardiners i d'escultors; oficis, tots ells, amb què es guanyen la vida molts comissionats dels barris, per la qual cosa tenen més facilitats per a elaborar els monuments i més possibilitats d'obtenir els millors premis, ja que altres vessants de la festa s'han encarit tant que la competència festiva ha quedat descompensada.

L'escorredor guanyà el primer premi de l'any 2005 amb un monument que fusionava hàbilment la silueta cruciforme amb la humana.

S
A
T
U
R
N

PIELLA
ARROCCO
RUBIN

La gran novetat de l'any 2006 fou la "plantà" de les creus del port, a càrrec de la recent nascuda Falla del Crist. Els mariners organitzaven les seues festes d'estiu per a homenatjar la Verge del Carme (Estrela de la Mar), la seua patrona, i per a celebrar la festivitat de Sant Roc, festes pròpies de l'estiu que, de vegades, incorporaven algun component faller. De fet, hi ha hagut falles alguns anys al port o al grau. A més, cal recordar que l'origen més pròxim de les creus de Borriana se situa, precisament, al grau, davant de la casa on passava les vacances el bisbe Carallarga, qui beneïa la mar llançant una creu de flors a l'aigua de la mateixa manera que els capellans beneïen el terme des de les creus dels camins. Més tard, a principis del segle XX, Carlos Romero "el Lianté", iniciador de les falles a Borriana i familiar del bisbe, confeccionà creus magenques que plantava a la porta de l'església de la Mercé, on feia les funcions d'escolà. Així, doncs, la mar i la tradició fallera han estat sempre fortament lligades. Tant és així que, allà per la dècada dels anys 40, hi havia comissió fallera al port de Borriana que, com a poble mediterrani, no es comprendria sense combinar la mar i l'horta.

Les creus del port no entraren en concurs, però sí que ho feren les 32 creus que plantaren entre les 17 comissions falleres emplaçades a la ciutat. El treball començà a mitjan setmana tallant els carrers i començant a construir els jardins que haurien de contindre les 26.000 dotzenes de flors que s'utilitzaren en total.

Les activitats magenques foren les tradicionals: "plantà", desfilades, lliurament de premis i algun sopar als casals, però de totes elles, la més rellevant fou el lliurament de premis que tingué lloc a la Llar Fallera. Les comissions havien confeccionat unes creus de gran qualitat i

Creu de la Falla del Crist, 2006.

Tant la creu major com la infantil responien a un disseny purament mariner. La creu major era una àncora. Ambdues creus es col·locaren a la rotonda del port per a aprofitar el jardí. No entraren en concurs, però sí que seguiren les directrius de la JLF. La infantil era un dofí vestit amb flors. La iniciativa es dugué a terme per a homenatjar la vessant marinera del poble.

estaven expectants, a pesar que els barris més representatius en la festa de les creus havien treballat per a obtenir de nou els primers guardons. Tot i això, la il·lusió d'aconseguir algun premi i la pugna entre l'Escorredor, el barri València i la Bosca feien del moment una estona eterna. Tan bon punt es publicà el veredict del jurat, l'Escorredor tornà a erigir-se com al gran guanyador del concurs, ja que una vegada més guanyà els millors premis. El barri València, però, n'obtingué els dos segons i la Bosca guanyà el tercer premi de creus majors. Així, doncs, l'Escorredor s'afermava en el primer lloc, seguida del barri València, mentre que la Bosca, guanyadora del tercer premi de creus majors, hagué de deixar pas a altres comissions que la superaren amb la creu infantil. La competitivitat de l'any 2006 fou un ingredient fonamental perquè les comissions valoraren la possibilitat de guanyar els primers premis en edicions futures, de manera que els monuments de l'any següent prometien un considerable augment qualitatiu. Amb el treball, les falles més humils podien aconseguir els primers llocs, opció impensable en les falles, per la qual cosa eren les creus de maig un esdeveniment fonamental on només valien l'esforç i l'art.

L'Escorredor, 2006. Primer premi.

La creu, inspirada en un ram de flors, era una de les més innovadores que s'havien vist a Borriana. No tenia dues peces iguals, però la combinació era harmònica. Els dolls característics de l'Escorredor proporcionaven un ambient fresc i agradable.

L'Escorredor aconseguí el primer premi de creus infantils amb un monument que evocava el món del circ. El barri València n'obtingué el segon amb un monument de motius venecians i la Mota guanyà el tercer premi amb una creu inspirada en l'Índia. La resta dels premis es lliuraren seguint l'orde següent: Sant Blai, que recorregué als jocs de taula per a ambientar la creu, Quarts de Calatrava, que dissenyà una papallona, la Bosca, que imità una granja, la Ravalera, amb flors de color lila que contenien un ocell, i la Vila, amb un món de llepolies i una caseta de xocolata. El primer premi de creus majors el guanyà l'Escorredor amb una creu que imitava un ram de flors. El barri València en guanyà el segon amb un monument que destacava per les columnes i les peces d'artesanía i el tercer es lliurà a la Bosca, que construí un estany immens amb una ona que servia de pedestal a la creu. La resta de guardons es lliuraren seguint l'orde: la Mota, amb una creu que acabava en flames, la Mercé, amb una creu molt atrevida i una combinació de peces artesanes, Don Bosco, que ambientà una gran creu en una horta valenciana, el barri d'Onda i, finalment, Sant Blai, que col·locà i retallà els clavells amb mà de mestre.

Lliurats els premis, la comitativa oficial, presidida per les reines del poble, realitzaren la visita oficial a les millors creus. L'endemà, hi hagué el Primer Festival de Bandes de Música.

Creu Infantil de l'Escorredor, 2006. Primer premi. Una bellíssima creu de formes espiraliformes coronava un simpàtic jardí ambientat en el món del circ.

Cartell anunciador, 2007.

El dia 2 de març de 2007 les falles de Borriana es declararen Festes d'Interés Turístic Provincial, de manera que passaren a formar part del Registre Especial de Festes, Itineraris, Publicacions i Obres Audiovisuales d'Interés Turístic de la Comunitat Valenciana. La notícia no va fer sinó corroborar la qualitat de les falles borrianenques, però encara calia perseverar per a aconseguir la denominació de Festes d'Interés Turístic Comunitari, nomenament que tard o d'hora arribarà amb l'esforç dels fallers i el recolzament de l'Ajuntament. La gestió dels regidors, fonamentada en el resultat del treball faller, havia donat un bon resultat, per la qual cosa hom continuà treballant per a aconseguir que les Creus de Maig borrianenques foren anomenades d'Interés Turístic Nacional i Internacional. Amb aquesta intenció, l'Ajuntament patrocinà la realització d'una pel·lícula que mostrava tot el procés de confecció de les creus, explicant fil per randa, tant amb paraules com amb imatges, la successió de tasques que els fallers mamprenen per a elaborar els magistrals monuments. De les dues mil còpies que es feren, se'n distribuïren tres quartes parts entre la població i la resta es destinà a promocionar la festa més enllà de les fronteres de la ciutat, de manera que allà on anava un edil, fóra una fira de turisme o un acte oficial, regalava una còpia. També s'enviaren les imatges a les províncies limítrofes, per considerar que la proximitat facilitava el viatge a Borriana per a visitar les creus. Fins i tot, la nit del diumenge 29 de maig el canal televisiu Punt 2 va emetre un reportatge sobre les creus de Borriana que pogué veure tota la Comunitat Valenciana.

Creu Infantil de l'Escorredor, 2007. Primer premi.

La creu estava tractada amb formes curvilínies semblants a les dues "ces" que ja s'havien utilitzat en moltes ocasions, però esta vegada l'Escorredor treballà la idea per a aconseguir un disseny més actual. El voltant s'ambientà amb el recurs de la granja, amb diferents animals i xiquets que hi treballaven de bon grat.

Amb la convicció que la importància de la festa magenca augmentava cada any, la Junta Local Fallera organitzà o patrocinà diverses activitats al voltant de les creus, esdeveniments que volgué completar l'Agrupació Borrianenca de Cultura amb el projecte Maig Cultural, que englobava xarrades d'escriptors, exposicions de pintura, mostres fotogràfiques d'autors locals i el Primer Campionat Escolar de Pic i Pala amb el qual pretenia recuperar un dels jocs tradicionals més arrelats a Borriana durant les primeres dècades del segle XX. Al projecte, l'Ajuntament afegí l'11é Concurs de Pintura Ràpida que patrocinà la Caixa Rural, Gas Natural, i l'Ajuntament mateix amb una dotació global de 1.950 euros repartits en quatre premis. La resta d'activitats es realitzaren durant els dies en què les creus estigueren plantades als carrers.

L'Escorredor, 2007. Primer premi.

La creu estava formada per dues peces. La més gran formava el pal vertical i una part de l'horitzontal, que completava la segona peça. Les formes, curvilínies i abstractes, sols tenien sentit en formar la creu. El conjunt estava inspirat en l'obra de l'artista basc Chillida.

Creu Infantil de l'Escorredor, 2007. Primer premi.

La creu estava tractada amb formes curvilínies semblants a les dues “ces” que ja s’havien utilitzat en moltes ocasions, però esta vegada l’Escorredor treballà la idea per a aconseguir un disseny més actual. El voltant s’ambientà amb el recurs de la granja, amb diferents animals i xiquets que hi treballaven de bon grat.

La Nit del divendres 4 de maig es plantaren oficialment les creus. Mentre els fallers treballaven de valent, la comitativa oficial, presidida per les reines falleres i acompanyada per una xaranga visitaren tots els emplaçaments per a comprovar que, en efecte, els monuments tenien la capacitat de superar els dels anys anteriors. Ja aleshores, els barris més representatius de la festa demostraren que, un any més, s’endurien els millors premis. Altres comissions, però, mostraven unes creus originals, com ara, la creu major del Centre Espanya que, a pesar de no trobar-se entre les més monumentals, sí que mostrava una gran originalitat. De fet, la comissió del Centre Espanya, que col·locava els clavells a peu de carrer, destacava per les enginyoses idees cruciformes.

La festa continuà el dissabte amb el Primer Campionat de Pic i Pala organitzat per l’ABC i disputat als patis dels col·legis Salesians i Illes Columbretes. Els pics i les pales foren confeccionats pels alumnes del Centre Ocupacional Buris-ana, que depèn de l’Institut Valencià de la Discapacitat, i com a premis es lliuraren llibres. Després, a les sis de la vesprada, les comissions es concentraren a la Plaça de l’Ajuntament per a desfilar fins a la Llar Fallera, on el Conseller de Cultura Font de Mora lliurà els 18 premis: 8 premis de creus infantils, 8 més de creus majors i els premis a la millor creu major i a la millor creu infantil. Habitualment eren les reines del poble, amb l’ajuda del regidor de festes les que els lliuraven, però en aquesta ocasió, el conseller acceptà l’oferiment de la Junta Local Fallera perquè l’acte tinguera una rellevància especial.

L’orde dels premis infantils, amb la puntuació corresponent, fou el següent: Primer, l’Escorredor, amb 952 punts; segon, barri València, amb 900 punts; tercer, la Mota, amb 862 punts; quart, Sant Blai, amb 818 punts; cinqué, Don Bosco, amb 620 punts; sisé, la Vila, amb 262 punts; seté, Societat de Caçadors, amb 224 punts i huité, la Bosca, amb 210 punts. El premi a la millor creu infantil correspongué a l’Escorredor. Així, doncs, les puntuacions màximes se centraren en l’Escorredor, el barri València, la Mota i Sant Blai, comissions de gran rellevància en el món de les creus.

Els premis de creus majors segueixen l’orde següent: primer, l’Escorredor, amb 1052 punts; segon, la Bosca, amb 976 punts; tercer, el barri València, amb 908 punts; quart, Sant Blai, amb 650 punts; cinqué, la Mota, amb 476 punts; sisé, la Vila, amb 468 punts; seté, barri d’Onda, amb 434 punts i huité, Don Bosco, amb 128 punts. Cal destacar la puntuació de l’Escorredor, que també obtingué el premi a la millor creu major. Per darrere, la Bosca i el barri València ocuparen els llocs més destacats a una bona distància de la resta. No debades eren els barris més competitius.

La creu major de l’Escorredor, que era considerada com a la millor per setena vegada consecutiva, estava inspirada en l’obra de l’artista basc Chillida i la Bosca recordà amb el monument les creus premiades des de 1993. Ja feia alguns anys que les comissions volien tractar un tema en concret amb els monuments, tal com va fer Juan Vidal amb la creu de l’Axiomo de 1984 representat l’Estany de la Vila.

Creu de la Ravalera, 2007.
Anuncia el 75é aniversari.

Lliurats els premis, les comissions isqueren de la Llar Fallera amb els guardons enlairats i desfilaren de manera informal cap als emplaçaments respectius per a dipositar els estandards en les creus. La festa continuà amb sopars als casals fins que, ja de nit, la companyia de teatre de carrer Xarxa Teatre estrenà l'obra *Les rates mortes* en la Plaça de l'Ajuntament. L'obra estava inspirada en una idea del pintor belga James Ensor que ha arribat a l'actualitat des de l'època medieval. L'espectacle combinava la interpretació amb la música i la pirotècnia per a escenificar el món del poder satiritzant el capital, el poder polític i la passió de la carn. Finalment, els personatges es cremaren en una pira que recordava la purificació fallera a la qual sotmet el foc. La interpretació fou molt aplaudida pel nombrós públic assistent, que acompanyà els actors durant tot el recorregut.

El diumenge de matí hi hagué una concentració de motos organitzada per la comissió del barri d'Onda. Els participants recorregueren la ciutat, visitaren les creus i es dirigiren a l'Arenal del poble, on l'organització regalà pins commemoratius i camisetes. La participació fou tan nombrosa que la Junta Local Fallera es plantejà la possibilitat d'ampliar l'activitat fins a un cap de setmana.

L'última activitat fou el II Festival de Bandes de Música. Atés que l'any anterior fou un gran èxit, la Regidoria de Festes volgué repetir l'experiència i convocà el festival en què participaren l'Associació Musical Santa Cecília d'Alcalá de Xivert, la Unió Musical del Grau de Castelló, el Centre Instructiu d'Art i Cultura de la Vall d'Uixó i l'Agrupació Filharmònica Borriana.

Cada banda començà la desfilada des d'una creu per a arribar al Pla, on es concentraren tots els músics. Després, a la Plaça Major, totes les bandes interpretaren a l'unison el pasdoble Borriana. La música, doncs, fou un element fonamental en la festa de les creus de l'any 2007.

La festa de les creus, envoltada per una variadíssima oferta d'activitats que complementaven l'observació d'unes creus magistrals, conclogué amb la certesa que l'any següent, també se superaria. De moment, l'Escorredor havia plantat durant set anys consecutius els millors monuments, però altres barris, com ara, el barri València o la Bosca creaven uns monuments dignes dels primers guardons i insinuaven que tard o d'hora aconseguirien presentar creus amb la possibilitat de superar el màxim competidor. La resta de barris i les societats Don Bosco i Caçadors també eren rivals considerables. Des que s'instaurà la festa, allà pels anys 40, havien destacat la Mercé, l'Axiomo i la Bosca, a banda d'altres comissions que guanyaren esporàdicament els primers premis. Els artistes més destacats foren Ortells, Vidal i Gumbau, però amb els nous temps, altres comissions i altres artistes demostraven cada any que qualsevol barri o societat podia aconseguir el primer premi. La pugna, però, no era sinó un al·licient més, ja que l'esperit que feia de les creus borrianaques uns monuments purament fallers no era sinó el vertader sentit de la festa.

Potser siguen les creus els monuments més genuïns de les festes, ja que no sols responen únicament al treball dels fallers, sinó que estan arrelades en la més remota de les antiguitats, quan l'home s'adonà dels cicles estacionals i volgué celebrar i conjurar el miracle de la creació.

